

2 | 2015

DIEÐUT

Symposia ávvučála
Nostalgiija, naga ja eará gielalaš
ja kultuvrrálaš fenomenat

Vuokko Hirvonen, Johanna Johansen Ijäs, Marjatta Jomppanen ja Kaarina Vuolab-Lohi (doaimm.)

Sámi allaskuvla
Sámi University College

norden

Sámi allaskuvla
Sámi University College

norden

Čujuhus/Adresse/Address: Hånnoluohkká 45, NO-9520 Guovdageaidnu
Telefuvdna/Telefon/Telephone: +47 78 44 84 00
Šleatđgaboasta/E-post/E-mail: postmottak@samiskhs.no
Ruovttusiidu/Hjemmeside/Website: www.samas.no

DIEÐUT lea mánggadiedálaš čálaráidu mas dutkanbohtosat leat almmuhuvvon 1974 rájes. DIEÐUT-ráiddu leat monografijat ja artihkalčoakkáldagat servodatdutkanmis, gielladutkanmis ja láhkadiehtagis. Almmuheamit leat sáme-, dáro-, ruota-, suoma-, engelas- ja ruoššagillii. DIEÐUT-čálaráidu ášahuvvui Sámi Instituhta dutkanbohtosiid almmuheami várás. Sámi Instituhtta laktojuvvui Sámi allaskuvlii 2005:s. Sámi allaskuvla vuodđuduvvui 1989:s, ja dat lea oahpahus- ja dutkanášahus man ulbmil lea seailluhit ja ovddidit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima buotsámi perspektiivvas. Davviriikkaid ministtarráđđi (NORDEN) ja Máhtodepartemeanttat Suomas, Ruotas ja Norggas leat mielde ruhtadeamen Sámi allaskuvlla dutkama.

DIEÐUT er en skriftserie som omfatter utgivelser innenfor flere fag og har blitt publisert siden 1974. Skriftserien DIEÐUT publiserer både artikkelsamlinger og monografier innenfor samfunnsvitenskap, språkvitenskap og juss. Publiseringsspråkene er samisk, norsk, svensk, finsk, engelsk og russisk. Skriftserien DIEÐUT ble etablert for å formidle Nordisk Samisk Institutt (NSI) forskningsresultater. NSI ble tilknyttet Sámi allaskuvla / Sámi University College (SA/SUC) i 2005. SA/SUC ble etablert 1989. SA/SUC er en institusjon for høyere utdanning og har som formål å styrke og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv sett i et allsamisk perspektiv. Nordisk Ministerråd (NORDEN) og Kunnskapsdepartementene i Finland, Sverige og Norge bidrar til finansiering av forskningen ved SA/SUC.

DIEÐUT is a multi-disciplinary research series, in which research findings have been published since 1974. The series publishes collections of articles and monographs in the social sciences, linguistics and law. DIEÐUT publishes in Sámi, Norwegian, Swedish, Finnish, English and Russian languages. DIEÐUT research series was established in order to publish research findings of the Nordic Sámi Institute (NSI). NSI was affiliated with Sámi allaskuvla in 2005. Sámi allaskuvla / Sámi University College (SA/SUC) was established in 1989. SA/SUC is an institution of high education and research. SA/SUC's purpose is to strengthen and develop the Sámi language, society and culture. SA/SUC's research is partly funded by the Nordic Council of Ministers (NORDEN) and the Ministries of Education and Research in Finland, Sweden and Norway.

DIEÐUT 2/2015

Namma/Tittel/Title: Symposia ávvučála – Nostalgijja, naga ja eará gielalaš ja kultuvrralaš fenomenat. Doaimmaheadjit/Redaktører/Editors: Vuokko Hirvonen, Johanna Johansen Ijäs, Marjatta Jomppanen ja Kaarina Vuolab-Lohi.

Giella/Språk/Language: sámegiella/samisk/Sámi.

Ovdasiidogovva/Forsidebilde/Cover picture: Vuokko Hirvonen.

Bordin/Layout: Gunnlaug Ballovarre, Sámi allaskuvla.

Deaddileapmi/Trykk/Print: Bjørkmanns, Álaheadju/Alta.

ISBN: 978-82-7367-041-0

ISSN: 0332-7779

© Sámi allaskuvla 2015

Dieđut 2/2015

Symposia ávvučála

Nostalgiija, naga ja eará gielalaš
ja kultuvrralaš fenomenat

Vuokko Hirvonen Johanna Johansen Ijäs

Marjatta Jomppanen Kaarina Vuolab-Lohi

(doaimm.)

Ovdasátni

Jagi 2013 ledje gollan 20 jagi das go Sámegeiela ja sámi girjjálašvuoda dutkan- ja bagadallansymposia lágiduvvui vuosttas geardde, ja ledje maiddái vássán 70 jagi das, go Nils-Aslak Valkeapää riegádii. Sámi allaskuvla, UiT Norgga árkntalaš universitehta ja Oulu universitehta Giellagas-instituhtta lágidedje Sámegeiela ja sámi girjjálašvuoda ávvusymposia Áillohačča riegádanbeaivvi ja symposia 20-jagibeaivvi gudnin Sámi allaskuvllas, Guovdageainnus, skábmamánu 26.–27. beivviid 2013.

Dán artihkalčoakkáldaga vuodđun leat sáhkavuorut mat dollojuvvojedje dán ávvusymposias. Sámegeiela ja sámi girjjálašvuoda symposia álgojurdda riegádii Ubmi universitehtas 1991 dollojuvvon Sámedutkiid konfereanssa maŋŋá. Konfereanssa gulahallangiellan ledje ruota- ja dárogiella, sámegeiella gullui dadjat beare bottuid áigge. Nuba de badjánii jurdda bovdet sámi dutkanásahusaid ovddasteddjiid čoahkkimii guorahallat ovttasbargoáššiid ja erenoamážit sámegeiela geavahanvejolašvuodaid akademalaš oktavuodain. Čoahkkin dollojuvvoi jagi 1992 ja dasa oassálaste Sámi allaskuvlla lassin Romssa, Ubmi ja Oulu universitehtaid ja Sámi Instituhta ovddasteaddjit.

Čoahkkima boadusin lei, ahte mearrideimmet ordnet sámegeiela ja sámi girjjálašvuoda praktihkalaš ja teorehtalaš symposia, man ulbmilin lei movttiidahttit sámedutkiid ja -studeanttaid ovdanbuktit dutkanbohtosiid sámegillii. Dát galggai šaddat bissovaš forumin ja Sámi allaskuvla ozai doarjaga Norgga dutkanrádis. Jagi maŋŋá áigumuš ollašuvai, ja vuosttas, golmmabeaivásaš symposia dollojuvvoi Guovdageainnus čakčamánu 13.–15. beivviid 1993. Symposiai serve 24 oasseváldi, sihke dutkit ja váldofága- ja doavttirgrádstudeanttat, main 19:s dolle sáhkavuoru.

Vuosttas symposia maŋŋá Sámi instituhtta válldii ovddasvástádusa daid ordnemis ja jagiid 1994 ja 1995 dollojuvvojedje symposiat, maid boadusin Sámi Instituhtta almmuhii Symposiaraporta II ja III nu mo vuosttas čoagganeamige maŋŋá Sámi allaskuvla almmuhii Symposiaraporta I. Njealját symposia dollojuvvoi Romssas jagi 2001, viđát 2003 Oulus ja jagi 2008 Guovdageainnus. Jagi 2001 symposia sáhkavuoruid vuodul almmustuvve artihkkalat Sámi dieđalaš

áigečállagis (1/2002). Jagi 2008 sáhkavuoruid doallit čálle artihkkaliid, mat almmustuvve fas Sámi allaskuvlla Dieđut-ráiddus (Dieđut 1/2009).

Go symposiat álggahuvvojedje, de sámegielat dutkiin ja studeanttain lei čielga dárbu gávnnadit ja beassat ovdanbuktit sámás iežaset dutkamušaid, oažžut kommeanttaid ja bagadallama. Sámegiella lei ođas akademalaš dutkangiellan, iige lean čabu čielggas, ahte sámegillii sáhtii čállit dieđalaš dutkamušaid dahje almmustahttit dieđalaš artihkkaliid. Symposia lei okta dain hárvenaš arenain, mas sáhtii ságastallat, ákkastallat ja bagadallat sámegillii ja mas maiddái sáhtii deaivat eará guovlluid sámostudeanttaid ja dutkiid. Dát álgoálgosaš ulbmil ii leat jávkan: vuosttas symposia oasseváldiin mángasat ledje mielde dán ávvusymposias, ja sii leat oľahan mánggalágan akademalaš ceškiid. Ávvusymposiai serve maiddái studeanttat, geat leat easka loaiddasteamen dutkanmáilbmái ja ohcamin inspirašuvnna iežaset dutkamušaide.

Go vuosttas symposiat dollojuvvojedje, de beare moanat sámegielat masterbarggut ledje almmustuvvan iige oktage doavttirgrádabargu. Go veardidit duon áiggi dálá dillái, de sámegiella, sámegielat oahpahas ja dutkan leat váldán guhkes lávkkiid ovddosguvlui. Dán áigodagas lea sámegiela geavahus dieđalaš giellan lassánan mánggageardásaččat. Guoktelogi jagi maŋŋá mis leat almmustuvvan badjel 50 mastergrádabarggu ja vadjit logi doavttirgrádabarggu sámegillii. Sámegillii sáhtttá dál studeret gitta doavttirgráda rádjai, sámegielat seminárat ja konferánsat dollojuvvojit, sámegiella lea nannen iežas saji akademalaš giellan erenoamážit Davviriikkaid davimus universitehtain ja Sámi allaskuvllas. Buot dán ovdáneami boadusin sáhtttá maiddái máinnašit dan, ahte sámegielat áigečállagat ja dutkamušat almuhuvvojit jeavddalaččat ja sámegielat dutkamii ja almmustahttimii fidne dutkandoarjaga.

Symposia lea maiddái ožžon posiitiiva fuomášumi Butenschøn-lávdegottis, mii guorahalai sámi dutkama ja alit oahpahusa jagiid 2010–2012. Lávdegoddi cealká, ahte sámegiela ja sámi girjjálašvuoda symposia lea buorre ovdamearka davviriikkalaš ovttasbarggus. Ovttasbargu joatkašuvvá ain: čuovvovaš symposia dollojuvvo Romssas 2.–3.2.2016.

Dán čoakkáldagas leat vihtta artihkkala. Hanna Mattila artihkal suokkardallá nostalgijja Nils-Aslak Valkeapää *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldagas.

Sámegillii guoski gažaldagat guorahallojit njealji artihkkalis: Piia Susanna Juuso lea analyseren Suoma beale studeantaiskosiid čállinfeallaid, Lene Antonsen ja Laura Janda leaba guorahallan oamastanáhkadusaid davvisámi girjjálašvuodas ja Jussi Ylikoski artihkal gidde fuomášumi sámegiela (-) *naga* álgovuđđui ja degrammatikalisašuvdnii. Giella- ja nammaopolitihkka leat guovddážis artihkkalis, mas Kaisa Rautio Helander guorahallá, mainna lágiin báikenamat ja nammahálddašeapmi leat giellapolitihka oassin.

Ollu giitu buot čálliide ja artihkkaliid anonyma árvvoštalliide! Giitu maid-
dái Davviriikkaid Ministtarráđđái ja Sámi allaskuvlii, mat leat juolludan
ruhtadoarjaga artihkalčoakkáldaga almmustahttimii.

Guovdageainnus ja Oulus čakčamánu 18. beaivve 2015

Vuokko Hirvonen

Johanna Johansen Ijäs

Marjatta Jomppanen

Kaarina Vuolab-Lohi

Sisdoallu

LENE ANTONSEN JA LAURA JANDA

Oamastanráhkadusat davvisámi girjjálašvuodas

Possessive constructions in North Saami prose 9

KAISA RAUTIO HELANDER

Sámi báikenamat ja nammahálddašepmi giellapolitihka oassin

Sámi place-names and name management as part of
language policy 44

PIIA SUSANNA JUUSO

Ohppiid riehtačállinfeailat nomeniid konsonántaguovddážiin

Written errors in consonant centers of nouns 73

HANNA MATTILA

Áillohačča *Ruoktu Váimmus* ja nostalgiija

Nils-Aslak Valkeapää's *Ruoktu Váimmus* and nostalgia 95

JUSSI YLIKOSKI

Kásusgehčosat dielkodávddas? Fuomášumit sámegiela (-)naga álgovuodu ja degrammatikalisašuvnna birra

Remarks on the origin and degrammaticalization
of North Saami (-)naga 141

Oamastanráhkadusat davvisámi girjjálašvuodas

LENE ANTONSEN JA LAURA JANDA
UiT Norgga árktalaš universitehta

Letne analyseren 3812 davvisámegiela oamastanráhkadusa: substantiivvaid maidda lea lasihuvvon oamastangeažus (SOG) ja gihpuid main lea refleksiivapronomen mas lea oamastangeažus, ja substantiiva (*ieža*-gihppu). Cealkagiid letne viežžan vuosttažettiin čáppagirjjálašvuoda teavsttain, muhto maiddái moatti teavsttas mat eai gula nu čielgasit čáppagirjjálašvuhtii. Materiála čájeha giellanuppástusa mas *ieža*-gihppu boahtá eanet ja eanet SOG sadjái anaforalas oktavuodain. Dutkamuša materiála boarráseamos čálliid lea syntákssa dehálaš fáktor oamastanráhkadusa válljemis, muhto gaskabuolvvas ja nuoramus buolvvas lea semantihkka dehálaččat. Odda testameanta sulastahtá boarráseamos čálliid teavsttaid, ja Johan Turi giella állana muhtun muddui gaskabuolvva gillii. Orru ahte giela siskkáldas fáktorat leat mielde lasiheamen leavttu giela nuppástussii, ja dutkanmateriálas dát dáhpáhuvvá sullii seamma ládje Suoma beale Deatnogáttis ja Guovdageainnu guovllus.

Fáddásámit: oamastanráhkadusat, oamastangehčosat, syntákssa, davvisámegiella, giellarievdan

1 Láidehus

Go davvisámegielas galgá mitalit ahte juoga gullá cealkaga subjektii, de lea dábálaš juogo lasihit oamastangehčosa substantiivii, *latnjas-is*, dahje geavahit genetiivvahápmásaš refleksiivapronomena, *iežas latnjii*. Seamma čálli sáhtá sihke lasihit oamastangehčosa substantiivii ja geavahit refleksiivapronomena oktan substantiivvain measta seammalágan konteavsttain, nugo dán guovtti ovdamearkkas, mat leat vižžojuvvon Elle Márjá Varsa románas: *go ollii latnjasis* ja *go ollii iežas latnji[i]* (EMV1: 46, 61). Háliidetne guorahallat variašuvnnaid eavttuid ja letne čoaggán dutkanmateriála teavsttain maid čállit leat riegeádan áigodagas 1854–1984 ja leat bajásšaddan guovtti guovllus. Munno jearaldagat leat:

1. Leatgo dát guokte oamastanráhkadusa friddja variašuvnnas, vai leago daid geavahasas semantihkalaš dahje syntávssalaš erohus? Makkár erohus dat livččii?
2. Leago geavahasas erohus suopmaniid dahje buolvvaid gaskkas?

Artihkkalis áigo guorahallat mo namuhuvvon fáktorat váikkuhit ráhkadusaid válljemii.

Čuovvovaš kapihttalis čilgejetne oamastanráhkadusaid lagabut ja goalm-mát kapihttalis muiataletne dutkanmateriála birra. Njealját kapihttalis lea sáhka oamastanráhkadusaid refererenvugiin ja mo materiála juohkása refererenvugiide. Viđát kapihttalis gehčče cealkagiid main leat guokte oamastanráhkadusa mat leat čadnon seamma substantiivii. Dan maŋnel, guđát ja čihččet kapihttaliin, guorahalle ráhkadusaid syntávssa ja semantihka. Gávccát kapihttalis moai gehčče maid statistihkalaš analysat mitalit fáktoriid dehálašvuodas. Maŋimuš kapihttalis lea konklusuvdna.

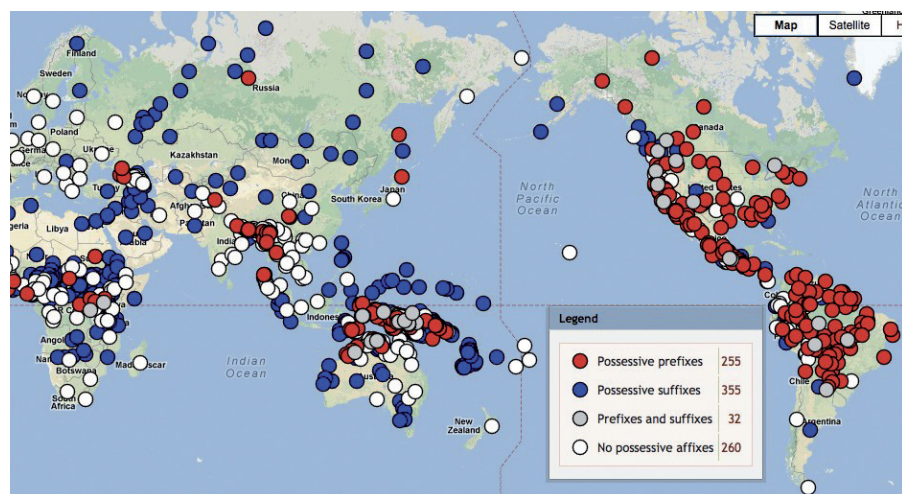
2 Teoriija ja dutkan

2.1 Oamastanráhkadusat máilmmi gielain

Máilmmi gielain lea dábálaš earuhit guovttelágan oamastanráhkadusaid (Heine 1997; Herslund & Baron 2001; McGregor 2009). Oamastanráhkadus sáhtá leat predikatiivvalaš ráhkadus, nugo davvisámegielas *sus lea latnja* ja *latnja lea su*, ja maiddá adnominála ráhkadus, mii davvisámegielas sáhtá leat *latnjasis* ja *iežas latnjjii*. Moai áigo dás guorahallat adnominála ráhkadusa. Gohčodetne ráhkadusa substantiivva *oapmin*, mii lea seamma tearbma maid Sammallahti geavaha (2005: 199). Dábálaš lea juohkit omiid guovtti jovkui (Heine 1997; Herslund & Baron 2001; McGregor 2009; Lichtenberk ja earát. 2011; Aikhenvald 2013):

1. Earutkehtes oamasteapmi (eŋg. *inalienable possession*), mas oamit dábálaččat leat fuolkkit ja rumašlahtut, muhto maiddá muhtun eará substantiivvat.
2. Earuhahti oamasteapmi (eŋg. *alienable possession*), mii lea buot eará go earutkehtes oamasteapmi.

Dán guovtti joavkku gaskkas ii leat čielga rádji, ja kultuvrraid gaskkas leat erohusat das mo oamit juohkásit joavkkuide (Dixon 2009: 5–6).

Govus 1. The World Atlas of Language Structures Online, Feature 57A: Oamastanaffivssat. (Dryer 2013.)

Máilmmi gielain lea dábálaš laktit oamastansuffivssaid dahje oamastanprefivssaid substantiivii. The World Atlas of Language Structures (WALS) stuorra diehtovuđđui leat čoggojuvvon dieđut gielaide iešvuodaid birra. Govus 1 lea kárta mii čájeha oamastanaffivssaid geavahusa máilmmi gielain. Gielat main leat oamastansuffivssat, leat merkejuvvon alit jorbadasain, gielat main leat oamastanprefivssat rukses jorbadasain, ja ránes jorbadasat fas čájehit gielaide main leat sirkumfivssat (affiksa lasihuvvo sátnemáddaga goappáge beallái). Vilges jorbadas muitala ahte giela substantiivvain eai leat ollenge oamastanaffivssat.

Kárrta mielde oamastangehčosat leat dábálaččat Afrihkás ja Ásias, ja oamastanprefivssat ja sirkumfivssat leat geavahas Davvi- ja Lulli-Amerihkás. Eanaš Eurohpá gielain eai leat oamastanaffivssat, ja kárrttas leat oamastansuffivssat merkejuvvon dušše suoma-ugralaš ja turkalaš gielaide ja bretonagillii¹.

1 Keltalaš gielaide dutkamis ii leat dábálaš gohčodit dán fenomena oamastangeažusin, muhto čilget ahte persovdnapronomen sáhttá geardduhuvvot substantiivagihpu manjel (gč. ovdamearka dihte King 2003: 80–82).

2.2 Davvisámegiela oamastanráhkadusat

Ovdamearkkain (1, 2) leat oamastanráhkadusat maid áigo artihkkalis guorahallat. Čujuhetne teavsttas vuolláisárgon ráhkadusaide.

- (1) *Vuoi go sáhtten jur nie jalla, jurdilii Kátjá go ollii latnjasis ja bálkestii skuvlaveaskku čihkii.* (EMV1: 46)
- (2) *Kátjá ii lean šat čirron guhkes áigái, muhto go ollii iežas latnji manjil go Niillasa luhtte báhtarii eret, de [...]* (EMV1: 61)

Substantiivva masa lea laktojuvvon oamastangeažus, *latnjasis*, gohčodetne SOG:n, ja gihpu mas lea refleksiivapronomen ja oamastangeažus, ja substantiiva, *iežas latnji*, gohčodetne *ieža*-gihppun. *Ieža*-gihppu sáhtta sisttisoallat SOG (gč. kapihttala 5.3). Oamastangehčosa referánssa gohčodetne oamasteaddjin. SOG ja *ieža*-gihpu gohčodetne oktasaš namahusain oamastan-NP.

Oamastangeažus, vearba ja cealkaga vejolaš subjeakta sodjet seamma persovnnas ja logus, ja namuhuvvon ovdamearkkat leat ovttaidlogu goalmát persovnnas. Cealkagis sáhtta leat subjeaktasátni mii doaibmá oamastangehčosa referánsan (antesedeansan), muhto go ii buot sámegiela cealkagiin leat subjeaktasátni, de dan sáhtta dulkot vuostažettiin finihhta vearbahámi persovdnagehčosa referánsan (Nickel & Sammallahti 2011: 500). Dán artihkkalis subjeaktasátni lea miellagiddevaš semantihka dihte. Maid eará cealkkalahtut sáhttet leat oamasteaddjit nugo boahá ovdan kapihttaliin 5 ja 6.

Ieža-gihpus leat goitge guokte sáni: refleksiiva pronomen masa laktása oamastangeažus ovcci láhkai lohku-persovdna-kombinašuvnna mielde, ja substantiiva mii sodjá guđa kásusis (akkusatiivva ja genetiivva hámit leat ovttalárganat) ja guovtti logu mielde. Dás lea ovdamearka ovttaidlogu illatiivvas: *iežas latnji*. Gihpus sáhtta dasa lassin leat adjektiiiva ja lohkosátni attribuhttan: *iežas stuorra latnji*, *iežas guovtti latnji*.

SOG hábmejuvvo dainna ahte oamastangeažus laktojuvvo substantiivii, kásusgehčosa manjái, nugo *lanja-in-is*, earret mánggaidlogu komitatiivva mas kásusgeažus laktojuvvo oamastangehčosii, *lanjaid-is-guin*. Illatiivagehčosat ja ovttaidlogu lokatiivagehčosat leat earálárganat go ab-

soluhtta sojahusa gehčosat, nugo bajábeale illatiivaovdamearkkain *-(i)i* (*latnjii*) ja *-s-* (*latnjasis*) boahdá ovdan. Muhtun persovdna- ja kásusgehčosat čállojuvvojit goappat ládje go laktásit bárrastávval- ja bárahisstávvalmáddagii, ja ieš mátta sáhtá leat eará hámis go absoluhtta sojaheamis (Nickel & Sammallahti 2011: 103–111; Nielsen 1979 (1926–1929): 118–119). Dan dihte SOG lea moalkát go *ieža*-gihppu, ja bárrastávvalsubstantiivva sojahanparadigmas leat olles 78 iešguđetlágan SOG-hámi.

Davvisámegiela oamastanráhkadusat leat čilgejuvvon giellaoahpain. Nielsen (1979 (1926–1929): 117–124, 364–365) lea čállán veaháš oamastangehčosiid geavahusa birra, muhto son ii leat čilgen geavahusa systemáhtalaččat daid referánssaid ektui. Nickel ja Sammallahti (2011: 105–111, 500–504) ollu čiekŋaleabbo čilgehus vuodđuduvvá sudno ovdeš bargguide (Nickel 1994; Sammallahti 2005), ja moai letne geavahan sudno čilgehusa dán artihkkala syntásaoasi vuodđun. Outakoski (2003) buohtastahtá davvisámegiela refleksiivapronomena čatnama eará gielaide generatiiva teoriija vuodul. Jomppanen (2009) lea guorahallan davvisámegiela supiidnaráhkadusa mii vuodđuduvvá oamastangehčosiid geavahussii. Davvisámegiela oamastangehčosiid geavahus ii leat ovdal dutkojuvvon statistihkalaččat.

3 Dutkanmateriála

Letne čoaggán oamastan-NP:id davvisámi čáppagirjjálašvuoda teavsttain, main leat measta 0,7 miljovna sáni. Boarráseamos čállit, Anders Larsen (AL), Johan Turi (JT), Klemet Nilsen Turi (KNT), Hans Aslak Guttorm (HAG), Mikkel P. A. Bongo (MB) ja Anders O. Eira (AOE) leat riegádan jagiid 1854–1927, áigodagas mii rievtti mielde doallá sisttis mánga buolvva. Gaskabuolvva čállit, Jovvna-Ánde Vest (JÁV), Kirsti Paltto (KP) ja Elle Márjá Vars (EMV) leat riegádan jagiid 1947–1957. Nuorra čállit leaba Jens Martin Mienna (JMM), riegádan 1972:s, ja Máret Anne Sara riegádan 1983:s. Čállit leat bajásšaddan guovtti guovllus: Suoma beale Deatnogáttis ja Norgga bealde Guovdageainnu guovllus. Háliideimme guorahallat sihke Norgga ja Suoma beale teavsttaid oaidnin dihte man olu ja man ládje eanetlogu gielat váikkuhit sámegiela oamastanráhkadusaid geavaheapmái. Letne maiddái váldán mielde vuosttaš sámegiel romána, vaikko čáli Anders

Larsena ruovttuguovlu Návuotna ii gula váldodutkanguvlui. Romána lea miellagiddevaš danne go das leat ollu oamastanráhkadusat.

Teavsttain gávnnaimme oktiibuot 2283 ráhkadusa main lea *ieža*-gihppu dahje SOG. Letne dasa lassin geavahan Ođđa testamentta mas gávnnaimme 1529 ráhkadusa. Ođđa testamentta lea jorgaluvvon máŋgga vuodđoteavsttas. Teaksta lea dárkilis joavkobarggu boađus, ja joavku lea viggan bisuhit dahje oččodit davvisámegiela oktilažžan golmma riikkas (Magga 2004: 52). Nu dat ovddasta muhtunlágan ideála sámegiela, ja dan dihte leage miellagiddevaš teaksta.

Cealkagiidda main lea oamastanráhkadus, letne gilkorastán dákkár dieđuid:

- Ráhkadusa (SOG dahje *ieža*-gihpu) ja refererenvuogi
- Oamasteaddji kásusa ja lohku-persovdna-kombinašuvnna, ja semantihkalaš luohká
- Oami kásusa, semantihkalaš luohká ja substantiivva vuodđohámi
- Čállu ja girjji namaid, buolvva masa čállu gullá ja geográfalaš guovllu gos son lea eret

Maiddá eará fáktoriid letne merkon, nugo oami logu ja leago nomengihpus adjektiivaaatribuhtta. Maŋŋel čájehuvvui dattetge ahte dát eai lean relevánta dieđut ja dan dihte dat eai leat mielde analysas. Cealkagat leat olámuttus čujuhusain <<http://giellatekno.uit.no/research/oamasteapmi>> ja <<http://hdl:10037.1/10258>>.

Buolva	Čáli	Sániid lohku	SOG lohku	Dávjodat /10000	ieža-gihpu lohku	Dávjodat /10000
B	A. Larsen r. 1870	10 150	151	149	12	12
	J. Turi r. 1895	48 559	89	18	24	5
	K. N. Turi r. 1895	23 400	43	18	3	1
	H. A. Guttorm r. 1907	28 500	259	91	9	9
	M. Bongo r. sullii 1923	8060	16	20	1	1
	A. O. Eira r. 1927	14 600	35	24	3	2
G	J.-Å. Vest r. 1948	151 592	512	34	378	25
	K. Paltto r. 1947	81 700	145	18	51	6
	E. M. Vars r. 1957	92 500	187	20	156	17
N	J. M. Mienna r. 1972	49 100	20	4	68	14
	M. A. Sara r. 1983	29 800	57	19	64	21
	Ođđa testamenta	136 522	1386	102	143	10
	Oktiibuot	674 483	2900	43	912	14

Tabella 1. Oamastanráhkadusaid dávjodat dutkanmateriála čáliid teavsttain.

B = boarráseamos čállit, G = gaskabuolvva čállit ja N = nuorra buolvva čállit.

Tabellallas 1 leat dieđut dutkanmateriála birra, ovdamearkka dihte vuosttaš ráiddus bohtá ovdan ahte letne guorahallan 10 150 sáni maid Anders Larsen lea čállán. Su teaksta lei fidnemis beare bábirhámis, ja letne dan dihte árvoštallan sániid logu. Larsena teavsttas gávnnaim 151 SOG, mat dahket 149 juohke 10 000 sánis, ja 12 *ieža*-gihpu maid dávjodat lea 12 dáhpáhusa juohke 10 000 sánis. Jus cealkagis lea paratáksa mas leat eanet substantiivvat de letne atnán dan oktan dáhpáhussan, nugo cealkagis (3) siiddus 17, man paratáksa lea *áhčis ja eatnis*.

Guttorm, Vest ja Paltto bohtet Suoma beale Deatnogáttis ja eará čállit Guovdageainnus ja Mázes, earret Larsen gii lea Návuonas eret. Nuoramus buolvva čállit bohtiba goappašagat Guovdageainnus; ean gávdnan dien buolvva čáli Suoma beale Deatnogáttis.

Tabellallas oaidnit ahte Larsena ja Guttorma teavsttain ja Ođđa testamenttas lea SOG ollu dávjjit go earáid teavsttain. Teavsttaid mitalanvuohki, ovdamearkka dihte man ollu dain lea njuolgo ovdanbuktin, váikkuha erenoamážit SOG eksoforaláš geavahussii (gč. kapihttala 4), muhto dutkanmateriála teavsttat

eai leat nu iešguđetláganat ahte dat sáhtta vuoduštit daid stuorra erohusaid mat leat tabeallas.

Boarráseamos čállit geavahit unnán *ieža*-gihpuid, muhto geavahus lassána nuorat buolvvain earret Paltto teavsttain. Vesta teavsttain lea SOG dávjjit go mángga boares čállit teavsttain, ja Mienna teavsttas fas SOG lea hui hárvve. Muđui lea SOG dávjodat 18–24 dáhpáhusa juohke 10 000 sánis beroškeahhtá buolvvas.

Materiálas lea stuorra erohus das man ollu čállit oppalohkái geavahit oamastan-NP:id. Dávjá teaksta ii mital gii lea oamasteaddji, dahje kon-teavsttas lea čielggas gii oamasteaddji lea, nugo *rabai čalmmiid* dan sajis go *rabai čalmmiidis*. Leimme jurddašan váldit mielde maiddái cealkagiid main ii leat oamastanráhkadus muhto vuolláneimme das danne go dávjá lea váttis árvvoštallat goas galgá gilkorastit dan mii ii leat cealkagis.

4 Refererenvuogit

Oamastangehčosiin leat iešguđetlágan referánsat. Nickel ja Sammallahti (2011: 501–504) govvideaba golbma refererenvuogi: anaforalaš, endoforalaš ja eksoforalaš. Dutkanmateriálas gávdnojit buot dát golbma vuogi, ja dasa lassin letne gilkorastán vuogi maid gohčodetne generalaš refererenvuohkin. Dán ka-pihttalis guorahalle lagabut refererenvugiid ja daid dávjodaga dutkanmateriálas.

4.1 Anaforalaš refererenvuohki

Anaforalaš² refererenvuogis oamastangeažus čujuha oamasteaddjái, mii lea cealkaga lahttu, dábálaččat subjeakta nugo čuovvovaš cealkagiin:

2 Doaba *anafora* geavahuvvo maiddái viiddit mearkkašumis mii gokčá buot daid dáhpáhusaid main pronomen dahje eará sátni gidde iežas referánssa muhtun eará sáni bokte das fuolakeahhtá, leago dát sátni seamma cealkagis, seamma dadjosis vai eará dadjosis (Sammallahti 2005: 189).

- (3) *Kátjá balai nu ahte giedat vel doarggistedje go gulai áhčis ja eatnis boahtime sisa. (EMV1: 116)*
- (4) *It go oainne ahte Kátjá lea boahtán, dajai son iežas isidii. (EMV1: 116)*
- (5) *Mu Ipmil addá didjiide buot maid dárbbášehpet hearvás riggodagainis Kristus Jesusis. (OT)*

Cealkagis (3) subjeakta boahtá ovdan vearbba sojahanhámi bokte. Vearbba *gulai* subjeakta lea *son* (Kátjá), gii lea oamasteaddji, ja *áhčči* ja *eadni* leat oamit ja oamastangeažus -s čujuha cealkaga subjektii. Ovdamearkkas (4) anaforalaš ráhkadusas lea *ieža*-gihppu: *son* lea cealkaga subjeakta, masa *iežas*-sáni oamastangeažus -s čujuha. Dáin ovdamearkkain lea referánsan subjeakta, muhto oamasteaddji sáhttá maiddáit leat eará cealkkalahttu, gč. kapihttala 6. Oamastangehčosa ja referánsa gaskkas sáhttá leat relatiiva-cealkka (5). Sáni *riggodagainis* oamastangeažus -s čujuha *Ipmil*-sátnái, ja daid gaskkas lea relatiivacealkka *maid dárbbášehpet*.

4.2 Endoforalaš refererenvuohki

Endoforalaš refererenvuohki čujuha oamasteaddjái gii ii leat namuhuvvon seamma oassecealkagis, muhto ovdalaččas seamma dadjosis dahje muđui teavsttas. Dábálaččat referánsa lea ovddit cealkagis nugo dás:

- (6) *Málbmageaidnu han lei ain sin hálddus, ja ulbmil lei diedusge geahččalit doallat dán buot návccaideasetguin. (AOE: 66)*

Sáni *návccaideasetguin* oamastangeažus -set- lea máŋggaidlogu 3. persovnnas, ja dat čujuha ovddit cealkaga *sin*-pronomenii mii lea genetiivvas. Materiálas leat 17 endoforalaš SOG-dáhpáhusa, ja dat dahket dušše 0,7 % buot cealkagiin (gč. tabealla 2).

Maiddáit *ieža*-gihppu sáhttá geavahuvvot endoforalaččat (Nickel & Sammallahti 2011: 506), ja materiálas gávnnaime 10 dakkár ráhkadusa, earret eará čuovvovaš cealkaga (7):

- (7) *Dušše heasta guođui stállanjálmme báddegeažes. Dat lei iežaset heasta. (HÁG2: 26)*

Cealkagis *iežaset* čujuha oamasteaddjái, muhto oamasteaddji ii leat namuhuvvon seamma cealkagis iige ovddit cealkagisge. Lohkki ipmirda ahte lea sáhka muitalusa bearrašis.

4.3 Eksoforalaš refererenvuohki

Eksoforalaš (dahje deiktalaš) refererenvuohki čujuha oamasteaddjái gii lea ságastallama oasseváldi. Substantiivii laktása vuosttaš dahje nuppi persovnna oamastangeažus. Čuovvovaš cealkagiin oamasteaddji lea muitaleaddji:

- (8) *Na de geahččalii mearrananusvuodamet. (KNT: 124)*

- (9) *Iežamet čivggat, liikká jallat go dáččat! (MÁS: 29)*

Oamastangeažus *-met* sániin *mearrananusvuodamet* (8) ja *iežamet* (9) muitalit ahte oamasteaddji lea *mii*.

Substantiiva sáhhtá maiddáai leat eksoforalaš vokatiiva, nugo dán ovdamearkkas:

- (10) *Gula, mánážan. (KP2: 6)*

Buot vokatiivvat leat ovttaidlogu vuosttaš persovnnas, ja bealli dain lea diminutiivvas, nugo *mánážan* (10).

Eksoforalaš refererenvuohki geavahuvvo lunddolaččat eanet teavsttas mas lea ollu njuolgo ovdanbuktin dahje mas muitaleaddji lea vuosttaš persovdna.

4.4 Generalaš refererenvuohki

Referánsa sáhhtá maiddáai leat generalaš. Dainna oaivvildetne ahte oamastangehčosa referánsa ovddasta eanet min buohkaid go dihto olbmo. Oamastangeažus lea ovttaidlogu goalmát persovnnas, nugo *-s* sániin *sániidis* ja *iežas* (11–12):

- (11) *Mángei lea nu buorre beassat bidjat sániidis báhpára ala.* (KP2: 53)
- (12) *Mihá buoret livččii leamaš baicca ruovttus iežas seanggas oadđit*
(EMV1: 224)

4.5 Buohtastahttin

Dutkanmateriála cealkagiidda letne merkon refererenvuogi, ja de letne buohtastahttán refererenvugiid dávjodaga tabeallas 2.

Refereren- vuohki	Sihke SOG ja ieža-gihppu		SOG		Ieža- gihppu		Oktii- buot
	%	St	St	%	St	%	
Anaforalaš	90,5 %	3449	2566	74 %	883	26 %	100 %
Endoforalaš	0,7 %	27	17	63 %	10	37 %	100 %
Eksoforalaš	4,8 %	182	177	97 %	5	3 %	100 %
Eksoforalaš vokatiiva	3,6 %	137	136	99 %	1	1 %	100 %
Generalalaš	0,4 %	17	4	24 %	13	76 %	100 %
Oktii- buot	100 %	3812	2892	76 %	912	24 %	100 %

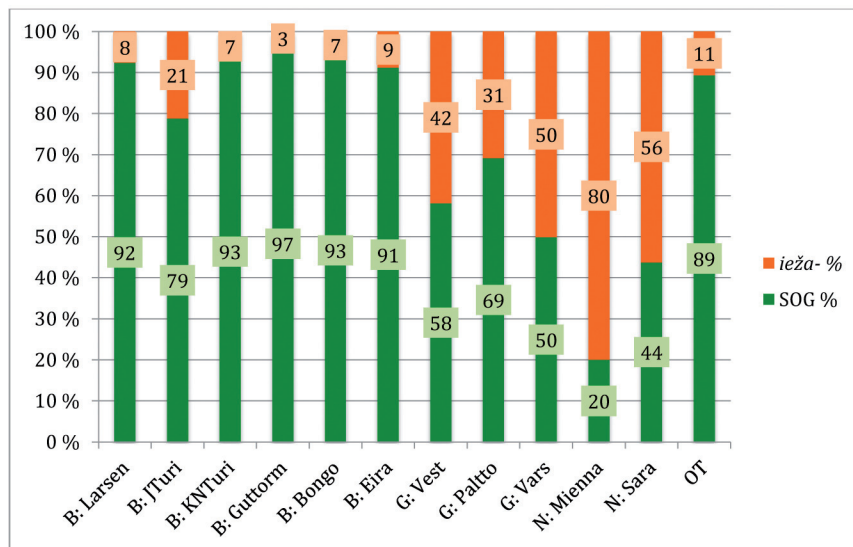
Tabella 2. SOG ja ieža- juohkašupmi refererenvuogi ektui.

Tabeallas bohtá ovdan ahte anaforalaš refererenvuohki dahká olles 90,5 % čáppagirjjálašvuoda dutkanmateriálas. Dan maŋgel bohtá eksoforalaš refererenvuohki, ja oassi das lea eksoforalaš vokatiiva. Eksoforalaš refererenvuohki dahká oktii- buot 8,4 % (4,8 % + 3,6 %). Hárvvimusat leat endoforalaš (0,7 %) ja generalalaš (0,4 %) refererenvuogit.

Eksoforalaš ráhkadusain sáhttá SOG sajis geavahit genetiivahápmásaš persovdnapronomena ja substantiivva – *áhččán* sajis *mu áhčči*. Tabeallas oaidnit ahte *ieža-gihppu* hui hárve geavahuvvo eksoforalačcat. Generalalaš ráhkadusain lea fas SOG hui hárve. Dušše anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain lea gilvu SOG ja *ieža-gihppu* gaskkas. SOG geavahuvvo 74 %:s anaforalaš ráhkadusain, ja 63 %:s endoforalaš ráhkadusain. Dan dihte letne váldán dušše dán guokte refererenvuogi mielde čuovvovaš analysaide.

Govvosis 2 letne buohtastahttán man ollu juohke čáli geavaha SOG ja *ieža-gihppuid* anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain, ja das bohtet ovdan sturra buolvvaidgaskasaš erohusat. Boarráseamos čállit, earret Johan Turi, ja Ođđa

testamenta čájehit sullii seamma juohkašumi – SOG geavahuvvo 89 %:s dahje eanet dáhpáhusain. Johan Turi spiehkasta das go su teavsttas lea 79 % SOG, ja son lahkona dien dáfus gaskabuolvva čálliid gain lea 50–70 % SOG.

Govus 2. Anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusat. Juohkašupmi čálliid mielde: B = boarráseamos čálliit, G = gaskabuolvva čálliit ja N = nuorra buolvva čálliit.

Logut orrot čájeheamen ahte nuorat buolvvat geavahit *ieža*-gihpu muhtun muddui gokko boarrásepmosat geavahivčče SOG. Boarráseamos čálliit geavahit unnán *ieža*-gihpuid, ja go geahččá teavsttaid lagabut, de oaidná ahte sii állanit geavahit *ieža*-gihpu vuosttažettiin earuheaddji cealkagiin:

(13) *Mun jurddašin eambo eatni go iežan dili birra. (AOE: 11)*

Iežan-sátni lea *eatni*-substantiivva vástta, ja goappašagat modifiserejit *dili*-sáni (13). Nuorat čálliit geavahit *ieža*-gihpuid ollu viidáseappot go dušše kontrasterema dihte.

5 Guokte oamastanráhkadusa seamma substantiivvas

Materiálas leat maiddái dáhpáhusat main seamma substantiivvas leat guokte oamastanráhkadusa. Dán kapihttalis guorahalle daid.

5.1 Persovdnapronomen ja *ieža-* seamma gihpus

Gávnnaim 59 dáhpáhusa main leat sihke persovdnapronomen ja *ieža-*hápmi mat čujuhit seamma oamasteaddjái. Bealis dáhpáhusain persovdnapronomen lea *ieža-*gihpu áidna referánsa seamma cealkagis:

(14) *Ja dál áhkku aitto čearsái ilus dego stuorátge hearrát livčče lean su guossis, vaikke eai lean go su iežas nieida ja nieidda pubertehtaahkásaš bárdni Ari.* (KP1: 143)

(15) *Sudno iežaska eallin ii lean dat mii geasuhii eanemusat.* (JMM: 68)

Cealkagiin (14) ja (15) *su iežas* ja *sudno iežaska* leat subjeaktagihpu oassin, ja *su* ja *sudno* čujuhit olbmuid geat leat namuhuvvon ovddit cealkagis. Nuppe bealis dán cealkagiin lea eará referánsa persovdnapronomena lassin, mii lea mielde deattuheamen oamasteami, nugo dás:

(16) *Joavnnas leat su iežas olbmát.* (EMV1: 219)

Sihke *su-* ja *iežas-*sániid referánsa lea cealkaga (16) logalaš subjeakta: *Joavvna*.

5.2 Pronomen ja SOG seamma gihpus

Maiddá persovdnapronomen ja SOG sáhttet leat seamma gihpus. Materiálas leat 34 dákkár gihpu. Dušše ovttá dáhpáhusas persovdnapronomen rievdata endoforalaš ráhkadusa anaforalaš ráhkadussan:

(17) *Dan dihtii Ipmil attii sin váimmuideaset anistumiid ja vuoski vuoda háldui, nu ahte sii gaskavuodaineaset heahppašuhhte rupmašiiddiset.* (OT)

Cealkagis (17) *váimmuideaset* oamasteaddji lea *sin*, man referánsa lea ovddit cealkagiin. Dábálaččamusat SOG-ráhkadus livččii anaforaláš maiddái persovdnapronomena haga, nugo čuovvovaš ovdamearkkas mas sihke *sin-* ja *gálvvuineasetguin-*sániid referánsa lea cealkaga subjeakta: *mearra-olbmot*.

(18) *Na ja de dasto mearra-olbmot sin gálvvuineasetguin.* (KNT: 56)

Eará ráhkadusat leat eksoforalaččat, nugo čuovvovaš cealkagis mas lea vejolaš sihkkut *mu* rievdatkeahhtá cealkaga sisdoalu:

(19) *Mu Áhččán viesus leat ollu lanjat.* (OT)

5.3 *Ieža-gihppu* sisttisoallá SOG

Materiálas leat čieža dáhpáhusa main lea sihke SOG ja *ieža-hápmi*, nugo:

(20) *Diekko nai ferten rámpot iežan bártnan, i mu bárdni gal dájo jur rivguiguin.* (MB: 51)

Sihke *iežan-* ja *bártnan-*sániid referánsa lea cealkaga subjeakta, maid dás ovddasta finihhta vearbahámi *ferten* persovdna- ja lohkoegažus.

5.4 Buohtastahttin

Seamma gihpus sáhttet geavahuvvot guokte oamastanráhkadusa: genetiivahápmásaš persovdnapronomen sáhttá laktojuvvot sihke *ieža-gihppui* ja SOG:i, ja *ieža-hápmi* ja SOG sáhttet geavahuvvot ovttas. Materiálaid dáhpáhusaid mearit leat merkejuvvon tabellii 3.

Ráhkadus	Pers.pron. + <i>ieža-gihppu</i>	Pers.pron. + SOG	<i>Ieža-gihppu</i> mas lea SOG
Boarráseamos čállit	6	27	1
Gaskabuolva	33	1	5
Nuorra buolva	3	2	1
Ođđa testamenta	17	4	0
<i>Oktiibuot</i>	59	34	7

Tabella 3. Guokte oamastanráhkadusa seamma gihpus.

Dábálaččamus duppalráhkadus lea persovdnapronomen ja *ieža-gihppu*, ja dat gullá erenoamážit gaskabuolvva gillii. Boarráseamos čállit háreve leat geavahan dákkára. Sin teavsttain leat dušše guhtta dáhpáhusa, mat buot gullet oarjeguovllu čálliide. Fuomášanevara lea ahte gaskabuolvvas leat 4,5 geardde eanet *ieža-gihput* go nuoramus čálliid teavsttain (gč. tabella 1), muhto dát duppalráhkadus lea dattetge 11 geardde dábálaččat gaskabuolvvas go nuoramus buolvvas.

Ráhkadus mas leat sihke persovdnapronomen ja SOG, gullá vuosttažettiin boarrásat buolvvaid gillii, go dutkanmateriála 34 cealkagis leat 31 vižžojuvvon juogo boarráseamos čálliid teavsttain dahje Ođđa testamentas.

6 Oamasteaddji

Dán kapihttalis gehčče oamasteaddji sojaheami ja semantihka.

6.1 Oamasteaddji kásus

Cealkagiin (4, 5) lea referánsa (oamasteaddji) nominatiivvas, muhto dutkanmateriálas lea anaforaláš oamastan-NP referánsa buot kásusiin earret essiivvas ja komitatiivvas. Dás bohtet juohke kásusis sihke SOG ja *ieža-ovdamearka*, maid letne vuolláisárgon oktan referánssain. Čuovvovaš guovtti cealkagis lea referánsa illatiivvas, *Birggehii* (21) ja *goaskái* (22):

(21) *Birggehii lei hui lossat čuovvut bártnis duššálaš eallima.* (JÁV2)

(22) *Sudnos eai lean mánát ja danin Elláš lei goaskái dego iežas nieida* (KP2: 127)

Cealkagiin (23–25) referánsa lea lokatiivvas: *Heandaragas, mus* ja *ádjagis*:

(23) *Birgget ii ádden, mii Heandaragas lei áhčis vuostá.* (JÁV2)

(24) *Mus ii leat sadji rádjat buot šattuidan.* (OT)

(25) *Muhto dien ádjagis lea iežas suollemasvuohta.* (KP2: 107)

Go referánsa lea lokatiivvas, de SOG dábálaččat gullá adverbialagihppui, nugo *áhčis vuostá*-gihpus referánsa lea *Heandaragas* (23), dahje dat lea infinitiivahámi objekta, nugo *mus* ja *rádjat buot šattuidan* (24). Ii juohke dáhpáhusas livčče lunddolaš geavahit SOG *ieža*-gihpu sajis. Cealkagis (25) lea habitiiváráhkadus ja *ieža*-gihppu: *ádjagis lea iežas suollemasvuohta*, ja munno materiálas eai gávdno ovdamearkkat main livččii habitiiiva ja SOG, nugo: **ádjagis lea suollemasvuohtas*. Cealkagat (21–25) leat ovdamearkan maid das ahte go cealkagis ii leat heakkalaš subjeakta, de anaforalaš oamastangeažus sáhtá laktásit vásihanpartisiipántii dahje hálddašanstatutiivii (Sammallahti 2005: 191; Nickel & Sammallahti 2011: 503).

Referánsa sáhtá leat objekta, mii lea akkusatiivvas, *Kátjá* (26) ja *Ken Thomasa* (27):

(26) *Son čuovui Kátjá latnjasis, ja manaš ieš maid nohkkat.* (EMV1: 173)

(27) *Oaidnit Biera ja Máret Láilla, Ken Thomasa iežas nieiddain – vázzime giehtalaga bálgáid mielde [...]* (EMV1: 219)

(28) *Diktet sin dahkat bargguset iluin, ii šuohkki, dasgo dat livččii didjiide vahágin.* (OT)

Maiddái cealkagis (28) lea referánsa akkusatiivvas, muhto dás dat lea infinihtta vearbahámi subjeakta: *sin dahkat bargguset*³.

Referánsa sáhtá leat genetiivvas. Ovdamearkacealkagiin oamasteaddji ja oapmi gullet seamma cealkkalahttui, subjektii: *áhči gaskavuohta eadnásis* (29) ja adverbialii: *bohcco iežas čoavjái* (30):

3 Cealkkavástaga subjeakta lea akkusatiivvas go cealkkavástta doaibmá váldocealkaga objektan (Nickel & Sammallahti 2011: 262).

(29) *Áhči gaskavuohta eadnásis lei fas hui lagaš ja liekkas.* (JÁV1: 121)

(30) *Ja go boazu lea njuvvon, de varra váldo bohcco iežas čoavjái.* (JT)

Referánsa bohtá muhtumin maŋŋel oamastangehčosa, ja cealkagis (31) lea áhkus-sáni referánsa čuovvovaš sátni, *su*:

(31) *Earret áhkus su áidna háleštanskihpárat leigga Issát ja Heaika, geaid luhtte sáhtii čohkkát mánggaid diimmuid.* (JÁV2)

Dán ráhkadusa sáhtta maiddá dulkot endoforalážžan, nu ahte referánsa livččii ovddit cealkagis. Materiálas leat vihtta dákkár dáhpáhusa, ja dain leat njeallje vižžojuvvon Ođđa testamenttas.

Kásus	SOG oamasteaddji			Ieža-gihpu oamasteaddji			Oktiibuot
	Juohkáseapmi kásusiid mielde		SOG: galle %	Juohkáseapmi kásusiid mielde		Ieža-gihpu: galle %	
Nom	1816	71 %	79 %	474	54 %	21 %	100 %
Vearba (Nom)	659	26 %	72 %	250	28 %	28 %	100 %
Akk	44	2 %	62 %	27	3 %	38 %	100 %
Ill	10	1 %	43 %	13	1 %	57 %	100 %
Lok	21	0,8 %	33 %	43	5 %	67 %	100 %
Gen	16	0,6 %	17 %	76	9 %	83 %	100 %
Oktiibuot	2566	100 %	74 %	883	100 %	26 %	100 %

Tabella 4. Oamasteaddji kásus anaforalaš ráhkadusain. Vilges ruvttuid proseantalogut mualit mo oamastan-NP:t juohkásit SOG:i ja ieža-gihppui.

Tabealla 4 čájeha mo oamastan-NP:id referánsat juohkásit kásusiid mielde. Olles 3199 ráhkadusas (1816 + 474 + 659 + 250) referánsan lea subjeakta, mii sáhtá ovdanbuktot subjeaktasániin dahje dušše vearbba sojahemiin. Erohus SOG dahje *ieža*-gihpu välljemis, leš dal subjeaktasáni dahje dušše vearba, ii leat statistihkalaččat earuheaddji.⁴ Jus referánsa lea akkusatiivvas, de välljejuvvo dávjijbut SOG go *ieža*-gihppu. Jus referánsa lea genetiivvas dahje lokatiivvas, de čállit állanit välljet SOG sajis *ieža*-gihpu.⁵ Materiálas eai leat ollenge ráhkadusat maid referánsa livččii komitatiivvas dahje essiivvas.

6.2 Kongrueansa

Dábálaččat SOG ja *ieža*-hápmi sojahuvvojit seamma logus go oamasteaddji dahje vearba, muhto materiálas gávnnaimme 14 spiehkastaga. Muhtun cealkagiin oamasteaddjin lei ovttaidlogu substantiiva mas lea mánggaidlogu mearkkašupmi, nugo *girkoveahka*-sáni cealkagis (32). Vaikko finihhta vearahápmi lea sojahuvvon ovttaidlogus, de oapmi dattetge lea mánggaidlogus (*báhpaset*), ja nu dat kongruere referánsa mearkkašumiin, iige hámiin:

(32) *Manñil sártni čuovvolii girkoveahka báhpaset mielde girkogárdái.*
(AL: 23)

Guovtti ovdamearkkas lea vearba guvttiidlogus ja SOG lea komitatiivvas, čájehan dihte ahte das lea sáhka guovtti olbmos, nugo cealkagis (33):

(33) *Leimme váhkarvieljainan Pirkkain meahcis čuoigamin.* (KP1: 163)

Dakkár ráhkadusaid leaba Nickel ja Sammallahti (2011: 324) čilgen, muhto sudno ovdamearkkain ii leat SOG.

Vaikko oamasteaddji lea cealkagis (34) ovttaidlogus (*sáhtii*), de *ieža*-hápmi lea sojahuvvon guvttiidlogus čájehan dihte ahte maddái dás lea guovtti olbmos sáhka:

4 Juohkašupmi Nom ja Vearba (Nom): χ^2 -teasta = 16.8, df = 1, p-árvu < 0.001, muhto beaktosturrodat lea dušše 0.07.

5 Erohus dás lea stuorebuš: χ^2 -teasta = 8.7, df = 2, p-árvu = 0.01, ja beaktosturrodat = 0.22.

(34) *Nu guhká go son dán muittii, de sáhtii vierroolmmožin mearkut iežaska ovttaseallima báhpárii, nu ahte doalai sierra dovdduid ja duohtaáššiid.* (JÁV2)

Cealkagis (35) subjeakta lea ovttaidlogus (*Liná*), muhto *iežaset luonddu-fága oahpaheaddji* muitala ahte *Liná* gullá skuvlaluohkkái, man oahpaheaddjis lea sáhka.

(35) *Liná áddestalai iežaset luonddu-fága oahpaheaddji.* (EMV2: 132)

Materiálas leat ovcci dákkár dáhpáhusa, ja čállit bohtet buot buolvvain ja guovlluin.

Nickel ja Sammallahti (2011: 521–522) čálliba ahte sámegeielas sáhtta ovttaidlogu earutkeahtes substantiiva geavahuvvot distributiivva mearkkašumis, ovdamearkka dihte *Sii masse heakkaset*. Sudno ovdamearkkain lea oamastangeažus dattetge mánggaidlogus. Ovdamearka (36) čuovvu seamma málle, go lea sáhka mángga olbmos, *muhtumat ledje*, muhto objeakta (*gávttiset*) lea dattetge ovttaidlogus:

(36) *Muhtumat ledje veallánan, rohtten vel gávttiset oaivvis ala, daikke beaska.* (HAG2: 66)

Muhto cealkagis lea maiddá nubbi ráhkadus mas ieš oamastangeažus geavahuvvo distributiivva mearkkašumis, go oami oamastangeažus lea ovttaidlogus (*oaivvis*). Materiálas leat njeallje cealkaga main ieš oamastangeažus doaibmá distributiivan, ja daid teavsttaid čállit leat Guttorm, Larsen ja Vars.

6.3 Oamasteaddji semantihkka

Oamasteaddji ii dárbbáš leat olmmoš, ja tabeallas 5 letne buohtastahtán iešguđetlágan oamasteddjiid.

Semantihkalaš joavku	SOG	%	<i>ieža-</i>	%
OLMMOŠ	2461	96 %	858	97 %
EALLI	48	2 %	7	1 %
LUONDU	14	1 %	5	1 %
Eará	36	1 %	13	1 %
Oktiibuot	2559	100 %	883	100 %

Tabella 5. Oamasteaddji juohkašupmi semantihkalaš joavkkuide.

Oamasteaddji lea dávjimusat olmmoš (96 %:s SOG-dáhpáhusain ja 97 %:s *ieža*-dáhpáhusain). Tabeallas leat seammasullasaš bohtosat SOG:in ja *ieža*-gihpuin, ja ráhkadusaid gaskkas ii leat statistihkalaš erohus.⁶ Materiálas leat ovdamearkkat main oamasteaddji lea ealli, go eallis leat sihke čivggat, rumašoasit ja eará dakkár iešvuođat, nu ahte dan sáhtta buhtastahttit olbmui. Go oamasteaddji lea luonddunamahus, de luondu dávjá govviduvvo olbmoláganin dego das livčče rumašoasit dahje olmmošlaš iešvuođat. Čuovvovaš cealkagis govviduvvojit *vuonat* Jiekñameara oassin:

(37) [...] *muhto guhkkín čuovgá Jiekñamearra vuonaidisguin* [...] (HÁG2: 108)

Maiddá luonddudilli, rumašlaš dilli ja luondduoassi sáhttet govahallojuvvot olbmoláganin, nugo *skábma*, *nagir*, *beaivi* ja *ája* cealkagiin (38–41):

(38) *Skábma dettii buot fámuiddisguin Máhte báikki*. (JÁV2)

(39) *Viimmat árpmolaš nagir giesasta mu sallasis*. (JÁV1: 132)

(40) *Juohke beaivvis leat doarvái iežas váivvit*. (OT)

(41) *Muhto dien ádjagis lea iežas suollemasvuohta*. (KP2: 107)

Biergasiin lea muhtumin gullelašvuohta *skáhppui* dahje *sadjái*, nugo cealkagiin (42–43):

6 Erohus ráhkadusaid gaskkas: χ^2 -teasta =5, df=3, p-árvu=0.18.

(42) Eará biergasiid siste oidnostii maiddá dat skeañkadiibmu, mii lei viimmat váldojuvvon eret skáhpustis. (JÁV2)

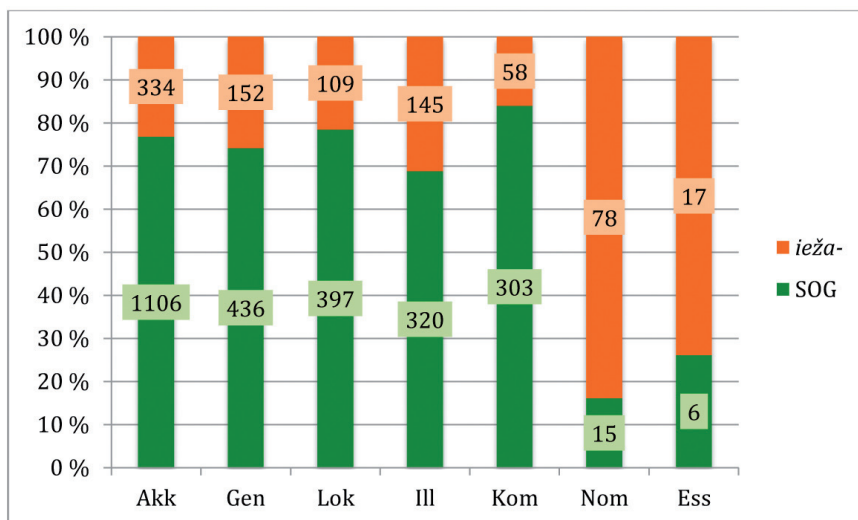
(43) Dát liidni lea báhcán sadjásis gitta otná beaivvi rádjái [...] (OT)

7 Oapmi

Dán kapihttalis guorahalle oami kásusa ja semantihka anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain.

7.1 Oami kásus

Moai letne buohtastahtán mo oapmi juohkása kásusiid mielde anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain. Bohtosat leat govvosis 3. Ean gávdnan ráhkadusaid main oamasteaddji lea komitatiivvas dahje essiivvas, muhto oapmi lei buot kásusiin.

Govus 3. Oami kásus anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain.

Govvosa 3 loguid mielde akkusatiiva lea dábálaččamus kásus sihke SOG- ja *ieža*-gihpu anaforalaš ráhkadusain. Oami juohkašupmi kásusiid mielde lea sullii seammá SOG- ja *ieža*-ráhkadusain, earret kásusiin mat geavahuv-vojit unnimusat. Go oapmi lea nominatiivvas ja essiivvas, de SOG sajis geavahuvvo dábálaččat *ieža*-gihppu. Vaikko endoforalaš oamastan-NP:t leat ollu hárvvibut go anaforalaš oamastan-NP:t, de leat bealli nominatiiva SOG-dáhpáhusain endoforalaččat. Anaforalaš SOG-ráhkadusat mat leat nominatiivvas, leat dušše gávccii, ja buot leat Ođđa testamenttas:

(44) *Máhttájeaddji ii leat stuorit go oahpaheaddjis, ii ge bálvaleaddji stuorit go isidis.* (OT)

(45) *Jesusa ruossa luhtte čužžo eadnis, eatnis oabbá, Márjá, Klopasa áhkká, ja Márjá Magdalena.* (OT)

Anaforalaš cealkagiin lea dábálaččamusat sáhka veardádallamis. Sánit *oahpaheaddjis* ja *isidis* (44) leat nominatiivvas danne go dat veardiduvvojit cealkaga subjeavttain mii maiddái lea oamastangehčosa referánsa, ja rievtti mielde lea SOG-substantiiva ellipttalaš vearbba subjeakta: *go oahpaheaddjis lea, [...] go isidis lea*⁷.

Hárve lea oapmi essiivvas, ja materiálas leat dušše guhtta SOG ja 17 *ieža*-gihpu. Dás leat guokte ovdamearkka:

(46) *Mu lei váttis dovdat su iežan áhččin.* (JÁV1: 39)

(47) *Go sii vihke “Leaska sihtá beali!”, de son ii dahkan duojášii očcodeamen aivve Maria beallinis.* (AL: 45)

Cealkagiin leat sihke *ieža*-gihppu: *iežan áhččin* ja SOG: *beallinis*. Manjit cealkka leage áidna essiivacealkka man čálii boahtá oarjeguovllus. Buot eará essiivaovdamearkkat gullet juogo Ođđa testamentii dahje nuortaguovllu čáliid teavsttaide. Dušše bárrastávvalsubstantiivvaid essiivahápmái lea lasihuvvon oamastangeažus. Nickel ja Sammallahti ipmárdusa mielde ii

7 Nielsena mielde nominatiivageavahus livččii beare vejolaš vokatiivvas (1979 (1926–1929): 118) ja logoforalaš geavahasas, dalle go referere muhtun olbmo jurdagii dahje cealkámuššii, ovdamearkka dihte *Dat logai, oabbás lea dan bargan*.

leatge dábálaš lasihit oamastangehčosa essiivahámiide main leat golbma stávvala, dan sajis geavahuvvo *ieža-gihppu* (2011: 109).

7.2 Oami semantihkka

Dán kapihttalis guorahalle oami semantihkka. Moai letne juohkán buot substantiivvaid gávccii semantihkalaš jovkui. Okta stuorimus joavku lea FUOLKI ja dasa gullet *bártnis* (48) ja *iežan bártni* (49):

(48) *Loahpas son vuolggahii bártnis sin lusa.* (OT)

(49) *Mun vuolggahan iežan ráhkis bártni.* (OT)

Nubbi stuorra joavku lea RUMAŠ, masa gullet sánit *čalmmiideametguin* (50) ja *iežade čalmmiiguin* (51):

(50) [...] *dan man mii leat oaidnán čalmmiideametguin, dan man mii leat geahčadan ja man min gieđat leat guoskkahan: eallima sáni.* (OT)

(51) *Muhto doai goittot oinniide iežade čalmmiiguin helikoptera ja amas albmáid?* (KP2: 115)

Maiddái OPMODAT-joavku lea stuoris, ja cealkagiin (52–53) leat seamma girječállis goappatlágan ráhkadusat main lea *bierggas*-sátni:

(52) *Ja nuppi beaivái lei Kátjá juo páhkkestan visot biergasiiddis ja lei gearggus vuolgit go Inger bođii su viežžat.* (EMV: 201)

(53) *Váldde iežat biergasiid ja mana ruoktot davás!* (EMV: 201)

FUOLKI, RUMAŠ ja OPMODAT dahket sullii 66 % SOG-ráhkadusain ja 37 % *ieža-gihpuin*. Dát heive bures dasa mii čilgejuvvo dutkangirjjálašvuodas (Taylor 1996; Heine 1997; Aikhenvald 2013), ahte máilmmi gielaid prototyhpalaš geavahussii gullet justa dát golbma joavkku.

Moai letne juohkán buot substantiivvaid vel viđa semantihkalaš jovkui, ja cealkagiin (54–61) leat substantiivvat mat gullet daidda joavkkuide.

Oapmi sáhttá gullat ABSTRÁKTA-jovkui, nugo sánit *váivvistat* (54) ja *iežan váivvi* (55):

(54) – *Maid don váivvistat siđat? jearai Ábo.* (AL: 36)

(55) *Na movt dalle galggan sutnje beassat iežan váivvi muitalit.* (JÁV3)

DÁHPÁHUS-jovkui letne bidjan sániid nugo *eallimistán* [*eallimisttán*] (56) ja *iežas eallimis* (57):

(56) *Vaikko mun dieđán moai oaidnaletne fas, ahte don vuorddát mu, de orun liikká vuosttaš geardde eallimistán ballame vuolgimis.* (EMV1: 137)

(57) *Kátjá lei dál boahtán luoddaerrui iežas eallimis.* (EMV1: 154)

Dáid sániid letne atnán BÁIKIN: *ruovttuidasaset* (58) ja *iežame ruovttu* (59):

(58) *Olbmot dopme fas ain ruovttuidasaset.* (HAG2: 87)

(59) *Gal moai goit dovde iežame ruovttu!* (MÁS: 166)

Olmmošnamahusaid mat eai leat fuolkenamahusat, letne bidjan OLMMOŠ-jovkui, nugo *gussiidis* (60) ja *iežas gussiide* (61):

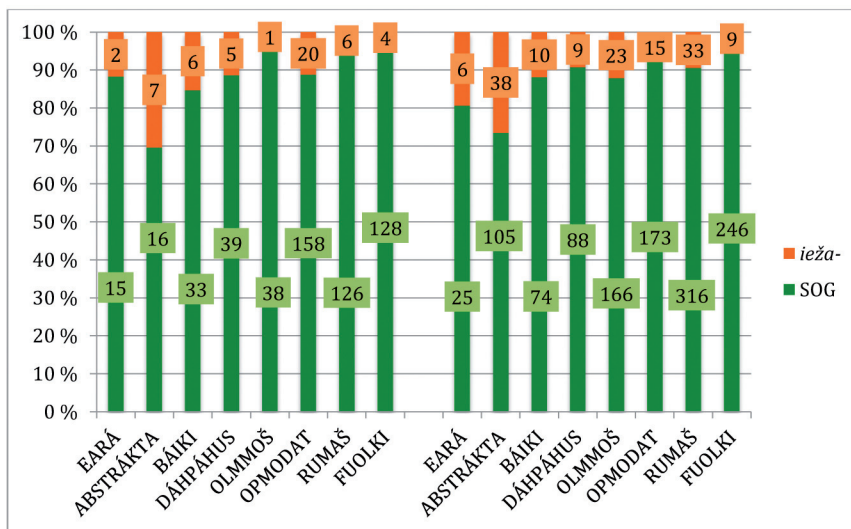
(60) *Áhkku ii velge beroštan gussiidis snáhpástallamiin.* (MÁS: 166)

(61) *Ii oro goit vuos viidáneame, muhto doppe bohtet eambo, dadjalii son vuot iežas gussiide ovdalgo jávkkihii goahtái, beroškeahttá vuordit sudnos makkárga vástádusa.* (MÁS: 106)

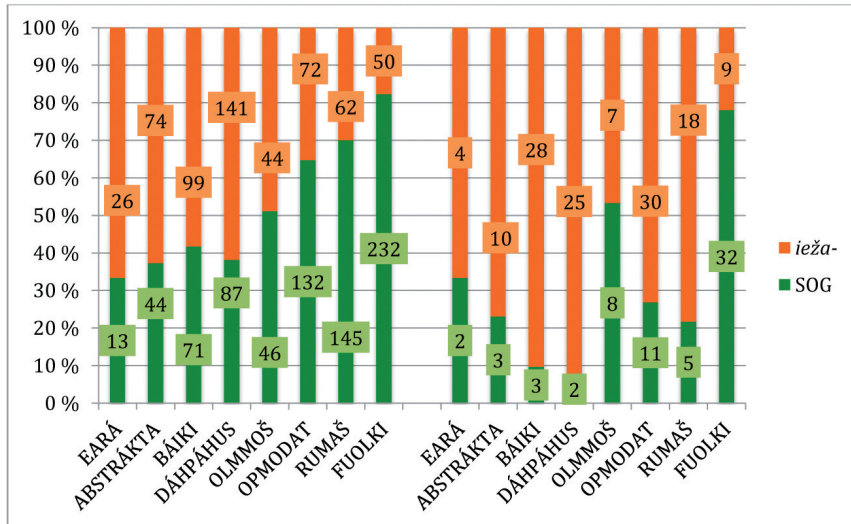
EARÁ-jovkui gullet buot eará oamit, maiddái luonddunamahusat nugo *vuonaidisguin* ovdal namuhuvvon cealkagis (37).

7.3 Oami semantihkka buolvvas bulvii

Oami semantihka letne buohtastahttán buolvvaid mielde ja dasa lassin lea Odda testamenta sierra. Govvosat bohtet dás maŋŋálaga vai lea álki buohtastahttit bohtosiid.

Govus 4. Oami semantihkka anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain. Gurut bealde leat boarráseamos čállit (n=604) ja olgeš bealde Ođđa testamta (n=1336).

Govus 5. Oami semantihkka anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain. Gurut bealde leat gaskabuolvva čállit (n=1338) ja olgeš bealde nuoramus čállit (n=197).

Govvosiin 4 ja 5 oaidnit oami semantihkalaš juohkašumi anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusain. Boarráseamos čálliid teavsttain ja Ođđa testamenttas lea seammasullasaš juohkašupmi semantihkalaš joavkkuide. Nuorat buolvvain SOG-geavahus unnu *iežá-gihpu* geavahusa ektui buot semantihkalaš joavkkuin. Gaskabuolvva teavsttain OPMODAT, RUMAŠ JA FUOLKI bisuhit buoremusat SOG, ja nuoramus čálli guoktása teavsttain FUOLKI lea áidna joavku mii čielgasit állana SOG:i. Sudno teavsttain OLMMOŠ-joavku muhtun muddui bisuha SOG, muhto dán buolvvas lea unnán materiála, dušše 197 anaforalaš ja endoforalaš ráhkadusa, ja stuorit lohku attášii čielgasit gova.

Moai letne oalle roavvásit juohkán substantiivvaid semantihkalaš joavkkuide, ja livččii dárbu geahččat joavkkuid lagabut ja maiddái guorahallat materiála sániid dásis. Ovdamearkka dihte OPMODAT-joavkkus leat sihke dávvirat maid olmmoš álkit sáhttá lonuhit, nugo *dihtor* ja *biila*, ja substantiivvat mat čujuhit earutkehtes refereanttaide, nugo *luohti* ja *eallu*. Jus guorahalašii materiála sániid dásis, de livččii vejolaš oaidnit man dehálaš earutkehtesvuolta lea oamastanráhkadusa válljemii.

Go geahččá syntávssa ja semantihka ovttas, de SOG-ráhkadusaid oapmi lea álo olmmoš go lea nominatiivvas, nugo cealkagiin (44, 45). *Ieža-gihpu* oapmi sáhttá leat vaikko mii, nugo *suollemasvuolta* (25, 41) dahje *luodda*, nugo čuovvovaš cealkagis:

(62) *Návddi iežas luodda lea buorre, [...]* (JT)

Vaikko artihkkala fáddán leat substantiivaráhkadusat, de lea miella fuomášuhttit ahte materiálas leat maiddái guokte adjektiivva main lea oamastangeažus:

(63) “*Giittus ovddežiinnát!*” (AL: 17)

(64) *Nuorra olbmot geat ledje buoremusaideaset alde.* (AL: 67)

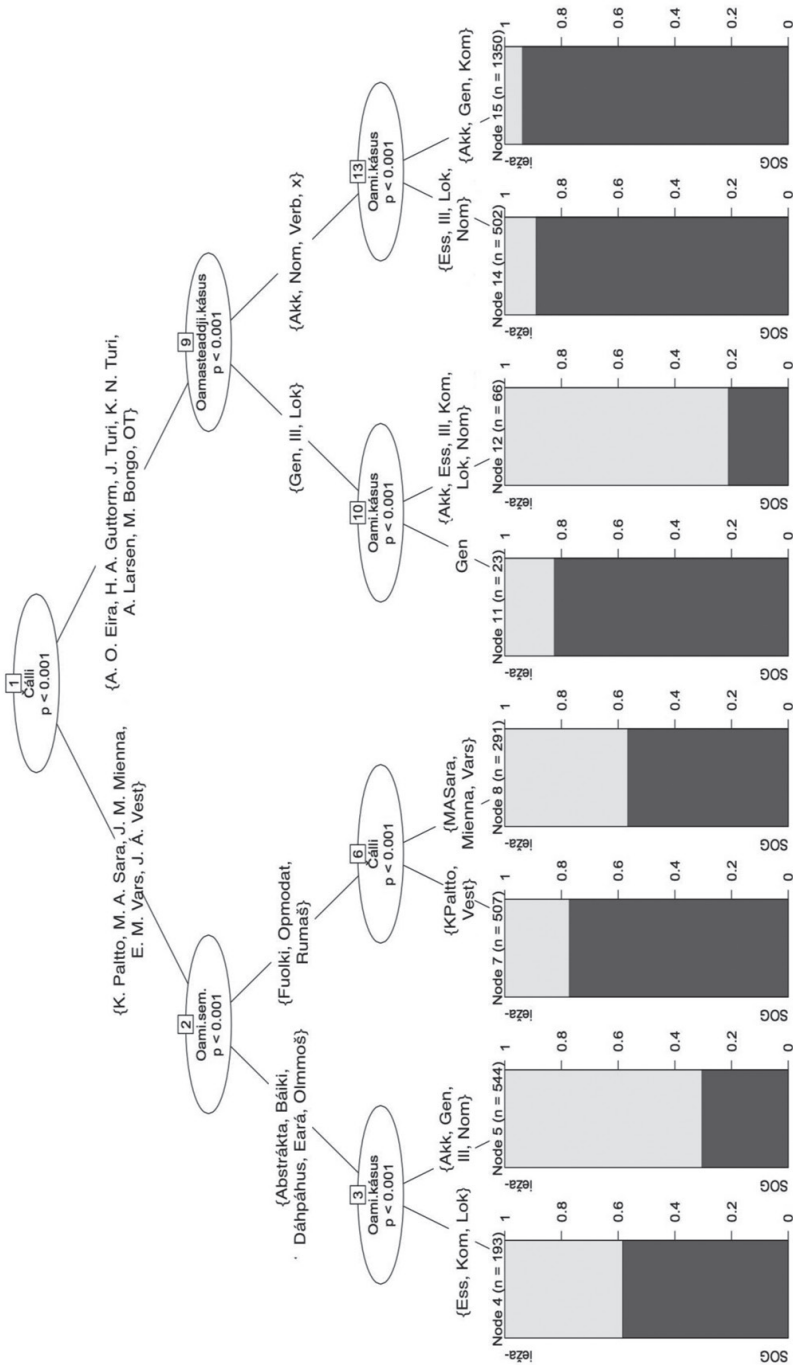
Goappaš ovdamearkkat leat vižžojuvvon Larsena románas. Sátni *ovddežiinnát* gullá eksoforalaš ráhkadussii, ja *buoremusaideaset* fas anaforalaš ráhkadussii. Mañit sátni čájeha vel dan ahte lea vejolaš lasihit oamastangehčosa adjektiivva superlatiivahápmái.

8 Statistihkalaš analysat

Materiálas bohtá ovdan SOG ja *ieža*-gihpu juohkašupmi merkejuvvon fáktoriid ektui. Logisttalaš regrešuvdna lea árbevirolaš vuohki veardidit statistihkalaččat mo fáktorat váikkuhit juohkašupmái go leat guokte vejolaš árvvu (nugo SOG ja *ieža*-). Logisttalaš regrešuvnnain mihtida bohtosiid jáhkehahttivuoda ovttá dahje eanet fáktoriid ektui. Muhto guovtti sivas dát vuohki ii leat buoremus munno materiálii, iige eará lingvisttalaš materiálaide: Logisttalaš regrešuvdnamále eaktuda ahte materiálat čuvvot parametralaččat nu gohčoduvvon ”normála” juohkašumi (biellohápmásaš geavlin), muhto teakstačoakkáldagas fenomenat juohkásit dábálaččat eahpedássidit. Nubbi siva lea ahte logisttalaš regrešuvdna eaktuda ahte buot vejolaš variábelkombinašuvnnat leat mielde materiálas. Muhto gielas lea dávjá ráigi sojahanparadigmas, ja munno materiálasge eai leat cealkagat main oamasteaddji lea komitatiivvas dahje essiivvas. Materiálas leat maiddá eará ráiggit: nuoramus buolvva teavsttat leat dušše oarjeguovllus, eaige nuortaguovllus. Dan dihte logisttalaš regrešuvdna ii doaimma nu bures.

Dáid sivaidd geažil moai välljiime geavahit statistihkalaš klassifiseren- ja regrešuvdnamuora CART, *Classification And Regression Trees* (Strobl ja earát 2009), govvidit SOG ja *ieža*-gihpu juohkašumi. CART-mále heive bures eahpeparametralaš dieđuide, ja boadus lea luohtehahtti vaikko materiálas eai leat buot kombinašuvnnat. Dutkit leat buohtastahttán CART-mále ja logisttalaš regrešuvnna lingvisttalaš analysain (Baayen ja earát 2013), ja bohtosat leat hui seammasullasaččat. CART čuoldá dieđuid optimála muorran man lea álki dulkot, nugo 6. govvois (geahča s. 36). Vuosttaš suorri bajimusas čájeha guđemuš fáktor addá čielgaseamos SOG dahje *ieža*-gihpu juohkašumi, ja ovssiid sáhttá čuovvut vulos oaidnin dihte mo dieđut čuldojuvvojit, ja guđemuš fáktorat addet buoremus juohkašumi. Vuolimusas leat kássat mat čájehit galle ovdamearkka leat čuldojuvvon guđege bálgá mielde.

CART-analyssa addá maiddá vejolašvuoda geavahit nu gohčoduvvon ”summal muoraid” duodástit bohtosiid ja mihtidit fáktoriid gorálaš dehálašvuoda. Dalle geavahuvo soaittáhagas välljejuvvon oassi dieđuin ja fáktoriin, ja proseassa geardduhuvvo mángii ja nu ráhkaduvvojit dievva klassifikašuvdnamuorat mat buohtastahttojuvvojit gávdnan dihte iešguđet fáktora dehálašvuoda. CART gullá R-prográmmii, mii geavahuvo statistihkalaš rehkenastimii ja govvideapmái (<<http://www.project.org>>).

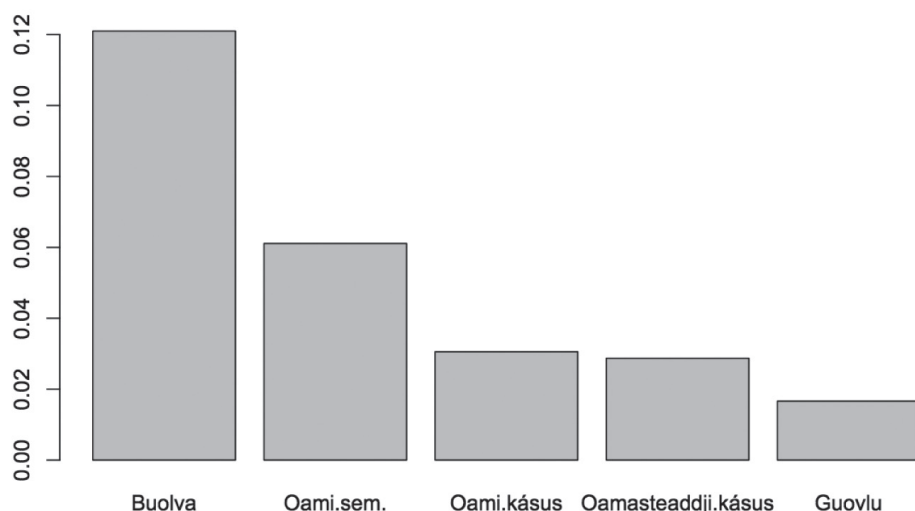
Govus 6. CART-analysa čájeha mo materiála juonhkása faktoriid mieđe SOG ja iežá-gihpu geavahusa ektui.

Govvosis 6 oaidnit fáktoriid maid mielde dutkanmateriála lea juhkkovuvvon CART-analysas. Vuosttaš juohkáseamis buot boarráseamos čálliid teavsttat ja Ođđa testamenta čuvvot olgeš oavssi. Dát čájeha ahte Ođđa testamentta oamastanráhkadusat sulastahttet boarráseamos davvisámi čáppagirjjálašvuoda ráhkadusaid. Dán oavssis materiála juohkása dasto oamasteaddji kásusa mielde, ja olgeš oavssis leat kásusat main eanemusat geavahuvvo SOG. Gurut oavssis leat genetiiva, illatiiva ja lokatiiva. Čuovvovaš suoris materiála juohkása oami kásusa mielde, ja erohus lea stuoris gurut oavssi (genetiivva) ja olgeš oavssi (eará kásusiid) gaskkas. Vuolimus kássain oaidnit juohkáseami SOG ja *ieža*-gihpu gaskkas, ja ovdamearkka dihte ahte SOG dahká sullii 80 % dan 23 cealkagis main oapmi lea genetiivvas.

Muorra čájeha ahte boarráseamos čálliin semantihkka ii leat okta dehálaččamus fáktor, baicce syntákssa lea dehálaš, ja erenoamážit oamasteaddji kásus. Jus oamasteaddji lea subjeakta dahje objeakta, de measta álo välljejuvvo SOG. Jus oamasteaddji lea genetiivvas, illatiivvas dahje lokatiivvas, ja oapmi lea eará kásusis go genetiivvas, de välljejuvvo dábálaččamusat *ieža*-gihppu.

Gaskabuolva ja nuorra čállit leat muora gurut oavssis, ja daid gaskkas lea oami semantihkka dehálaččat go syntákssa, ja erenoamážit Suoma beale čállit (Vest ja Paltto) geavahit SOG vuosttažettiin semantihkalaš joavkkuin FUOLKI, RUMAŠ ja OPMODAT. Jus oapmi gullá eará semantihkalaš jovkui, de ráhkadusa välljemis lea oami kásus dehálaččat go čálli ruovttuguovlu. Go oapmi lea essiivvas, komitatiivvas dahje lokatiivvas, de čájeha ravddamus kássa ahte lea stuorit vejolašvuohta välljet SOG go eará kásusiin. Dán kássa 193 ovdamearkkas leat dušše njeallje ráhkadusa mat leat essiivvas.

Fáktoriid dehálašvuohta olles materiálas bohtá ovdan govvosis 7. Danne go govus 6 čájeha ahte čálliid teavsttat juohkásit ollislaččat buolvvaid mielde, de letne dál čálli nama sajis addán prográmmii buolvva namahusaid ja čálli geográfalaš gullevašvuoda. Ođđa testamentta lea ožžon sierra buolva- ja guovlogilkora, OT. Analysa čájeha ahte buot dehálaččamus fáktor lea buolva dahje OT, ja oppalaččat materiálas lea substantiivva semantihkka ollu dehálaččat go cealkaga syntákssa. Mearkkašanveara lea ahte čálli geográfalaš gullevašvuohta ii leat dehálaš dasa mo SOG ja *ieža*-gihput juohkásit.

Govus 7. CART-analyssa čájeha fáktoriid dehálašvuoda, nugo R-programma čájeha daid.

Seammasullasaš guovttejuohku lea davvisámegiela adposišuvnnaid geavahas. Muhto adposišuvnnaid geavahas juogo pre- dahje postposišuvdnan lei stuorra erohus Suoma ja Norgga beale čálliid gaskkas, riikkaid eanetlogugielaidd iešvuodaidd dihte (Antonsen ja earát 2012). Maiddá oamastan-NP:idd válljema oktavuodaš livččii vuorddehahtti ahte oktavuoha riikkaid eanetlogugielaide livččii dehálaš fáktor, dannego maiddá suomagielas oamastangehčosat laktásit substantiivvaide, muhto dárogielas ii leat dákkár ráhkadus.

9 Konklusuvdna

Materiála guorahallan čájeha stuorra buolvvaidgaskasaš erohusaid das man ollu čállit geavahit SOG ja *ieža*-gihpu, muhto maiddá erohusaid buolvvaid siste. Guokte boares čállit, Anders Larsen ja Hans A. Guttorm, geavaheaba SOG mángga gearde eanet go seamma buolvva eará čállit, ja Odda testamenta sulastahtá dán guovtti čállit teavsttaid, vaikko jorgalus almmuhuvvui easkka 1998:s. Dát čájeha ahte bargojoavku atná árvvus boares čállit čállingiela.

Ieža-gihpu geavahus lassána sakka boarráseamos buolvvas gaskabulvii. Gaskabuolvvas nuoramus bulvii njiedjá SOG-geavahus, ja boađus lea ahte *ieža*-gihppu geavahuvvo dávjjibut go SOG. Eksoforalaš oktavuodain sáhtttá SOG sajis geavahit gihpu mas leat persovdnapronomen ja substantiiva, ja vejolaččat oamasteapmi ii merkejuvvo seamma dávjá go ovdal. Muhto materiálas oidno maiddá ahte *ieža*-gihppu geavahuvvo eanet ahte eanet SOG sajis anaforalaš ráhkadusain. Gaskabuolvva ja nuoramus buolvva čállit geavahit *ieža*-gihpu anaforalaš ráhkadusain measta logi geardde eanet go boarráseamos čállit, ja nu lea čáli buolva ollu dehálaččat go goappá guovllus son bohtá. Boarráseamos čállit geavahit dábálaččat *ieža*-gihpu oamasteami deattuheapmái dahje kontrasteremii. Nuorat buolvvaid teavsttain ii leat dákkár geavahus seamma čielggas. Johan Turi giella spiehkasta veaháš boarráseamos čáliid gielas, ja állana muhtun muddui gaskabuolvva gillii. Maiddá eará gielalaš analysas lea Johan Turi čállingiella spiehkastan eará su govllu čáliid teavsttain (gč. Antonsen ja earát 2012).

Syntávssalaččat *ieža*-gihppu lea dávjjibut eahpeprototyhpalaš anaforalaš geavahas go SOG, sihke oami ja oamasteaddji kásusa ektui. SOG geavahuvvo háreve nominatiivvas ja essiivvas, ja nominatiivvas dušše olbmuid birra. Dihto cealkkaráhkadusain SOG ii sáhte geavahuvvot *ieža*-gihpu sajis. Dan dihte lea *ieža*-gihppu soddjileabbo go SOG. *Ieža*-gihppu ii leat seamma moalkái go SOG, ja dát guokte iešvuoda sáhttet leamaš mielde váikkuheamen dasa ahte *ieža*-gihppu adnojuvvo dađistaga eanet SOG sajis. Nu orru ahte dát giela siskkáldas fáktorat leat mielde lasiheamen giellanuppástuvvama leavttu, ja dat dáhpáhuvá sullii seamma ládje Suoma beale Deatnogáttis ja Guovdageainnu guovllus.

Gaskabuolvva ja nuoramus čáliide lea oami semantihkka hui dehálaš. Oamastangeažus lasihuvvo erenoamážit sániide mat gullet semantihkalaš FUOLKI-jovkui, ja dát tendeansa stuorru buolvvas bulvii. Maiddá semantihkalaš joavkkuin RUMAŠ ja OPMODAT čállit geavahit dávjjimusat SOG, earret nuoramus čáli guovttos geat milloseappot geavaheaba *ieža*-gihpu. Livččii miellagiddevaš guorahallat materiála sániid dásis, vai oainnášii man dehálaš substantiivvaid earutkeahtesvuolta lea, ja dasa lassin geahččat eará fáktoriid. Dasa galggašii leat stuořit materiála go maid moai letne dás guorahallan.

Giitosat

Moai letne giitevaččat buot ávkkálaš kommentáraid ovddas maid letne ožžon go letne bargan dáinna materiálain, sihke Sámegeiela ja girjjálašvuođa symposia 2013 oasseváldiin, artihkkala árvvoštallis, doaimmahusgottis ja Jussi Ylikoskis.

Gáldut

Dutkanmateriála

- AL = Anders Larsen 2013 (1912): *Beaiveálgu*. Kárášjohka: ČálliidLágadus.
- AOE = Anders O. Eira 1991: *Duottarráfis soahtešilljui*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- EMV1 = Elle Márjá Vars 1986: *Kátjá*. Kárášjohka: Davvi Media.
- EMV2 = Elle Márjá Vars 2002: *Čábbámus iditguovssu*. [Billávuotna]: Idut.
- HAG1 = Hans Aslak Guttorm 2007 (1940): *Gohccán spálli. Divttat ja máidnasat*. Kárášjohka: Davvi Girji. (divttat eai leat mielde dutkanmateriálas)
- HAG2 = Hans Aslak Guttorm 1986: *Iešnjárgga šiljut*. Deatnu: Jár'galæd'dji.
- JÁV1 = Jovvna-Ánde Vest 1988: *Čáhcegáddái nohká boazobálggis*. Kárášjohka: Davvi Media.
- JÁV2 = Jovvna-Ánde Vest 2002: *Árbbolaččat 2*. Kárášjohka: Davvi Girji. (SIKOR. Digitálalaš veršuvdna ii leat ideanttalaš prentejuvvon veršuvnnain.)
- JÁV3 = Jovvna-Ánde Vest 2005: *Árbbolaččat 3*. Kárášjohka: Davvi Girji. (SIKOR)
- JMM = Jens Martin Mienna 2010: *Eallima čoavdda*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- JT = Johan Turi 1987 (1910): *Muitalus sámiid birra*. Jokkmokk: Sámi Girjjit.
- KNT = Klemet Nilsen Turi 1982: *Áiggit rivdet*. [Deatnu]: Jár'galæd'dji.
- KP1 = Kirsti Paltto 2001: *Suoláduvvan*. Noveallat. Kárášjohka: Davvi Girji.
- KP2 = Kirste Paltto 2007: *Ája*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- MÁS = Máret Anne Sara 2013: *Ilmmiid gaskkas*. Guovdageaidnu: DAT.
- MB = Mikkel P.A. Bongo 1985: *Mus ledje bálgat*. [Deatnu]: Jár'galæd'dji. (divttat eai leat mielde dutkanmateriálas)
- OT = *Ođđa testamenta*. Oslo: Norgga Biibbalsearvi 1998. (SIKOR)

SIKOR lea UiT Norgga árkntalaš universitehta ja Norgga Sámedikki sámi teakstačoakkáldat. Čoakkáldat lea olámuttus dán čujuhusas: <<http://gtweb.uit.no/korp/>>. Moai vieččai materiála njuolggá UiT-serveris.

Girjjálašvuotta

- Aikhenvald, Alexandra Y. 2013: Possession and ownership: a cross-linguistic perspective. – Alexandra Y. Aikhenvald & R. M. W. Dixon (doaimm.), *Possession and Ownership*. Oxford: Oxford University Press. 1–64.
- Antonsen, Lene & Janda, Laura & Baal, Biret Ánne Bals 2012: Njealji davvisámi adposišuvnna geavahus. [English summary: The use of four North Saami adpositions.] – *Sámi dieđalaš áigečála* 2/2012: 7–38.
- Baayen, R. Harald & Endresen, Anna & Janda, Laura Alexis & Makarova, Anastasia & Nessel, Tore 2013: Making choices in Russian: pros and cons of statistical methods for rival forms. *Russian Linguistics: International Journal for the Study of the Russian Language* 2013. Volum 37 (3): 229–251.
- Dixon, Robert M. W. 2009: *Basic Linguistic Theory, Volume 1: Methodology*. Oxford: OUP Oxford.
- Dryer, Matthew S. 2013: Position of Pronominal Possessive Affixes. – Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath (doaimm.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <<http://wals.info/chapter/57>> (24.09.2014).
- Heine, Bernd 1997: *Possession*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Herslund, Michael & Baron, Irene 2001: Introduction. Dimensions of possession. – Irene Baron & Michael Herslund & Finn Sørensen (doaimm.), *Dimensions of Possession*. Amsterdam: John Benjamins. 1–25.
- Jomppanen, Marjatta 2009: *Pohjoissaamen ja suomen perusinfinitiivi vertailussa leat ja olla -verbien yhteydessä*. Acta Universitatis Ouluensis. Humaniora 92. Oulu: Oulun yliopisto.
- King, Gareth 2003: *Modern Welsh. A Comprehensive Grammar*. London: Routledge.
- Lichtenberk, Frantisek & Vaid, Jyotsna & Chen, Hsin-Chin 2011: On the interpretation of alienable vs. inalienable possession: A psycholinguistic investigation. – *Cognitive Linguistics* 22.4: 659–689.

- Magga, Tuomas 2004: Dárogiela preposišuvdnaráhkadusaid jorgaleapmi. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2004: 43–53.
- McGregor, William B. 2009: Introduction. – William B. McGregor (doaimm.), *The Expression of Possession*. Berlin: Mouton de Gruyter. 1–12.
- Nickel, Klaus Peter 1994: *Samisk grammatikk*. Karasjok: Davvi Girji.
- Nickel, Klaus Peter & Sammallahti, Pekka 2011: *Nordsamisk grammatikk*. Karasjok: Davvi Girji.
- Nielsen, Konrad 1979 (1926–1929): *Lærebok i lappisk (samisk). Bind I: grammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Outakoski, Hanna 2003: On reflexive binding in North Sami. – *Nordlyd* 31 (4): 723–739. <<http://septentrio.uit.no/index.php/nordlyd/article/view/35>>
- Sammallahti, Pekka 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Strobl, Carolin & Malley, James & Tutz, Gerhard 2009: An Introduction to Recursive Partitioning: Rationale, Application and Characteristics of Classification and Regression Trees, Bagging and Random Forests. – *Psychological Methods* 14 (4): 323–348.
- Taylor, John R. 1996: *Possessives in English*. Oxford: Clarendon Press.

Possessive constructions in North Saami prose

We present an analysis of nearly 4K examples of possessive constructions extracted from nearly 0.7M words of North Saami prose representing works of authors born in three time periods (1870-1927, 1947-1957, 1972-1983), plus a recent (1998) translation of the New Testament. The examples document an ongoing language change in which the possessive suffix attached to a noun (“SOG”) is being replaced by the genitive reflexive pronoun preceding the noun (“*ieža-*”). All examples are hand tagged for the two constructions, SOG vs. *ieža-*, plus a host of variables including the case and semantic class of the possessum and possessor, the person and number of the possessor, the source of the example, and the generation and geographical location of the author. In addition to anaphoric, endophoric, and exophoric reference previously described, we discover a generic type of reference. We track the progress of the language change across generations and find Johan Turi exceptional because he used *ieža-* more than his contemporaries. We focus particularly on examples of double marking of possession, and on examples where the number of the possessive construction does not match the possessor, and on the case and semantic class of possessor and possessum. It appears that semantics play a greater role in the choice of possessive constructions for the middle and younger generations than for the older generation. We hypothesize that the greater morphological complexity of the SOG construction is a language-internal factor that has contributed to its decline.

Keywords: possessive constructions, possessive suffixes, syntax, North Saami, language change

LENE ANTONSEN & LAURA JANDA
UiT The Arctic University of Norway
lene.antonсен@uit.no
laura.janda@uit.no

Sámi báikenamat ja nammahálddašeapmi giellapolitihka oassin

KAISA RAUTIO HELANDER

Sámi allaskuvla

Dán artihkkalis guorahalan giella- ja nammapolitihka, ja heivehalan giellapolitihka várás ráhkaduvvon málle viidáseappot nammapolitihka dutkamii mállen. Guorahalan dás mo nammapolitihka implementerejuvvo Norggas ja mo sámi báikenamat váldojuvvojit vuhtii sáme giela hálddašanguovllu guda suohkana gielladuovdagiid johtolatgalbbain. Jearaldahkan lea, čuvvotgo báikkálaš ja regionála eiseválddit Norgga lágaid ja nationála nammapolitihka. Analysa vuoddun lea Sámi logut mitalit 6 -girjái čállojuvvon artihkal *Galbbaid giellaatnu muitala*. Nammapolitihka oppalaš dási guorahallan ii atte rievttis gova sámiid gielalaš rivttiid ollašuvvamis, muhto baicce nammahálddašeami dárkilat guorahallamiin lea vejolaš buktit dieđuid servodaga duohta giella- ja nammapolitihkas. Analysa mielde dutkanguovllu suohkanat leat dađistaga mearridišgoahtán gilážiid buohtalasnamaid sáme gilliinai, muhto suohkaniid gaskkas leat maiddái mearkkašahtti erohusat. Regionála dási luoddaeiseválddiid nammahálddašeapmi ii leat organiserejuvvon vel albma láchkai eaige sámi báikenamat leat vel váldojuvvon vuhtii galbendoaimmain nugo Báikenammaláhka geatnegahtá.

Fáddásánit: giellapolitihka, nammapolitihka, nammahálddašeapmi, gielalaš rievttit, sámi báikenamat, gielladuovdagat

1 Álggahus

Dán artihkkalis guorahalan giella- ja nammapolitihka, ja heivehalan giellapolitihkkii ráhkaduvvon málle viidáseappot nammapolitihka dutkamii mállen. Ulbmilin lea čájehit ovdamearkkaiguin, mo nammapolitihka implementerejuvvo Norggas, ja mo sámi báikenamat váldojuvvojit vuhtii nammapolitihka ollašuttimis erenoamážit dihto almmolaš geavahas, namalassii johtolatgalbbain. Dutkanguovlun leat guhtta suohkana Finnmárkkus ja Romssas, mat leat guhkimusat gullan sáme giela hálddašanguovlui: Guovdageaidnu, Kárášjohka, Porsáŋgu, Deatnu, Unjárga ja Gáivuotna.

Nammapolitihka dutkamis gidden fuomášumi dasa, čuvvotgo báikkálaš ja regionála eiseválddit, erenoamážit suohkanat ja fylkkaid luoddaeiseválddit, Norgga lágaid ja nationála nammapolitihka, ja váldetgo dat vuhtii sámi báikenamaid nugo lágat geatnegahttet. Jearaldat lea maiddá, mii lea dakkár eiseválddiid rolla nammahálddašeaddjin giella- ja nammapolitihka ollašuttimis dakkár áigodagas, go nationálastáda ovttagielatvuodas leat geahččaleame sirdásit guovtte- ja mánggagielatvuhtii maiddá almmolaš gielladuovdagiin. (Vrd. dán ságastallamii maiddá omd. Hornsby & Vigers 2012.)

Anán dán artihkkalis ávkin maiddá gielladuovdagiid dálá dutkamušaid lahkonanvugiid. Gielladuovdagat (eŋg. *linguistic landscape*) čujuhit erenoamážit dakkár gillii dahje gielaide ja gielalaš ihtagiidda, mat leat almmolaččat oidnosis iešguđegelágan birrasiin. (Gielladuovdagiid meroštallama birra omd. Shohamy & Gorter 2009; Backhaus 2007; Landry & Bourhis 1997.) Gielladuovdagiid dutkamušain giddejuvvo fuomášupmi gielaide oinnolašvuhtii, gielaide rollii gielladuovdagiid hábmemis ja giela dahje gielaide mearkašupmái sosiála ja politihkalaš gaskavuodain (Puzey 2011: 211). Go dutkat gielladuovdagiid, de sáhttit giddet fuomášumi maiddá gielaide stáhtusii ja fápmogeavaheapmái (gč. omd. Landry & Bourhis 1997: 26–27; Lanza & Woldemariam 2009; Marten ja earát 2012; Gorter ja earát 2012).

Gielladuovdagiid dutkamušain leat dájvja guorahallan erenoamážit stuora urbána guovlluid gielalaš birrasiid, ja danin muhtin dutkit leat evttohan ahte *linguistic landscape* -tearpma sajis sáhtášii atnit eaŋgalsgiel tearpma *linguistic cityscape* (omd. Backhaus 2007: 1; Coulmas 2009: 14; Landry & Bourhis 1997: 25; Spolsky 2009a: 66–67.) Mu mielas lea dattetge dehálaš atnit muittus, ahte gielladuovdagiid dutkamušaid ii sáhte iige galggage ráddjet dušše fal urbána birrasiid dutkanfáddán, muhto nugo dát nai artihkal čájeha, de maiddá rurála birrasiid gielladuovdagiid lea dehálaš dutkat (gč. maiddá Helander 2013).

Gielladuovdagiid dutkamušaid, main giddejuvvo fuomášupmi aiddo fal namaide, sáhtášii vel sirret iežas vuollejoavkun ja gohčodit *nammaduovdagiid* dutkamuššan. Eaŋgalsgilliiges dasto dakkár gielladuovdagiid sáhttá gohčodit tearpmain *onomastic landscape*.

Johtolatgalbbat leat sámi guovlluid gielladuovdagiid guovddáš oassi, ja johtolatgalbbaid nammaanus ja giellaválljemis lea dehálaš mearkašupmi sámegeielaid oinnolašvuhtii ja gielalaš rivttiide (gč. omd. Salo 2012). Johtolatgalbbat meroštallojuvvojit almmolaš galban, ja daid giellaatnu ja -válljemii váikkuhit lágat ja mearrádušat. Danin dákkár galbbaid atnui leat earálágan vuolggasajit go daidda galbbaide, maid priváhta riektesubjeakta sáhtta válljet ja mearridit nugo ovdamearkka dihte priváhta rámbuvrriid dahje boradanbáikkiid nammagalbbaid.

Dán artihkkala materiálan anán Sámi logut mitalit 6 -girjái čállojuvvo artihkkala *Galbbaid giellaatnu mitala*, mas lea kvantitatiivvalaš analysa sámegeiela hálddašanguovllu guđa suohkana johtolatgalbbaid giellaanu birra (Helander & Johansen 2013). Analysa bohtosat leat dán artihkkala vuolggasadjin, ja suokkardan dutkanbohtosiid viidáseappot giella- ja namapolitiikka dutkama perspektiivvas. Anán dán artihkkalis tearpmaid *galba* ja *galben* synonyman *šilta-* ja *šilten-*tearpmaide. Lágaid ja rávvehusaid namaid, nugo *Sámelága giellanjuolggadusat*, *Báikenammaláhka* ja *Suohkanláhka*, čálán stuora álgobustávain dalle go čielgasit čujuhan dihto láchkii dahje rávvehussii vaikko vel dát namat eai leatge almmolaš namat, daningo láchkateavsttat ja rávvehusat leat ain dušše fal dárogillii. Dalle go in čujut dihto láchkii dahje eará lágalaš dokumentii, de čálán oppalaččat *giellalága* ja *báikenammalága* birra.

2 Dutkanmateriála ja dutkanguovlu

Sámi logut mitalit 6 -girjji artihkkalis leat mielde dát guhtta suohkana: Guovdageaidnu, Kárášjohka, Porsángu, Deatnu, Unjárga ja Gáivuotna. Dát suohkanat serve vuosttažin sámegeiela hálddašanguvlui, ja danin dain suohkaniin lea sámegeiella leamaš guhkimusat almmolaš giellan, namalassii badjelaš 20 jagi. (Helander & Johansen 2013: 102–103; gč. maddái Sámeláhka 1987 kap. 3.) Seamma suohkaniid johtolatgalbbat leat vuodđun maddái dán artihkkalis.

Spolsky (2009a: 70; 2009b: 31) lea kritiseren gielladuovdagiid dutkamušain adnojuvvo dutkanvuogi, mas analyserejuvvo gárvves galbbaid giellaatnu

jura kvantitatiivvalaččat. Su oainnu mielde dákkár dutkamušain ii giddejuvvo doarvái fuomášupmi dan prossesii, man loahppabohtosat galbbat leat.

Vaikko dánnai artihkkalis lea vuolggasadjin almmolaš johtolatgalbbaid giellaanu ja -válljema kvantitatiivvalaš guorahallan, de oaivvildan dattetge, ahte maiddái dákkár dutkanmateriála sáhtta addit dehálaš dutkanbohtosiid aiddo fal dan birra, mo gielaide guoskevaš lágat čuvvojuvvojit. Sáme giela hárrái dákkár dutkan lea dehálaš, daningo sáme giela virggálaš sajádat Davviriikkain lea rievtti mielde ođđa ášši. Dál leat vuosttaš geardde systemáhtalaš logut, mat duođaštit luoddagalbbaid gielladili ja sáme giela oinnolašvuoda sámi hálddašanguovllu dihto suohkaniin, go sámi báikenamaid atnu lea guorahallojuvvon kvantitatiivvalaččat Sámi logut mitalit 6 -girjjiis (gč. dárkileappot Helander & Johansen 2013). Danin kvantitatiivvalaš dieđuiguinnai lea vejolaš buktit relevánta dutkanbohtosiid das, mo sámiid giellavuoigatvuodát, mat leat nannejuvvon sihke giella- ja báikenammalágas, válđojuvvojit vuhtii. Johtolatgalbbaid giellaanu guorahallan addá maiddái relevánta dieđuid das, makkár áigeperspektiivvain giellalaš vuoigatvuodát leat dássái ollašuvvan sámi guovllus Norggas. (Vrd. maiddái omd. Hornsby & Vigers 2012.)

Dábálaš báikenamagalbbat			
Luoddačujuhanagalbbat			
Gaskačujuhanagalbbat			

Tabella 1. Dábálemos johtolatgalbajoavkkut, main leat báikenamat. Govven: Bajimus ráiddu gaskkamus govva ja gaskkamus ráiddu gurut beale govva Ramona Pedersen ja Leif Ivar Nilsen; eará govat Yngve Johansen.

Dutkanmateriálli lea heivehuvvon luohkkájuohku johtolatgalbbaid viiddis klassifiserenmálles, mii adnojuvvo Stáda geaidnodoaimmahaga siskkáldas rávvehusain (Trafikkskilt 2014a; 2014b). Dán artihkkalis lean ráddjen guorahallat báikenamaid giellaanu golmma johtolatgalbajoavkkus, main leat álo báikenamat. Dát galbajoavkkut gohčoduvvojit dás ná: *dábálaš báikenamagalbbat*, *luoddačujuhangelbbat* ja *gaskačujuhangelbbat*. Dáid tearpmat lean jorgalan geaidnodoaimmahaga atnin tearpmain *vanlig stedsnavnskilt*, *vegvisningsskilt* ja *avstandsskilt* (omd. Trafikkskilt 2014a). Tabeallas 1 leat ovdamearkkat dán golmma galbajoavkkus.

Johtolatgalbbaide gullet maiddá dakkár galbajoavkkut, main adnojuvvojit giellalaš tearpmat dahje oanehis diehtoteavsttat nugo gova 1 ovdamearkkat čájehit. Dakkár galbbaid diehtu lea muhtumin čállojuvvon sámii hálddašanguovllu suohkaniin maiddá sámegillii, muhto ii vel systemáhtalaččat (gč. dárkileappot Helander & Johansen 2013). Dákkár galbbat leat gielladuovdagiid dábálaš oassi, muhto nammaduovdagiidda dat eai dattetge gula, daningo dain galbbain eai adno báikenamat.

Govva 1. Ovdamearkkat nu gohčoduvvon diehtotávvaliin ja ii-geográfalaš galbbain Guovdageainnus ja Unjárggas. Govven: Yngve Johansen.

Dán artihkkalis in guorahala johtolatgalbbaid terminologiija anu, vaikko dát nai diehtelas gullá giellapolitiikka dutkamii. Lean dás baicce ráddjen suokkardit dušše dakkár johtolatgalbbaid, main leat báikenamat.

3 Mii lea giellapolitihkka?

3.1 Giellapolitihka dutkan

Shohamy (2006: 51) čállá, ahte giellapolitihkain almmuhuvvojit dábálaččat áigumušat, muhto ii leat biddjon olu fuomášupmi dan politihka implementeremii dahje duohtandahkamii geavatlaš dilis. Vaikko politihkalaš ulbmilat livčče eksplisihtalaččat, dat ii dattetge vel dáhkit dan, ahte giellapolitihkka ollašuvvá praktihkalaš dilis. Giellaatnu sáhhtá leat muhtumin maiddá vuostálagaid mearriduvvon politihkain. Maiddá Spolsky (2004: 8) fuomášuhtá, ahte vaikko livččiige formála, mearriduvvon giellapolitihkka, de dan váikkuhus giellageavahussii ii leat dáhkiduvvon iige dat leat vealttakeahtá konsekveanta.

Giellapolitihkka ja dan oasis eai leat neutrálat, muhto dat sisttisdoallet olu váldegeavaheami. (García 2012: 82; Shohamy & Waksman 2009.) Válddi váikkuhusat eai vuhtto dušše fal lágain ja mearrádusain, muhto buot giellapolitihka dásiin, maiddá giellaanuin, -ideologijain ja jáhkuin. Dála giellapolitihka dutkamisge ii leat sáhka dušše fal stáda dási giellaplánema birra nugo ovdal lea dávjá leamaš, muhto giellapolitihka dutkan fátmasta dál buot giellapolitihka beliid. (García 2012: 86–87.)

Shohamy (2006: xv–xvi) oainnu mielde giellapolitihkka berre ipmirduvvot viiddis mearkkašumis nu, ahte dasa gullet mekanismmat, politihkka ja giellageavahus, muhto daid lassin maiddá daidda gullevaš ráđđádallamat, ságastallamat ja nákkut. Daningo giella adnojuvvo maiddá kontrolla gaska-oapmin, de leat máŋggalágan rabas ja čihkkon mekanismmat, mat váikkuhit giellapolitihkkii ja maiguin giellaatnu sáhhtá kontrollerejuvvot. Dákkár mekanismmat váikkuhit giellapolitihkkii ja dan politihka ollašuhttimii. (Shohamy 2006: 55.)

Giellapolitihkka lea servodaga buot dásiin ja máŋggalágan domenain (Spolsky 2004: 39–42). Dán artihkkalis guorahalan erenoamážit Davvi-Norgga báikkálaš ja guovllu dahje regionála dási eiseválddiid rolla báikenammalága hálddašeaddjin, daningo sihke suohkaniin ja fylkkaid luoddaeiseválddiin lea mearkkašahtti doaibma váikkuhit dasa, mo sámi báikenamat váldojuvvojit vuhtii almmolaš johtolatgalbbain. Guovllu dási eiseválddiid rollii gullá

maiddáí váldit vuhtii ja ollašuhttit guovddáš eiseválddiid mearridan politihka, ja nu maiddáí váldit vuhtii gielaide guoskevaš lágaid ja implementeret daid duohtadilis.

Guovllu ja suohkaniid dási eiseválddit gohčoduvvojit eangalsgillii *top-down*-aktevran, daningo dain lea fápmu dahkat mearrádusaid, mat váikkuhit ovda-mearka dihte jura báikkálaš dási giellaanuide. (Landry & Bourhis 1997: 26–27; Johnson 2013: 10; Ben-Rafael 2009: 49; Sloboda 2009; Dal Negro 2009.) Sámegeillii dákkár hálddašedjiid sáhtá gohčodit *badjin vulos* -váikkuheaddjin.

Giellahálldašeami oainnus leat almmolaš galbbat dakkár proseassa bohtosat, mas leat mielde mánja oassálasti: galbba eaiggát dahje álgaheaddji, galbba ráhkadeaddji ja lohkki. Dasa lassin lea mielde maiddáí mearkkašahti njealját oassálasti, namalassii jura badjin vulos - dahje top-down -modellii gullevaš giellahálldašeaddji eiseváldi, mii sáhtá leat ovdamearka dihte guovllu dási eiseváldi ja mii mearrida giellapolitihka giellaválljemiid. (Spolsky 2009a: 70.)

Go Norgga beale johtolatgalbbaid giellaanu guorahallá, de lea dehálaš gidet fuomášumi aiddo dasa, mii lea mearriduvvon giella- ja nammapolitihka oktavuoha duohtadiliin, ja mo mearriduvvon giellapolitihkka ollašuvvá dahje leago dat ollašuvvame. Nugo Shohamy (2006: 3, 62) muittuha, de ii leat doarvá guorahallat dušše fal oppalaš giellapolitihka, muhto erenoamážit dan politihka geavatlaš hálddašeami ja maiddáí dan, mo giellapolitihkka implementerejuvvo. Vai lea vejolaš dárkileappot analyseret giellapolitihka iešguđegelágan beliid, de evttohan čuovvovaš kapihttaliin, mo giellapolitihka dutkama sáhtá lahkoni.

3.2 Giellapolitihka golmmajuohku

Giellapolitihkka doaibmá hierárkkalaččat servodaga buot dásiin, stáda (makro)dásis, guovllu ja báikkálaš (meso)dásis ja viidáseappot gitta bearrašiid ja individuála olbmuid (mikro)dásis. Dát servodathierarkiija dásit eai doaimma dássálagaid, muhto dain leat baicce iešguđegelágan vejolašvuodát sihke váikkuhit giellapolitihkkii ja ovddidit dan, muhto maiddáí hehttet giellapolitihka ollašuvvamis.

Giellapolitihka sáhtta lahkonit ja dutkat mángga láhkai, iige giellapolitihka dutkamii leat stáđásnuvvan dušše okta dihto vuohki dahje málle (gč. omd. Johnson 2013: 5–25). Dán artihkkalis lean välljen heivehit Spolsky (2004; 2009a; 2012) čilgenmálle guorahallat giellapolitihka dárkileappot go dušše fal oppalaš dásis. Spolsky earuha giellapolitihkas golbma beali, maid gohčodan dás ná: *giellaanut*, *giellaideologijjat* ja *giellahálddašepmi* (vrd. maiddái Shohamy 2006: 53). Dát golmmajuohku fuomášuhtta ja veahkeha lahkonit ja váldit vuhtii giellapolitihka iešguđegelágan beliid. Spolsky čilgenmálle vuodul lean ráhkadan tabealla 2, masa lean merken giellapolitihkkii gullevaš osiid. Muittuhan dattetge ahte lean ráhkadan dán tabealla skemáhtalaš govvan fuomášuhttit, makkár bealit gullet giellapolitihkkii, muhto duohtadilis dát oasis eai leat ná čielgasit sierranassii muhto baicce hui latnjalagaid ja jámma váikkuheame nubbi nubbái (gč. maiddái Spolsky 2004: 6–7).

Giellapolitihka		
Giellaanut	Giellaideologijjat	Giellahálddašepmi
<ul style="list-style-type: none"> • giellaservodaga duohta giellageavaheapmi • servodaga ”duohta” giellapolitihka 	<ul style="list-style-type: none"> • servodaga gielalaš árvvut ja jáhkku daid árvvuid dehálašvuhtii • giellaanut váikkuhit dása 	<ul style="list-style-type: none"> • gohčoduvo(n) maiddái <i>giellaplánemin</i> • váldi váikkuhit giellaanuide

Tabealla 2. Giellapolitihka golbma oasis Spolsky (2004; 2012) čilgenmálle mielde.

Giellaanuide gullá giellaservodagaid lahtuid reála giellageavahus nugo ovdamearkka dihte mo giella molsašuddá iešguđegelágan kommunikiiva doaimmain, makkár variánttaid giellageavaheadjit atnet gaskaneaset dahje makkár hupmannorpmat leat. Giellaanuide gullet giellageavahus ja -válljemat, ja dain lea Spolsky (2009a: 4–5; 2012: 5) mielas danin sáhka servodaga ”duohta” giellapolitihkas. Eamiálbmotgielaid giellaanus lea áigeguovdilis ságastallan aiddo dál earret eará makkár gielaid atnit ja välljet sosiála mediain, ja mo sosiála mediat sáhttet leat doarjjan dahje áittan eamiálbmotgielaide.

Giellaideologijain lea fas sáhka giellaservodagaid gielalaš árvvuid birra ja daid jáhkuid birra, man dehálaččat dakkár árvvut leat (Spolsky 2012: 5). Dađistaga dakkár jáhkut sáhttet hápmášuvvat aiddo fal giellaideologijain.

Árat dutkamušain lea dávjá adnojuvvon *giellaideologiija*-tearpma sajis aiddo fal *jáhkku*-tearbma, muhto dálá dutkamušain lea *giellaideologiija*-tearbma maiddá anus. (Gč. omd. Spolsky 2004; 2009a.) Lean välljen dás gohčodit dán giellapolitihka oasi *giellaideologiijan*, daningo dáinna tearpmain sáhtta deattuhit dan, ahte gielalaš jáhkut ja árvvut hábmejit giellaideologiijaid, ja nuppe dáfus jáhkut ja árvvut šaddet dávjá giellaideologiijan. Servodaga giellaatnu váikkuha giellaideologiijaide, ja giellaideologiijat bealiteaset nannejit giellaanuid váikkuhusaid (Spolsky 2012: 5). Nátionálastádaid ovddeš ovttagielatvuoda politihkka lea ovdamearka stádaid dási giellaideologiijas. (Gč. dakkár giella- ja nampapolitihka historjjá birra omd. Helander 2008: 79–86.)

Stádaid dási giellaideologiijat hábmejit ja stivrejit olles servodaga gielalaš oainnuid ja guottuid ja giellaválljenvjolašvuodaid. Stáda dási giellaideologiija báidná sakka guovllu ja báikkálaš dásiid eiseváldiid giellaideologiija ja dan, mo dat váikkuha báikkálaš dási gielalaš duohtadillái iešguđegelágan domenain.

Goalmmát giellapolitihkkii gullevaš beali gohčodan *giellahálddašeapmin*, man lean jorgalan eangalsgiel tearpmas *language management* (gč. Spolsky 2012: 5). Giellahálddašeapmi lea dávjá gohčoduvvon giellaplánemin, muhto odđasat dutkamušain maiddá giellahálddašeapmin. (Gč. omd. Jernudd & Nekvapil 2012; Johnson 2013; Wright 2004; Spolsky 2009a: 5.) Giellaplánen lea dávjá mearkkašan erenoamážit nátionálastádaid gielalaš standardiserendoaimmaid ja giellaovddidanbargguid. (Wright 2004: 42–48; García 2012: 83.) Dálá dutkamušain giellahálddašeapmi ipmirduvvo viidásat mearkkašumis go dušše fal nátionálastádaid árbevirolaš giellaplánemin, ja danin lean välljen atnit *giellahálddašeapmi*-tearpma maiddá dán artihkkalis. (Gč. maiddá Spolsky 2009a: 4–5; García 2012.)

Spolsky (2009a: 11–12) sirre individuála giellahálddašeami organiserejuvvon giellahálddašeamis. Individuála giellahálddašeamis lea sáhka, go ovttaskas olmmoš identifisere iežas gielalaš sárgosiid ja daid erohusaid dábálaš norpmas ja heivehallá dahje divoda iežas giela dihto dillái dahje vurdojuvvon norbmii heivvolažžan.

Organiserejuvvon giellahálddašeamis leat álo mielde eanet go okta olmmoš, ja danin nubbi bealli hálddaša nuppi (Spolsky 2009a: 12). Danin lea dehálaš

giddet fuomášumi dasa, gii álggaha gielalaš hálddašeami. Spolsky (2009a: 13) mielas ii leat doarvái fokuseret dušše giellahálddašeami bohtosiid, muhto jura giellahálddašeddjiid rolla berre maiddái deattuhit. Sámi guovlluid regionála ja báikkálaš dási eiseválddit leat ovdamearka dakkár giellahálddašeddjiin, main lea mearkkašahtti rolla váikkuhit giella- ja nammapolitihka ollašuhttimii.

Organiserejuvvon giellahálddašeapmi lea gitta mikrodásis makrodássái, namalassii bearrašiid dásis gitta stádaid dássái (vrd. Spolsky 2009a: 5). Sáme giela atnu bearraša beaivválaš giellan lea ovdamearka mikrodási giellahálddašeamis. Meso- dahje gaskadási giellahálddašeamis leat guovddáš rollas báikkálaš ja guovllu eiseválddit, mat váikkuhit dasa, mo gielalaš rievttit válodojuvvojit vuhtii geavtlaš doaimmain ja daguin. Čielgaseamos ovdamearka organiserejuvvon makrodási giellahálddašeamis lea giellaláhka ja maiddái báikenammaláhka, maid stádaid guovddáš eiseválddit hábmejit ja mearridit. Giellaideologiijat váikkuhit hui sakka dákkár lágaid sisdollui ja dohkkeheapmái.

3.3 Nammapolitihka oassin giellapolitihkas

Vai lea vejolaš dárkileappot guorahallat, mo giella- ja nammapolitihka doaibmá geavtlaš dilis sámi báikenamaid ektui, de sáhtta mu mielas nammapolitihka dutkamisnai giddet fuomášumi seammalágan golmmajuhkui go giellapolitihkas. Nammapolitihka čilgenmálla gullá iešalddes oassin oppalaš giellapolitihkkii ja dan golmmajuhkui, muhto go nammapolitihka guorahallá iežas ovttaadahkan, de sáhtta dárkileappot vel deattuhit aiddo fal nammapolitihkkii guoskevaš áššiid. Danin evttohan dás Spolsky (2012) giellapolitihka málla vuodul nammapolitihka golmmajuogunai. Gohčodan nammapolitihka osiid dás ná: *nammaanut*, *nammaideologiijat* ja *nammahálddašeapmi*.

Dát golmmajuohku sáhtta heivet oppalaččat nammapolitihka dutkamii, erenoamážit sihke olbmo- ja báikenamaid dutkamii, daningo aiddo dakkár namat leat dávjá maiddái virggálaš anus regulerejuvvon omd. jura báike- ja olbmonammalágaiguin. Jus nammapolitihka dutkamis háliida deattuhit dušše fal báikenamaid, de sáhtášii terminologiija heivehallat ain viidáseappot nu, ahte gohčoda báikenammaideologiijaid *toponymalaš ideologiijan* ja báikenammahálddašeami *toponymalaš hálddašeapmin*. Dán artihkkalis anán dattetge nammapolitihka tearpmaid oppalaččat, muhto analysa ovdamearkkat

leat báikenammarájus. Tabeallas 3 čájehuvvojit nammapolitihka bealit Spolsky (2004; 2012) giellapolitihka čilgenmálla heivehussan.

N a m m a p o l i t i h k k a		
Nammaanut	Nammaideologijjat	Nammahálddašepmi
<ul style="list-style-type: none"> • nammaservodaga duohta nammageavaheapmi • servodaga ”duohta” nammapolitihkka 	<ul style="list-style-type: none"> • servodaga gielalaš árvvut ja jáhkku daid árvvuid dehálašvuhtii • giella- ja nammageavaheapmi váikkuhit dása 	<ul style="list-style-type: none"> • váldi váikkuhit nammaanuide

Tabella 3. Nammapolitihka golbma beali. Tabealla dieđut leat heivehuvvon giellapolitihkas nammapolitihkkii Spolsky (2004; 2012) giellapolitihka čilgenmálla vuodul.

Nammaanuide gullá sámegiela ja sámii báikenamaid – ja maiddáa olbmonamaid – njálmmálaš ja čálalaš atnu sihke giellaservodaga siskkobealde ja dasa lassin maiddáa iešguđegelágan almmolaš oktavuodain. Sámi báike- ja olbmonamat leat árbevirolaččat adnojuvvon sámegillii, muhto dađistaga lassánišgoahtá maiddáa váldogielaid váikkuhus njálmmálaš nammaatnui. Olbmonamain nammaatnu sáhtá mearkašit earret eará dan, man muddui váldogielaid namat heivehuvvojit sámii namman vai heivehuvvojitgo dat obanassiige. Báikenamaid buohta nammaatnu sáhtá mearkašit ovda-mearka dihte dan, man didolaččat sámegiela atnet sámii báikenamaid eaige buhtalasnamaid servodaga váldogillii. Dávjá jura dakkár báikenamat, mat leat dássáži leamaš gielladuovdagiin ja maiddáa kárttain anus dušše fal váldogillii, álkibut adnojuvvojit váldogiel loatnahámiid mielde, nugo ovdamearka dihte cealkagis *Mun manan Øksfjuri* (dár. *Øksfjord*) dan sajis go sámegillii *Mun manan Ákšovutnii*. Go nammaanu giellaválljemii gidet didolaččat fuomášumi ja láidet juo mánnávuoda rájes sihke ruovttuin ja mánáidgárde- ja skuvlavuogádagas sámegiel nammaatnui, de leat mikrodási rájes ovddideame nammapolitihka.

Guottut ja oainnut sámegiela ja sámii báikenamaid árvvu ja anu hárrái gullet nammaideologijaide. Sámi báikenamaid virggálaš atnui leat áiggiid mielde váikkuhan maiddáa nátionálastádaid nammaideologijjat, mat leat hábmen namma- ja giellapolitihka ja váikkuhan sakka sámii guovlluid nam-

maatnui. (Gč. omd. Helander 2008; 2009a; 2009b; 2011.) Dáruiduhttináigge hábmejedje Norgga guovddáš eiseválddit báikenammapolitihka, mas lei ulbmilin jaskkodahttit sámi namaid (Helander 2008). Dát nammaideologijja lea leamaš hui fámoláš ja váikkuhan miehtá 1900-logu olles Norgga beale sámi guovllus. Dát lea báidnán maiddái regionála ja báikkálaš eiseválddiid nammaideologalaš ipmárdusa sámi báikenamaid rivttiin, ja dán nammaideologijja váikkuhusat vuhttojit ain hui čielgasit báikkálaš eiseválddiid nammahálddašeamis nugo dán artihkkala njealját kapihttalisnai boahtá ovdan.

Dálááigge leat Norgga bealde maiddái olu ságastallamat earret eará mediain, ja manjimuš áiggiid maiddái sosiála mediain, sámi báikenamaid anu birra ja daid virggálaš anu vuostá. Erenoamážit vuostálastinságastallamiin vuhtto čielgasit báikkálaš dási dárogielat olbmuid nammaideologijja, mas váimmusin lea dohkkehit dušše fal dárogiel namaid virggálaš atnui erenoamážit jura gielladuovdagiidda ja ná doalahit guhká huksejuvvon ovttagielat nammaduovdagiid (gč. dárkileappot Helander 2011). Nammaideologijjat leat servodaga buot dásiin, ja dat váikkuhit čielgasit badjin vulos -mekanismmaid mielde gitta ovttaskas olbmuid nammaatnui. Nuppe dáfus maiddái báikkálaš dási nammaideologalaš diliin lea čielgasit mearkkašupmi váikkuhit erenoamážit báikkálaš eiseválddiid nammaideologijjai muhto erenoamážit maiddái nammahálddašeapmái.

Nammahálddašeamis lea ovdamearkan báikenammaláhka, mii gullá guovddáš oassin riikka nammapolitihkkii. Nammahálddašeamis ii leat dattetge sáhka dušše fal das, leatgo mearriduvvon lágat vai eai, muhto nammahálddašeami guovddáš gažaldahkan lea maiddái, mo namaide guoskevaš áššit oppalohkáii mearriduvvojit, mo dakkár mearrádusat ollašuttojuvvojit ja válđojuvvojit vuhtii erenoamážit regionála ja báikkálaš dásis. Lágat ja báikenamaide guoskevaš rávvehusat leat stáda dahje makrodási ovdamearkkat nammahálddašeamis, muhto báikkálaš dásis lea iešguđegelágan guovllu ja suohkaneiseváldiin guovddáš mearkkašupmi váikkuhit dasa, mainna lágiin nammaideologijja hábmejuvvo konkrehta nammahálddašeapmin. Dán artihkkala njealját kapihttalis leat ovdamearkkat sámi guovllu nammahálddašeamis.

4 Johtolatgalbbaid giellaatnu ja nammahálddašeapmi

4.1 Lágat ja rávvehusat nammahálddašeami rámmán

Dás duohko guorahalan Sámi logut mitalit 6 -girjji artihkkala materiála nammapolitihka perspektiivvas, ja dutkkan erenoamážit dan, mo sámi báikenamat leat dássái váldon vuhtii sáme giela hálddašanguovllu guđa suohkanis. Dás lea guovddáš gažaldahkan, mo nammahálddašeapmi doaibmá sámi báikenamaid anu ektui jura dihto johtolatgalbajoavkkuin.

Sáme giela ja sámi báikenamaid atnui almmolaš johtolatgalbbain váikkuhit Sámelága giellanjuolggadusat, Báikenammaláhka ja Suohkanláhka. Sámelága giellanjuolggadusat gusket oppalaččat sáme giela geavaheapmái virggálaš giellan. Báikenammalága mielde hálddašuvvo báikenamaid virggálaš atnu, muhto suohkaniid virggálaš guovttegielat namat mearriduvvojit suohkanlága vuodul. (Helander & Johansen 2013: 101.)

Sámelága giellanjuolggadusain leat nannejuvvon sámi álbmoga gielalaš vuoigatvuodát erenoamážit dain suohkaniin, mat leat meroštallojuvvon gullat sáme giela hálddašanguovlui. Giellanjuolggadusat bohte fápmui jagi 1992. Norggas lea maiddá báikenammaláhka, mii bodii fápmui jagi 1991 (Báikenammaláhka 1990). Fuomášan veara lea dat, ahte báikenammaláhka guoská olles Norgii. Danin sámi báikenamaid láhkasuodji ii fátmmas dušše fal sáme giela hálddašanguovllu suohkaniid, muhto buot guovlluid, gos sámi báikenamat leat anus (gč. Báikenammalága § 9-2). Norga lea áidna Davviriika, gos lea báikenammaláhka. Eará Davviriikkain lea sámi báikenamaid virggálaš atnu organiserejuvvon eará láhkai go Norggas. Dain riikkain leat maiddá erohusat nammahálddašeamis (gč. omd. Helander [boahtime]).

Sámelága § 1-5 mielde sáme giela hálddašanguovllus leat sáme giella ja dárogiella seammaárvošaš gielat. Báikenammaláhka váikkuha erenoamážit dasa, makkár namat ja man gillii sáhttet adnojuvvot virggálaš namman. Lea mearkkašahtti, ahte sáme giela hálddašanguovllus lea sámi báikenamain rievtti mielde duppál láhkasuodji, daningo sihke Sámelága giellanjuol-

gadusat ja Báikenammaláhka nannejit sámi báikenamaid rievtti beassat virggálaš atnui. (Helander & Johansen 2013: 103–105.)

Báikenamma- ja giellalágaid lassin johtolatgalbbaid giellaatnui váikkuhit Luoddaláhka ja dan láhkaásahusat. Luoddaláhkaásahusaid vuodul ráhka-duvvon njuolggadusat leat čohkkejuvvon ng. Galbarávvehusaide¹ (dár. *Skiltnormalen*), maid Geaidnodirektoráhtta mearrida. Galbarávvehusain addojuvvojit sihke rávvagat ja ráddjehusat mánggagielat báikenamaid atnui. Dat rávvagat leat Báikenammalága vuodul ráhkaduvvon. (Trafikkskilt 2014a: 3, 54–57; Helander & Johansen 2013: 106.)

Báikenammalágas (1990) lea paragrafa, mii guoská aiddo fal báikenamaid atnui. Dan láhkaparagrafa mielde almmolaš orgánaid nugo jura ovdamearka dihte suohkaniid ja guovllu dási virggálaš eiseválddiid virgebargui gullá váldit vuhtii Báikenammalága ja das regulerejuvvon buot gielaid báikenamaid. Báikenammalága § 9-2 cealká ná:

Almmolaš orgánat galget geavahit omd. kárttain, galbbain ja registariin dárogiel namaid lassin maiddá dakkár sámi ja kveana namaid, maid guovllu olbmot, geat orrot fásta dahje geain lea ealahusa vuodul okta-vohta dan báikái, geavahit. (Artihkalčáli jorgalus)

Dát Báikenammalága paragrafa dáhkida sámi báikenamaid rivttiid virggálaš anus, ja lea ná ollašuhttime Vuodđolága § 108 ulbmila sámiid gielalaš ja kultuvrralaš rivttiid birra. Jus Norgga giella- ja nammapolitiikka guorahallá dušše fal oppalaš dásis, de sáhtá lohkat, ahte sámiid gielalaš vuoigatvuodát váldojuvvojit vuhtii Sámelágas ja Báikenammalágas, ja danin Norggas lea giella- ja nammapolitiikka, mii váldá vuhtii maiddá sámiid gielalaš rivttiid.

Go vuodju dárkileappot nammapolitiikka sierra beliide, ja dán oktavuođas erenoamážit nammahálddašeapmái, de báikenammalága ollašuhttimii lea vejolaš buktit mihá dárkilat gova Báikenammalága reála implementeremis. Čuovvovaš kapihttaliin čájehan ovdamearkkaid das, mo sámi báikenamat leat dássái gieđahallojuvvon sámegeiela hálddašanguovllu guđa suohkana

1 Galbbaid giellaatnu muitala -artihkkalis (Helander & Johansen 2013) lean jorgalan *Skiltnormalen*-nama *Galbanormálan*, muhto dás anán dán seamma gáldus nama *Galbarávvehusat*, daningo dát namma orru buorebut muitaleame makkár gáldu dát lea.

johtolatgalbbain, ja mo Báikenammaláhka čuvvojuvvo. Nammaatnu lea nugo lei galbendilli go Sámi logut mitalit 6 -girji artihkal čállojuvvui (gč. Helander & Johansen 2013: 100).

Báikenammalága mearridanproseassa organiseren váikkuha sakka dasa, mo dán lága implementeren doaibmá. Báikenammalága mielde almmolaš orgánat galget atnit báikenamaid mearriduvvon čállinvugiid. Jus man nu báikenammii ii leat ovddežis juo virggálaš anu váste dohkkehuvvon čállinvuohki, de báikenammalága § 5 mielde čállinvuohki galgá álggos mearriduvvot ja dasto dat sáhtá váldojuvvot almmolaš atnui.

Eanaš guovlluin Norgga beale Sámis lea ain dat dilli, ahte suohkanat galget vuos gieđahallat Báikenammalága § 5-2 mielde giliid ja eará ássanguovlluid sámegiel namaid ja mearridit virggálaš nammaanu váste čállinvugiid. Dan dihte jus johtolatgalbbas lea dušše fal dárogiel namma, de sivvan sáhtá leat dat, ahte suohkan ii leat vel mearridan sámegiel gilinama čállinvuogi. Nubbi sivvages sáhtá leat dat, ahte fylkka luoddaeiseválddit eai leat váldán vuhtii galbenbargguin sámegiel báikenama, vaikko suohkan livččiige juo mearridan virggálaš atnui sámegiel čállinvuogi.

Ovdal go Báikenammaláhka bođii fápmui Norggas, de sámi ássanguovlluid báikenamat leat leamaš dohkkehuvvon almmolaš johtolatgalbbaide dušše fal dárogillii. Dán dillái leat historjjálaš, nammapolitihkalaš sivat, ja dat váikkuhit ain erenoamážit luoddagalbbaid giellaválljemii. (Gč. eanet omd. Helander 2008; 2009a, 2009b; [boahtime].) Dákkár dilli lea ovdamearka das, mo nammaideologiijain lea leamaš ja lea ain stuora mearkašupmi váikkuhit nammahálddašeapmái (gč. maddái omd. Ben-Rafael 2009).

4.2 Sámi gilinamat ja suohkanat nammahálddašeaddjin

Suohkaniin lea guovddáš váikkuhanváldi evttohit guovllu luoddaeiseválddiide erenoamážit dakkár johtolatgalbbaid, main leat giliid namat (gč. tabeallas 1 galbajoavkkuid ovdamearkkaid). Suohkaniin lea maddái guovddáš váldi váikkuhit dakkár galbbaid nammaválljemii, daningo suohkanat mearridit gilážiid, giliid ja gávpoigiid namaid čállinvugiid Báikenammalága § 5-2 mielde. Guorahalan dán kapihtalis erenoamážit dutkanguovllu dábálaš báikenammagalbbaid giellaanu, daningo suohkanat dat dábálaččat evtto-

hit dákkár johtolatgalbbaid luoddaeiseválddiide. Čilgen dás mo sámegiel báikenamat leat giedahallojuvvon dakkár galbbain.

Tabellii 4 leat čohkkejuvvon kvantitatiivvalaš dieđut dutkanguovllu dábálaš báikenammagalbbaid giellaanus. Sámi báikenamat leat dássáži váldjuvvon buoremusat vuhtii jura dábálaš báikenammagalbbain, daningo ovttagielat sámi namaid ja buhtalasnamaid leat dađistaga bidjagohtán dakkár galbbaide. Dutkanguovllus leat oktiibuot 150 dábálaš báikenammagalbba, ja dain lea 57 galbbas dahje 38 %:s galbbain namma sámegillii. Guovttegielat galbbat, main namat leat sáme- ja dárogillii, leat 32 (21 %), ja golmmagielat galbbat leat 16 (11 %). Dain galbbain lea sáme- ja dárogiel namaid lassin goalmmát namma kveanagillii. Dušše fal dárogiella lea 45 dábálaš báikenammagalbbas, mii lea 30 % dán joavkku galbbain.

Suohkan \ Galbbaid gielat	Galbbaid buot gielat	Sámi		Sámi/dáru		Dáru/sámi/kveana		Dáru	
	N	N	%	N	%	N	%	N	%
Gáivuona suohkan	12			1	8			11	92
Guovdageainnu suohkan	22	20	91	2	9				
Kárášjoga giella	13	9	69	4	31				
Porsáŋggu giella	29	1	4			16	55	12	41
Deanu giella	59	27	46	12	20			20	34
Unjárgga giella	15			13	87			2	13
Oktiibuot	150	57	38	32	21	16	11	45	30

Tabealla 4. Dábálaš báikenammagalbbat ja daid giellajuohku (heivehuvvon Helander & Johansen 2013: 113 mielde).

Nugo tabealla 4 čájeha, de leat dán joavkku galbbain báikenamat dušše fal sámegillii njealji suohkanis: Guovdageainnus, Kárášjogas, Porsáŋggu ja Deanus. Govas 2 leat ovdamearkkat dakkár galbbain. (Helander & Johansen 2013: 114.)

Dutkanguovllu suohkaniin leat erenoamážit Guovdageainnu suohkanis (91 %) ja Kárášjoga gielladas (69 %) juo olu ovttagielat dábálaš báikenammagalbbat sámegillii. Dát addá rievttis gova Guovdageainnu ja Kárášjoga guovlluid nammaanus, daningo dan joavkku báikenamaide eai leat buhtalasnamat dárogillii. Áidna dábálaš báikenammagalbbat, mat leat sáme- ja dárogillii Guovdageainnus ja Kárášjogas, leat guovddáš giliid namat *Guovdageaidnu* ~

Kautokeino ja Kárášjohka ~ Karasjok. Dáid báikkiid namathan leat gitta dássáži leamaš virggálaš anus dušše fal dárogillii adnojuvvon nammahámii-guin. Eará galbajoavkkuin go dábálaš báikenammagalbbain leat ain eanaš háviid dát namat dušše fal dárogillii nugo gova 5 ovdamearkkat siiddus 64 čájehit. (Gč. maiddái Helander & Johansen 2013: 131.)

Govva 2. Dábálaš báikenammagalbbaid ovdamearkkat Guovdageainnus, Kárášjogas, Porsáנגgus ja Deanus. Dát leat ovdamearkkat galbbain, main báikenamat sáhttet leat dušše sámegeillii, daningo dáidda báikkiide eai leat buhtalasnamat. Govven: Yngve Johansen.

Deanu gielddas leat mañimuš jagiid mearridan sámi gilinamaid čállinvugiid, ja geaidnodoaimmahat lea maiddái juo ceggen dábálaš báikenammagalbbaid, main leat sámi namat váldojuvvon vuhtii. Dábálaš báikenammagalbbain lea Deanus juo 46 %:s dahje 27 galbbas sámi namma nugo ovdamearkka dihte *Hillágurra*, *Skiippagurra* ja *Horbmá*. Go Deanu gieldda dábálaš báikenammagalbbaid guorahallá dárkileappot, de boahtá ovdan, ahte gielddas lea ain čielga geográfalaš erohus, gos sámi báikenamat leat váldojuvvon vuhtii dán joavkku galbbain ja gos fas eai. Deanu gielddas Deanušaldi gilis bajás, namalassii ovdeš Buolbmága gieldda hálddahušguovllus, leat mañimuš jagiid áigge galbejuvvon olu gilážat, ja sámi báikenamat leat váldon almmolaš atnui. Eará guovlluin Deanu gielddas eai leat gilážiid sámi namat vel váldon vuhtii, vaikko namaid čállinvuogit livččege juo dohkkehuvvon nugo omd. *Vestertana ~ Deanodat* dahje mearriduvvon nugo *Torhop ~ Gohppi*, masa sámi buhtalasnamma lea mearriduvvon juo 20 jagi dassái, namalassii jagi 1994 (SSR).

Deanu gielddas leat 20 galbba dahje 34 % buot dábálaš báikenammagalbbain dárogillii. Oassi dán joavkku galbbain leat dakkárat, ahte Deanu gieldda ii leat vel mearridan sámi čállinvugiid Báikenammalága mielde nugo ovdamearkka dihte *Ruostafielbmá* ja *Sieiddá*. Dáid gilážiid namat leat dábálaš báikenammagalbbain *Rusteffelbma* ja *Seida*. (Helander & Johansen 2013: 115.)

Vaikko dábálaš báikenammagalbbain leat dál juo mielde maiddái báikkiid sámegeiel namat, de leat ain suohkaniid mielde erohusat nugo tabealla 4 čájeha. Gáivuona suohkanis lea stuorámuš oassi dán joavkku galbbain

ain dušše fal dárogillii, namalassii 92 % dahje 11 galbba. Dušše fal ovtta galbba, namalassii nammabáras *Olmmaivággi* ~ *Manndalen*, lea dássáži váttojuvvon vuhtii Báikenammalága gáibáduš dohkkehit maiddái sámi buohtalasnama almmolaš atnui. Suohkan ii leat vel mearridan eará gilliid sámegeiel namaid Báikenammalága mielde.

Gáivuona suohkanis ledje garra báikenammaságastallamat 1990-logus erenoamážit buohtalas sámi suohkannama anu birra, go suohkan searvvai sámegeiela hálddašanguvlui. Dán ságastallamis lea leamaš váikkuhus maiddái suohkana nammahálddašeapmái, daningo erenoamážit sámegeiel gilážiid namaid dohkkeheapmi buohtalagaid dárogeiel namaiguin ovdána suohkanis ain hui njozet. Danin fámoláš nammaideologiiain ja báikkálaš vuosttildeamis leat váikkuhusat suohkana nammahálddašeapmái. (Vrd. maiddái Ben-Rafael 2009: 47–48.)

Unjárgga gielddas leat eanaš dábálaš báikenammagalbbat guovtti gillii, namalassii 87 % dán joavkku galbbain. Gielda lea čuvvon Báikenammalága njuolggadusaid go dát gilážiid namat leat mearriduvvon sihke sáme- ja dárogillii. (Helander & Johansen 2013: 114.) Unjárggas leat dattetge guokte dábálaš báikenammagalbba dahje 13 % dán joavkku galbbain, main lea namma dušše dárogillii. Dain galbbain lea giláža namma *Nyborg*. Unjárgga gielda ii leat vel mearridan sámi buohtalasnama *Rovvejohka* giláža virggálaš čállinvuohkin. (Helander & Johansen 2013: 114.) Dás lea mearkkašahtti dat, ahte Unjárggas muhtimat vuosttildedje *Rovvejohka*-nama dohkkeheami *Nyborg*-nama buohtalasnamman (gč. omd. Ságat 1998). Dát vuosttildeapmi váikkuhii gieldda nammahálddašeapmái nu, ahte buohtalasnama mearridanproseassa bisánii iige gielda leat velge mearridan dán sámi gilinama čállinvuogi. Lea dattetge čielggas, ahte *Rovvejohka* adnojuvvo dán giláža namman sámegeillii. Danin dát namma deavdá Báikenammalága § 9-2 kriterá, ja gielda berrešii mearridit gilinama čállinvuogi.

Govas 3 leat ovdamearkan dábálaš báikenammagalbbat, main namma lea dušše fal dárogillii daningo suohkanat eai leat mearridan dáid gilinamaid sámegeiel čállinvuogiid, vaikko nammaáššit leat Báikenammalága mielde sáddejuvvon suohkaniidda mánga jagi dassái juo mearrideapmái. Dát nammaáššit leat ovdamearkan das, mo báikkálaš nammaideologiiat báidnet suohkana nammahálddašeami ja váikkuhit báikkálaš dási eiseválddiid mearrádusaide (gč. maiddái Helander [boahtime]).

Govva 3. Dábálaš báikenammagalbbat Unjárggas ja Gáivuonas. Suohkanat eai leat vel mearridan gilliid sámegiell buhtalasnamaid *Rovvejohka* ja *Skárfvággi*. Govven: Kaisa Rautio Helander, Nils Øivind Helander.

Porsáŋgu lea dutkanguovllu áidna gieldda, gos báikenamat leat mearriduvvon golmma gillii. Dábálaš báikenammagalbbain leat 16 galbba golmma gillii, mii lea 55 % Porsáŋgu gieldda dábálaš báikenammagalbbaid mearis. 20 galbbas lea giellan dušše dárogiella, ja dat dahká 41 % gieldda dábálaš báikenammagalbbain. Lea mearkkašahtti, ahte galbbain, main namat leat dárogillii, leat máŋga dakkár báikki, maidda Porsáŋgu gieldda lea juo 1990-logu álggus mearridan maiddá sámegiella buhtalasnamaid čállinvugiid nugo ovdamearkka dihte *Ikkaldas* (1993), *Snihkkárnjarga* (1993), *Njarga* (1994) ja *Sarvvesvuotna* (1994). Dát namat eai leat velge biddjon johtolatgalbbaide buhtalagaid dárogiell namaiguin (gč. maiddá gova 4 siiddus 63). Dát nammaáššit leat ovdamearkan das, ahte suohkan lea mearridan maiddá sámi buhtalasnamaid nugo Báikenammaláhka geatnegahtá, muhto suohkan ii leat dattetge gáibidan luoddaeiseválddiid fuolahit rievdadit johtolatgalbbaid nammaanu, vaikko sámi namat leat mearriduvvon juo badjelaš 20 jagi dassái.

Go guorahallá dutkanguovllu suohkaniid rolla nammahálddašeaddjin, de sáhtá lohkat, ahte juohke suohkan lea muhtin muddui bargagoahtán váldit vuhtii, ahte Báikenammaláhka geatnegahtá suohkaniid loktet sámi namaid njálmálaš árbevierus maiddá almmolaš johtolatgalbbaide. Dutkanguovllu suohkanat leat dađistaga mearridišgoahtán giláziid namaid maiddá sámegillii, muhto suohkaniid gaskkas leat maiddá erohusat nugo analysa čájeha. Leat maiddá čielga ovdamearkkat das, ahte suohkanat eai vel ollásit ipmir dan, ahte suohkaniid bargui gullá guovttegielat suohkaniid nammahálddašeaddjin čuovvut ja gozihit viidáseappot, váldojuvvojitgo maiddá sámegillii mearriduvvon báikenamat vuhtii galbenbargguin. Dákkár bargu gullá suohkaniid nammapolitihkalaš bargui, go juo suohkanat leat sámi hálddašanguovllus ja leat danin meroštallojuvvon guovttegielat suohkanin.

4.3 Luoddaeiseválddit nammahálddašeaddjin

Fylkkaid luoddaeiseválddit hálddašit Luoddalága mielde almmolaš luottaid galbema. Dain eiseválddiin lea danin maiddá ovdasvástáduš fuolahit, ahte johtolatgalbbaid giella- ja nammaatnu čuovvu lágaid ja rávvehusaid. Galbarávvehusain leat čielga njuolggadusat dasa, mo Báikenammalága galgá váldit vuhtii galbenbargguin. Go odđa johtolatgalbbat ceggejuvvojit dahje boares galbbat ođastuvvojit, de lea luoddaeiseválddiid geatnegasvuohta dárk-kistit ovdamearkka dihte Guovddáš Báikenammaregistaris (SSR), makkár čállinvuogit leat mearriduvvon ja man gillii. Daid čállinvuohkemearrádušaid berre dasto čuovvut galbendoaimmain (gč. Trafikkskilt 2014a: 56).

Vaikko Báikenammaláhka lea leamaš fámus juo badjelaš 20 jagi, de leat dutkanguovllus ain olu ovdamearkkat, ahte luoddaeiseválddit eai álo dattetge čuovo Báikenammalága eaige iežaset siskkáldas rávvehusaidge nugo galggašedje. Gova 4 ovdamearkkat čájehit, ahte vaikko suohkanat leat mearridan sámegeiela buohtalasnamaid juo moaddelogi jagi dassái, de luoddaeiseválddit eai leat váldán vuhtii sámi namaid go ođastit johtolatgalbbaid (gč. dárkileappot SSR:s nammamearrádušaid birra).

Govva 4. Dábálaš báikenammagalba Porsáנגgus ja luoddačujuhangelba Porsáנגgus ja Unjárggas. Suohkanat leat mearridan sámi buohtalasnamaid *Rávttosnjárga*, *Snihkkárnjárga* ja *Stuorruvuonna* juo 1990-logus, muhto sámi namat eai leat váldon vuhtii ođastuvvon johtolatgalbbain. Govven: Yngve Johansen.

Galbajoavkkuid gaskkas leat maiddá mearkkašahtti erohusat erenoamážit das, leatgo sámi báikenamat váldojuvvon mielde johtolatgalbbaide vai eai nugo gova 5 ovdamearkkat čájehit. Go man nu báikenama čállinvuohki lea mearriduvvon, de dan čállinvuogi berre váldit vuhtii iešguđegelágan galbajoavkkuin. Báikenammalága ja Galbarávvehusaid mielde ii leat doarvái atnit sámi namaid dušše fal dábálaš báikenammagalbbain nugo dutkanguovllus dál dilli dávjá lea.

Govva 5. Seamma báiki golmma galbajoavkku galbbain: dušše fal gurut bealde, dábálaš báikenamagalbbas lea sámi namma váldojuvvon mielde muhto ii gaska- iige luoddačujuhangelbbas. Govven: Yngve Johansen.

Gova 5 ovdamearkkat čájehit, ahte buhtalas báikenamaid atnu lea ain eahpesystemáhtalaš. Dutkanguovllus leat maiddá ierohusat suohkaniid mielde, daningo muhtumin mii nu nammabáraid lea váldon vuhtii ovttá suohkana galbbain, muhto ii nuppi suohkana seammalágan galbbain (Helander & Johansen 2013: 134).

Dákkár galbenvuogit čujuhit dasa, ahte regionála dási luoddaeiseválddiin nammahálddašeaddjin eai leat vel oppanassiige systemáhtalaš rutiinnat čuovvut Báikenammalága. Johtolatgalbbaid giellaanu váilevašvuodát čujuhit maiddá dasa, ahte dain eiseválddiin váilot bargovuogit, mo Báikenammaláhka berre implementerejuvvot geavtlaš dillái. (Vrd. maiddá Marten ja earát 2012.)

Tabeallas 5 leat logut sámegeiela ja dárogeiela namaid anus golmma galbajoavkkus. Logut čájehit oppalaččat, mo sáme- ja dárogeiela báikenamat adnojuvvojit dutkanguovllu johtolatgalbbain. Tabeallas leat maiddá sirrejuvvon luodda- ja gaskačujuhangelbbat dađi mielde, čujuhitgo galbbaid báikenamat sámi hálddašanguvlui vai dan olggobeallái. Tabealla logut eai leat juohke joavkkus ollásit čuođi proseantta daningo kveanagiellamat Norggas ja suomagiellamat, mat čujuhit Suoma beallai, eai leat dán tabealla loguin mielde.

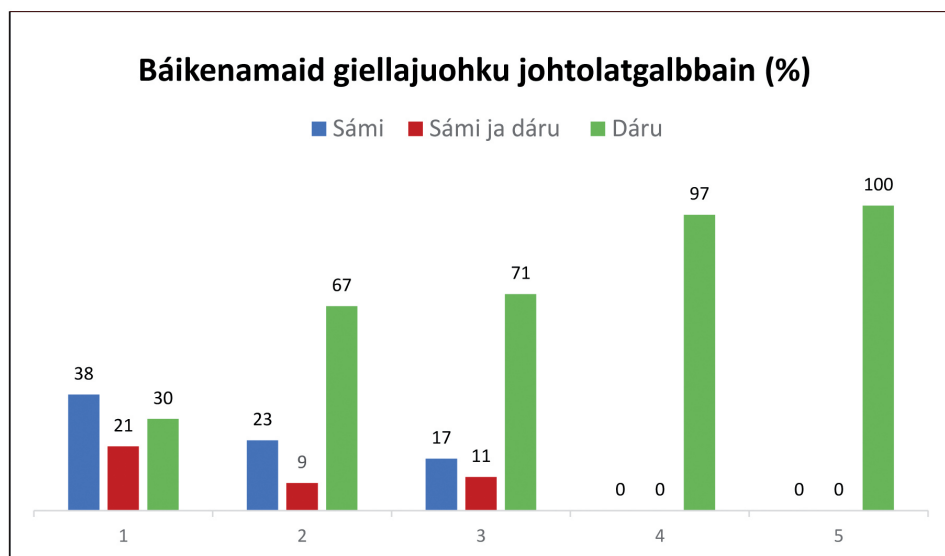

Tabella 5. Sámegea ja dárogea báikenamaid atnu proseantaid mielde golmma johtolatgalbajoavkkus. Tabella ivnnit čujuhit galbbaid giellaválljemii. Stoaipojoavkkut leat meroštallojuvvon ná:

1. Dábálaš báikenammagalbbat.
2. Luoddačujuhangelbbat, main báikenamat čujuhit sámi hálddašanguvlui.
3. Gaskačujuhangelbbat, main báikenamat čujuhit sámi hálddašanguvlui.
4. Luoddačujuhangelbbat, main báikenamat čujuhit sámi hálddašanguovllu olggobeallái.
5. Gaskačujuhangelbbat, main báikenamat čujuhit sámi hálddašanguovllu olggobeallái.

Tabella 5 logut čájehit, ahte sámi báikenamaid atnu johtolatgalbbain unnu dađistaga daningo dábálaš báikenammagalbbain lea 38 %:s sámi namma mielde, muhto luoddačujuhangelbbain lea 23 %:s ja gaskačujuhangelbbain 17 %:s sámi namma mielde. Maiddái guovttegielat nammaatnu lea beali unnit luodda- ja gaskačujuhangelbbain go dábálaš báikenammagalbbain.

Tabella 5 čájeha, ahte dakkár luodda- ja gaskačujuhangelbbaide, main báikenamat čujuhit sámi hálddašanguovllu olggobeale guovlluide, eai leat sámi báikenamat dohkkehuvvon mielde vel oppanassiige, muhto johtolatgalbbaid giella lea ain dušše fal dárogea, vaikko Báikenammaláhka guoská maiddái sámegea hálddašanguovllu olggobeale suohkaniidda.

Analysa bohtosat čájehit, ahte vaikko Báikenammaláhka lea leamaš fámus juo badjelaš 20 jagi, de luoddaeiseválddit eai fuolat vel iežaset virgedoaimma

nammahálddašeaddjin nugo Norgga lágat ja luoddaeiseválddiid iežaset rávvehusatnai geatnegahttet. Dát eiseválddit doalahit baicce ain eanaš galbendoaimmain ovddeš ovttagielat galbenvuogi, mas váldojuvvojit vuhtii dušše fal dárogiel báikenamat.

5 Loahpahussan: Maid johtolatgalbbaid gielladilli muitala giella- ja namma-politihka birra?

Dán artihkkalis lean čájehan ovdamearkkaiguin, mo dušše fal nammapolitihka oppalaš dássi ii atte rievttis gova sámiid gielalaš rivttiid ollašuvvamis, muhto mo nammahálddašeami dárkilat guorahallan buktá dieđuid servodaga duohta giella- ja nammapolitihkas, lágaid ollašuhttimis ja das, váldojuvvogo Báikenammaláhka vuhtii nugo galggašii vai ii.

Ovdalaš áigge hábmejedje Norgga guovddáš eiseválddit nammapolitihka sámi namaid anu vuostá. Dáinna nammapolitihkain hábmejuvvui sámi báikenamaid jaskkodahttin almmolaš anus nugo jura ovdamearkka dihte sámi guovlluid gielladuovdagiin (Helander 2008; 2011). Dál lea Norgga nammapolitihkka rievdan nu, ahte maiddá sáme giel báikenamain lea láchkasudji, ja dat galget adnojuvvot almmolaččat buohtalagaid eará báikenamaiguin. Norggas lea danin oppalaš dásis buorre giella- ja nammapolitihkka, mii váldá vuhtii maiddá sámi álbmoga gielalaš rivttiid.

Vaikko lágat ja galbenrávvehusat addet čielga rámmaid lágaid ollašuhttimii, de nammapolitihkka ii leat dattetge vel bures implementerejuvvon. Fápmogeavaheapmi lea sirdásan guovddáš eiseválddiin báikkálaš ja regionála eiseválddiid dássái. Dain eiseválddiin lea ain fápmu doalahit guhká huksejuvvon jaskkodahttima árbevieru, daningo sámi báikenamat eai váldojuvvo vel systemáhtalaččat vuhtii nugo Báikenammaláhka gáibida. Dutkanmateriálas leat maid ovdamearkkat, ahte báikkálaš nammaságastallamiin ja nammaideologalaš guottuin lea mearkkašahti rolla váikkuhit dasa, dohkkehuvvojitgo sáme giel báikenamat gielladuovdagiidda vai diktetgo nammahálddašeaddji eiseválddit servodaga oainnuid váikkuhit sin vir-

gebargui ja ná doalahit nammaanu, mii lea vuostálagaid mearriduvvon nammapolitihkain (vrd. maiddái Ben-Rafael 2009: 47; Hornsby & Vigers 2012: 71).

Dutkanbohtosat čujuhit dasa, ahte erenoamážit regionála dási luoddaei-seválddiid nammahálddašeapmi ii leat organiserejuvvon vel albma láhkai, daningo johtolatgalbbaid nammaatnu ii čuovo dálá lágaid. Dát boktá maiddái gažaldaga, man duodas sámi hálddašanguovllu suohkanat váldet iežaset rolla guovttegielat suohkanin. Suohkanat berrešedje aktiivvalaččat čuovvut iežaset guovlluid johtolatgalbbaid oppalaš nammaanu ja giellaválljemiid, go juo suohkaniid mearridan báikenamat eai biddjo johtolatgalbbaide systemáhtalaš vuogi mielde nugo govva 5 ja tabealla 5 čájehit.

Báikenammalága mearrádusaid implementeren johtolatgalbbaide lea maiddái áigegažaldat. Lea čielggas, ahte ii sáhte vuordit, ahte go man nu báikenama čállinvuohki mearriduvvo, de dat galggašii dakkaviđe biddjot johtolatgalbbaide. Dát analysa čájeha dattetge, ahte leat olu sámi namat, mat eai leat dohkkehuvvon johtolatgalbbaide, vaikko čállinvuogit leat mearriduvvon juo badjelaš 20 jagi dassái. Gažaldat lea man guhká dahje man galle jagi galgá vuordit ovdal go mearriduvvon čállinvuohki váldojuvvo vuhtii báikenamaid almmolaš anus. Dan dihte Báikenammaláhkii dárbbášuvvojit čielgasat njuolggadusat dan birra, makkár áiggis mearriduvvon čállinvuogit galget leat almmolaš anus.

Norgga Sámediggi lea evttohan árvoštallat áсахit bearráigeahččoortnega, mii bearráigeahččá almmolaš etáhtaid. Gozihanorgána doaibman evttohuvvo čuovvut, mo Sámelága giellanjuolggadusat ollašuttuojuvvojit. (Sámediggedieđáhus 2012: 23.) Sámi hálddašanguovllu guđa suohkana báikenammaanu guorahallama bohtosat čájehit, ahte dákkár orgána berrešii boahhteáiggis gozihit Sámelága giellanjuolggadusaid lassin maiddái Báikenammalága ollašuttima. Dán orgána bargun livččii namalassii čuovvut ja gozihit, ahte servodaga giella- ja nammahálddašeapmi doaibmá erenoamážit regionála ja báikkálaš dásis, ja ahte sámiid gielalaš rievttit váldojuvvojit vuhtii.

Gáldut

- Backhaus Peter 2007: *Linguistic landscapes. A comparative study of urban multilingualism in Tokyo*. Multilingual Matters 136. Toronto: Multilingual Matters.
- Báikenammaláhka 1990 = *Lov om stadnamn*. LOV-1990-05-18-11. Sist endret: LOV-2005-06-17-90, LOV-2005-06-10-53. <<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-05-18-11>> (7.8.2014).
- Ben-Rafael, Eliezer 2009: A Sociological Approach to the Study of Linguistic Landscapes. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 40–54.
- Coulmas, Florian 2009: Linguistic landscaping and the seed of the public sphere. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 13–24.
- Dal Negro, Silvia 2009: Local Policy Modelling the Linguistic Landscape. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 206–218.
- For 2005: *Forskrift om forvaltningsområdet for samisk språk*. FOR-2005-06-17-657. <<http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-06-17-657>> (11.8.2014).
- García, Ofelia 2012: Ethnic identity and language policy? – Bernard Spolsky (doimm.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press. 79–99.
- Gorter, Durk & Aiestaran, Jokin & Cenoz, Jasone 2012: The Revitalization of Basque and the Linguistic Landscape of Donostia-San Sebastián. – Durk Corter & Heiko F. Marten & Luk Van Mensel (doimm.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 148–163.
- Helander, Kaisa Rautio 2008: *Namat dan nammii. Sámi báikenamaid dáruiduhtin Várjjaga guovllus Norgga uniovdnaáiggi loahpas*. Dieđut 1/2008. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- Helander, Kaisa Rautio 2009a: Sámi báikenammadutkan – gielladiehtaga ja fágaidrasttideaddji bálgáid alde. – Johanna Ijäs & Nils Øivind Helander (doimm.), *Sáhkavuoruin sáhkan. Sámegeiela ja sámi girjjálašvuoda muhtun áigeguovdilis dutkanfáttát*. Dieđut 1/2009. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. 22–41.

- Helander, Kaisa Rautio 2009b: Toponymic Silence and Sámi Place Names during the Growth of the Norwegian Nation State. – Lawrence D. Berg & Jani Vuolteenaho (doaimm.), *Critical Toponymies. The Contested Politics of Place Naming*. Ashgate, Surrey. 253–266.
- Helander, Kaisa Rautio 2011: Sámi báikenamat, válldi relašuvnnat ja representašuvdna. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2011. 19–41.
- Helander, Kaisa Rautio 2013: Official use of indigenous place names in supporting and strengthening literacy skills among North Sámi children. – Stephen May (doaimm.), *LED 2011. Refereed conference proceedings of the 3rd International Conference on Language, Education and Diversity*. Auckland, New Zealand: The University of Auckland.
- Helander, Kaisa Rautio [boahtime]: The Power of Administration in the Official Recognition of Indigenous Place Names in the Nordic Countries. – Laura Kostanski & Guy Puzey (doaimm.), *Names and Naming: People, Places, Perceptions and Power: Multilingual Matters*.
- Helander, Kaisa Rautio & Johansen, Yngve 2013: Galbbaid giellaatnu muitala. – Jon Todal & Yngve Johansen (doaimm.), *Sámi logut muitalit 6. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2013*. Raporta/Rapport 1/2013. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. 99–139.
- Hornsby, Michael & Vigers, Dick 2012: Minority Semiotic Landscapes: An Ideological Minefield? – Durk Corter & Heiko F. Marten & Luk Van Mensel (doaimm.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 57–73.
- Jernudd, Björn & Nekvapil, Jiří 2012: History of the field: a sketch. – Bernard Spolsky (doaimm.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press. 16–36.
- Johnson, David Cassels 2013: *Language Policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Landry, Rodrigue & Bourhis, Richard Y. 1997: Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study. – *Journal of Language and Social Psychology* 16: 23–49. <<http://jls.sagepub.com/content/16/1/23.full.pdf+html>> (13.8.2014).
- Lanza, Elisabeth & Woldemariam, Hirut 2009: Language Ideology and Linguistic Landscape. Language Policy and Globalization in a Regional Capital of Ethiopia. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doaimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 189–205.

- Marten, Heiko F. & Van Mensel, Luk & Gorter, Durk 2012: Studying Minority Languages in the Linguistic Landscape. – Durk Corter & Heiko F. Marten & Luk Van Mensel (doaimm.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 1–15.
- Puzey, Guy 2011: New research directions in toponomastics and linguistic landscapes. – *Onoma* 46/2011. 211–226.
- Salo, Hanni 2012: Using Linguistic Landscape to Examine the Visibility of Sámi Languages in the North Calotte. – Durk Corter & Heiko F. Marten & Luk Van Mensel (doaimm.), *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 243–259.
- Sáгат 1998 = Vedhogst og samiske navn. *Sáгат* nr. 119, 15.10.1998.
- Sámediggediedáhus 2012: *Sámediggediedáhus sámegiela birra*. <<http://www.samediggi.no/Giella/Samediggediedahus-samegiela-birra>> (11.8.2014).
- Sámeláhka 1987 = *Láhka geassemánu 12. b. 1987 nr. 56: Sámedikki ja eará sámi vuoigatvuodaid birra (sámeláhka)*. <<https://www.regjeringen.no/se/dokumenter/lahka-geassemanu-12-b-1987-nr-56-samedik/id449701/>>
- Sámeláhka 2008 = *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (same-loven)*. LOV-1987-06-12-56. Sist endret: LOV-2008-06-27-51. <<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56>> (11.8.2014).
- Shohamy, Elana 2006: *Language Policy. Hidden agendas and new approaches*. London & New York: Routledge.
- Shohamy, Elana & Gorter, Durk 2009: Introduction. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doaimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 1–10.
- Shohamy, Elana & Waksman, Shoshi 2009: Linguistic Landscape as an Ecological Arena. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doaimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 313–331.
- Sloboda, Marián 2009: State Ideology and Linguistic Landscape. A Comparative Analysis of (Post)communist Belarus, Czech Republic and Slovakia. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doaimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 173–188.
- Spolsky, Bernard 2004: *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spolsky, Bernard 2009a: *Language Management*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Spolsky, Bernard 2009b: Prolegomena to a Sociolinguistic Theory of Public Signage. – Elana Shohamy & Durk Gorter (doaimm.), *Linguistic Landscape. Expanding the Scenery*. London & New York: Routledge. 25–39.
- Spolsky, Bernard 2012: What is language policy? – Bernard Spolsky (doaimm.), *The Cambridge Handbook of Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press. 3–15.
- SSR = *Sentralt stedsnavnregister*. Statens kartverk. <<http://gammel.norgeskart.no/adaptive2/default.aspx?gui=100002&lang=2>> (30.8.2014).
- Trafikkskilt 2014a: *Trafikkskilt. Tekniske bestemmelser og retningslinjer for anvendelse og utforming (Skiltnormal)*. Del 4A Vegvisningsskilt: Planlegging og anvendelse. Håndbok N300. Statens vegvesen. <http://www.vegvesen.no/_attachment/69071> (11.8.2014).
- Trafikkskilt 2014b: *Trafikkskilt. Tekniske bestemmelser og retningslinjer for anvendelse og utforming (Skiltnormal)*. Del 1 Fellesbestemmelser. Håndbok N300. Statens vegvesen. <[http://www.vegvesen.no/_attachment/69062/binary/964081?fast_title=H%C3%A5ndbok+N300+Trafikkskilt%2C+del+1+Fellesbestemmelser+\(12+MB\).pdf](http://www.vegvesen.no/_attachment/69062/binary/964081?fast_title=H%C3%A5ndbok+N300+Trafikkskilt%2C+del+1+Fellesbestemmelser+(12+MB).pdf)> (11.8.2014).
- Wright, Sue 2004: *Language Policy and Language Planning. From Nationalism to Globalisation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Sámi place-names and name management as part of language policy

In this article, I examine language and place-name policy, adapting and expanding a model originally devised for language policy to the requirements of place-name policy research. I examine how place-name policy is implemented in Norway and how Sámi place-names are taken account of in the fulfilment of place-name policy in the six municipalities of the Sámi-language administrative district, particularly in one specific area of public use, i.e. on road-signs. I pay particular attention to the question of whether local and regional authorities, especially the municipalities and county road authorities, are complying with Norwegian law and national place-name policy. The basis of my analysis is the article *Galbbaid giellaatnu muitala* ('What the language on road-signs tells us') from the book *Sámi logut muitalit 6*. The findings are further examined and discussed from a language and place-name policy research perspective. Research shows that merely an investigation at the general level of place-name policy does not give a true picture of the current state of Sámi linguistic rights. Through a detailed examination of place-name management, it is possible to provide information on the actual language and place-name policy in society as well as on how the Place Name Act is being implemented. According to my analysis, municipalities in the area covered by the study have gradually started to approve parallel village names, also in Sámi, although there are notable differences between municipalities. On a regional level, the place-name management of the road authorities has not yet been properly organized, since place-name use on road-signs does not follow current legislation, nor have Sámi place-names been systematically taken account of in signposting, as required by the Place Name Act.

Keywords: language policy, name policy, name management, linguistic rights, Sámi place-names, linguistic landscape

KAISA RAUTIO HELANDER

Sámi University College

kaisa-rautio.helander@samiskhs.no

Ohppiid riehtačállinfeailat nomeniid konsonántaguovddážiin

PIIA SUSANNA JUUSO

Lean dutkan makkár riehtačállinfeailaid logahatoahppit (joatkkaskuvlaoahppit) dahket nomeniid konsonántaguovddážiin, man ollu dat leat ja makkár čilgehusat feaillaide leat. Dutkanmateriálan leat 45 studeantaiskkusčállosa, maid oahppit leat čállán maŋimus skuvlajagi áigge. Ovtta iskosis leat gaskamearálaččat 437 sáni. Dutkamuša teorehtalaš duogážiin lea feilaanalysa, man lean heivehallan eatnigielaŋt ohppiid čállinfeailaid dutkamii ja mii addá buriid bargoneavvuid feailaid identifiseremii, govvideapmái, kategoriseremii ja čilgemii. Oahppit leat dahkan 126 grafemalaš dássemolsašuddanfeaila, dannego sii leat čállán nomena konsonántaguovddáža boasttodássái. Oahppit leat feilen eanemusat *h*-álgošaš konsonántačohkiin (omd. **áhčči mielas*), klusiila- ja affrikáhtagemináhtain (omd. **luodda-id*) ja preaspirašuvnnalaš konsonántačohkiin (omd. **vuoittui*). Oahppit leat feilen eanemusat bárrastávvalnomeniid ovttaidloguin, mat leat giellaoahpalaš hámiin. Feailaid čilgejit ovttagearánahttin, boasttoanalysa, boasttoanalogiija ja suopmaninterfereansa.

Fáddásánit: feiladutkan, feilaanalysa, kontrastiiva analysa, gaskagiela teoriija, feaila, konsonántaguovddáš, čáluš, riehtačállin

1 Láidehus

Davvisámegillii čállin bidjá maŋgasiid rahčat ja riehtačállin barggaha. Maŋgii olmmoš smiehtada čáledettiin, mot dát ja duot sátni čállojuvvo, ja ieš maid lean gártan čáledettiin smiehttat konsonántaguovddáža riehtačállima. Háliidin čielggadit, main konsonántaguovddážiin davvisámegillii čáli olbmot feilejit eanemusat ja makkár feailaid sii dahket. Danne lean dutkan iežan pro gradu -dutkanmušas (masterdutkanmuš; Juuso 2013) buot konsonántaguovddážiid riehtačállinfeailaid, maid oahppit leat dahkan nomeniin jagiid 1995–2003 davvisámegiela eatnigiela studeantaiskosiin. Dán artihkkalis čieŋun beare nu gohčoduvvon grafemalaš dássemolsašuddanfeillaide ja guorahalan makkárat dat leat, man ollu dat leat ja makkár čilgehusat daidda leat.

Davvisámegiela girjegiela hálddašeami leat dutkan unnán go fas davvisámegielat mánáid giellamáhtu leat dutkan eanet (gč. omd. Svonni 1993, Palismaa 2005). Lene Antonsen lea guorahallan, mot čállit hálddašit čállingiela ja mat leat dábáleamos čállinfeallat. Antonsena dutkanmateriálan leat Norggas ja Suomas čállojuvvon teavsttat, mat gávdnojit interneahatas. Su dutkanmateriálas leat oktiibuot 40 736 sáni ja su guorahallama mielde čállit feilejedje eanemusat konsonántaguovddážis (35 % feillain) ja sokkis (32 % feillain). (Antonsen 2013: 7, 18.) Outi Länsman lea guorahallan ohppiid feillaid feilaanalysain (eng. *error analysis*) davvisámegiela vierisgiellan -studeantaiskosa čállošii. Länsman lea dutkan buot ohppiid dahkan feillaid ja feillat ledje oktiibuot 4526. Oahppit leat feilen goalmmánin eanemusat dássemolsašuddamis, nappo 10 % feillain (449 feilla). Länsmana dutkamuša mielde nomeniid dássemolsašuddanfeillat ledje dábáleappot go vearbbaid dássemolsašuddanfeillat. (Länsman 2008: 53–54, 144.)

Nuppi kapihttalis čilgen eanet, mii konsonántaguovddáš lea ja mot lean kategoriseren daid iežan dutkamušas. Goalmmán ja njealját kapihttalis muitalan dutkanmateriálas ja teorijas. Vidat kapihttalis buvtán ovdan dutkanbohtosiid ja guđat kapihttalis lea čoahkkáigeassu, mas geardduhan deháleamos dutkanbohtosiid.

2 Konsonántaguovddáš

Konsonántaguovddáš lea sánis dat posišuvdna, mas dássemolsašuddan dáhpáhuvvá, omd. *osku* : *oskku* (*sk* : *skk*), *guolli* : *guoli* (*ll* : *l*), *boazu* : *bohcco* (*z* : *hcc*). Konsonántaguovddážis sáhttet leat ovttaskonsonánttat, gemináhtakonsonánttat ja konsonántačoahkit. Konsonántaguovddážit juohkásit golmma guhkkodahkii ja daid namuhit vuosttas, nuppi ja goalmmán ceahkkin (C_I , C_{II} , C_{III}). Konsonántaguovddážis lea morfofonologalaš molsašuddan gievrras ja geahnohis dási gaskkas dalle go sáni sojaha, omd. *suohkku* : *suohkus*, dehe suorggida, omd. *jahki* vs. *jagáš*. Goase buot konsonánttain ja konsonántačoahkiin lea dássemolsašuddan: nomenat leat gievrras dehe geahnohis dásis nomena sátnemáddaga, logu ja sadjehámi dehege kásusa mielde. (Aikio 2005: 14–15; Sammallahti 1998: 47–48; 2006: 9, 117.)

Davvisámegeielas leat oktiibuot sullii 175 iešgudetlágan dássemolsašuddandáhpáhusa (Aikio 2005: 15), maid juhket árbevirolaččat logenáre iešgudetlágan kategorijai (gč. omd. Nickel & Sammallahti 2011: 27–32). Mun lean heivehallan dán árbevirolaš dássemolsašuddanjuogu iežan dutkamušas, dannego konsonántaguovddáža iešvuohta váikkuha dasa manne čállii feile konsonántaguovddáža riehtačállimis. Lean juohkán buot konsonántaguovddážiid grafemalaččat váttes ja álkes konsonántaguovddážiidda ja dán artihkkalis buvttán ovdan mat leat grafemalaččat váttes konsonántaguovddážat, main oahppit leat dahkan dássemolsašuddanfeallaid. Lean gohčodan grafemalaččat váttes konsonántaguovddážin dakkár konsonántaguovddážiid main dássemolsašuddanerohus oidno čielgaseappot girjegielas go gullo olbmo suopmanis. Konsonántačohkiid ja gemináhtaid, main dássemolsašuddanerohus lea konsonántačoahki álgooasi guhkkodaga veagas, omd. *oahppu* : *oahpu*, *áitti* : *áitti*, gievrras ja geahnohis dási erohusa lea váttis čielgasit gullat dehe muhtin fonologalaš innovašuvnnaid dihte veadjemeahtun gullat olbmo iežas jietnadeamis. Dákkár konsonántaguovddážiid riehtačállimis čállii ii sáhte dorvvastit iežas jietnadeapmái muhto ferte atnit ávkin earret eará giellaoahpa ja ortografiija njuolggadusaid. Ovdamearkka dihte cealkagis *Don doaivvut áhči rikkisin* čállii ferte diehtit, guđe sátnemáddagii nomenat *áhči* ja *rikkisin* gullet (bárrastávval- ja kontrakšuvdnanomenat), guđe giellaoahpalaš hámis nomenat leat (ovttaidlogu genetiiva-akkusatiiva, essiiva), leatgo nomenat dáin sádjuhámiin gievrras vai geahnohis dásis (geahnohis dásis, geahnohis dásis) ja mot konsonántaguovddážiid galgá dalle čállit.

Go čilgen mot lean kategoriseren grafemalaččat váttes konsonántaguovddážiid, de buvttán ovdan beare daid konsonántaguovddášjoavkkuid, main oahppit leat dahkan dássemolsašuddanfeallaid ja mat gullet nu gohčoduvvon grafemalaš dássemolsašuddanfeallaide. Lean ráddjen eret dutkamušas daid nomeniid konsonántaguovddášfeallaid, main konsonántaguovddážat leat čállojuvvon boastut dakkár hámiide, mat eai oba leatge davvisámegeiela girjegielas, omd. **áhci*, **gásda* (*gásta*), **váihkkuhus* (*váikkuhus*), **fiermmi* (*fierpmi*). Lean ráddjen eret maiddái suorggiduvvon nomeniid, main čállinfeaila lea vuosttas konsonántaguovddážis (omd. **rihkomušat*), dahkkinamahusaid (omd. **vuoitti*), bárahisstávvalnomeniid, main eai leat dássemolsašuddamat (omd. **rohkkosa*) ja pronomeniid (omd. **munje*). Dákkár dáhpáhusaid lean ráddjen dutkamuša olggobeallai dannego lean

háliidan dutkat, man bures oahppit hálddašit nomeniid gievrras ja geahnohis dási riehtačállima.

Grafemalaččat váttes konsonántaguovddážiidda lean sirren njeallje konsonántaguovddášjoavkku. Golmma vuosttas joavkkus lea kvantitatiivvalaš dássemolsašuddan, ja njealját joavkkus kvalitatiivvalaš dássemolsašuddan. Vuosttas jovkui gullet *h*-álgosaš konsonántačoahkit, main girjegielas dáhpáhuvvá kvantitatiivvalaš dássemolsašuddan goalmát ja nuppi ceahki gaskkas (gč. tabealla 1). Konsonántačoahkit álget *h*-konsonánttain, man čuvvot klusiillat dehe affrikáhtat, mat čállojuvvojit čuojohis konsonánttaiguin.

C_{III}	C_{II}	C_{III}	C_{II}
<i>hpp</i>	<i>hp</i>	<i>hcc</i>	<i>hc</i>
<i>htt</i>	<i>ht</i>	<i>hčč</i>	<i>hč</i>
<i>hkk</i>	<i>hk</i>		

Tabealla 1. *h*-álgosaš konsonántačoahkit.

h-álgosaš konsonántačoahkiin goalmát ceahki konsonántačoahkki jietnaduvvo eanaš suopmaniin guhkibun go nuppi ceahki konsonántačoahkki. Dannego čállinvuohki lea suopmaniid gaskasaš kompromissa, de čállinvuogi ja jietnadeami gaskavuohta molsašuddá suopmanis suopmanii (Sammallahti 2006: 4). Ovdamearkka dihte Nuorta-Eanodagas ja Guovdageainnus lea dihto dáhpáhusain nu gohčoduvvon konsonántaguovddáža gievrras dási C_{II} -guhkkun ja Deanu čázádaga (Vuolle-Deanu, Badje-Deanu, Kárášjoga ja Anárjoga) suopmaniin C_{III}/C_{II} -neutralisašuvdna (Sammallahti 2006: 123, 127).

Nuppi joavkkus leat preaspirašuvnnalaš konsonántačoahkit main gullo jietnadettiin preaspirašuvdna, mii ii čállojuvvo girjegielas oidnosii sierra bustávain, omd. *riika /rijhka/* (gč. tabealla 2). Konsonántačoahkit álget girjegielas bustávaiguin *i, l, m, n, ŋ, r, v* ja daid čuvvot klusiillat dehe affrikáhtat, mat čállojuvvojit čuojohis klusiillain dehe affrikáhtain jietnadeami preaspirašuvnna mearkan. Goalmát ceahkis álgojietnadagaid čuovvu girjegielas ovttaskas affrikáhta dehe klusiila, mat guhkkot nuppi ceahkis gemináhtan.

C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}
<i>ic</i>	<i>icc</i>	<i>lj</i>	<i>ljj</i>	<i>nc</i>	<i>ncc</i>	<i>rc</i>	<i>rcc</i>	<i>vk</i>	<i>vkk</i>
<i>ik</i>	<i>ikk</i>	<i>lk</i>	<i>lkk</i>	<i>nč</i>	<i>nčč</i>	<i>rč</i>	<i>rčč</i>	<i>vp</i>	<i>vpp</i>
<i>ip</i>	<i>ipp</i>	<i>lp</i>	<i>lpp</i>	<i>ŋk</i>	<i>ŋkk</i>	<i>rk</i>	<i>rkk</i>	<i>vt</i>	<i>vtt</i>
<i>it</i>	<i>itt</i>	<i>lt</i>	<i>ltt</i>	<i>mp</i>	<i>mpp</i>	<i>rp</i>	<i>rpp</i>		
						<i>rt</i>	<i>rtt</i>		

Tabealla 2. Preaspirašuvnnalaš konsonántačoahkit.

Preaspirašuvnnalaš konsonántačoahkis, mii lea goalmát ceahkis, preaspirašuvdna jietnaduvvo klusiilla ja affrikáhta ovddabealde oanehažžan ja nuppi ceahkis guhkibun (Aikio 2005: 22). Jietnadeamis dássemolsašuddama earuha stávvalráji sadji, man lean ovdamearkasániin merken čuoggáin ja mat leat Deanu čázádaga suopmaniin ná: goalmát ceahkis stávvalrádji lea konsonántaguovddáža vuosttas konsonánta maŋis, /*ä.j.htii/* (*áiti*), ja nuppi ceahkis konsonántaguovddáža siste, /*ä.jh.tiis/* (*áittis*). Muhtin preaspirašuvnnalaš konsonántačoahkiin dáhpáhuvvá Guovdageainnu, Nuorta-Eanodaga ja Suoma njárgga suopmaniid hubmiin konsonántaguovddáža sekundára C_{II}-guhkkun. (Sammallahti 2006: 123, 146–148.)

Goalmát jovkui gullet *s*- ja *t*-álgosaš konsonántačoahkit, mat álget girjegielas *s*- ja *t*-konsonánttaiguin ja maid čuvvot čuojohis klusiillat (gč. tabealla 3). *s*- ja *t*-álgosaš konsonántačoahkiin ii gullo jietnadeamis preaspirašuvdna, muhto girjegielas dain lea seammalágan dássemolsašuddan go preaspirašuvnnalaš konsonántačoahkiin. Girjegielas *s*- ja *t*-konsonánttaid čuovvu goalmát ceahkis ovttaskas klusiila dehe nasála, mii guhkku nuppi ceahkis gemináhtan. *s*- ja *t*-álgosaš konsonántačoahkiide lean juohkán maiddái dakkár golmma konsonántta čoahkiid, mat álget girjegielas *i*, *m*, *n*, *r*, *s*, *v*-bustávaiguin ja maid guovddážis lea sibilánta ja mat nohket čuojohis klusiilli dehe nasálii. Dát konsonántaguovddážat láhttejit girjegielas dássemolsašuddama ektui ovttá ládje *s*- ja *t*-álgosaš konsonántačoahkiiguin. Girjegielas *s*- ja *t*-konsonánttaid maŋnel čállojuvvojit čuojohis klusiillat *k*, *p* ja *t*.

C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}
<i>sk</i>	<i>skk</i>	<i>tk</i>	<i>tkk</i>	<i>isk</i>	<i>iskk</i>
<i>sp</i>	<i>spp</i>	<i>tm</i>	<i>tmm</i>	<i>ist</i>	<i>istt</i>
<i>st</i>	<i>stt</i>			<i>mšk</i>	<i>mškk</i>
<i>sm</i>	<i>smm</i>			<i>nst</i>	<i>nstt</i>
<i>šk</i>	<i>škk</i>			<i>rst</i>	<i>rstt</i>
<i>šl</i>	<i>šll</i>			<i>stm</i>	<i>stmm</i>
<i>šp</i>	<i>špp</i>			<i>vsk</i>	<i>vskk</i>
<i>št</i>	<i>štt</i>			<i>vst</i>	<i>vstt</i>
<i>šv</i>	<i>švv</i>				

Tabealla 3. s- ja t-álgosaš konsonántačoahkit.

s- ja t-álgosaš konsonántačoahkiid jietnadeami váldonjuolggadusa mielde goalmmát ceahki konsonántaguovddáš jietnaduvvo guhkibun go nuppi ceahki konsonántaguovddáš, ovdamearkka dihte Nuorta-Eanodaga suopmana mielde sánit *rušpi* : *rušppi* jietnaduvvojit /*ruš'pii* : *rušpii*/. Konsonántaguovddážiid gaskkas lea guhkkodaterohus. Jietnadeami ektui spiehkcasit Guovdageainnu ja Nuorta-Eanodaga suopmanat, main muhtin goalmmát ceahki konsonántačoahkit otnot /*a·a*/-vokálaguovddáža maŋis. Deanu čázadaga suopmaniid hubmiin lea C_{III}/C_{II}-neutralisašuvdna. (Sammallahti 2006: 127, 131.)

Njealjátjovkui gullet klusiila- ja affrikáhtagemináhtat, main lea kvalitatiivvalaš dássemolsašuddan, ja gievrras ja geahnohis dási earuha klusiilla dehe affrikáhta čujolašvuohta, omd. *riekkis* : *rieggá*, *gazza* : *gacca* (gč. tabealla 4). Davvisámegiela olmmoš ii gula jietnadeamis doarvái čielgasit erohusa konsonánttaid šlájas dehe ii leat hárvánan guldalit erohusa, man konsonánttaid čujolašvuohta dagaha, ja dát sáhtta váttásmahttit gemináhtakonsonánttaid riektáčállima. Muhtin suopmaniin lea maiddá fonologalaš innovašuvnnaid dihte veadjemeahtun gullat erohusa konsonánttaid čujolašvuođas. Klusiila- ja affrikáhtagemináhtain lea girjegielas dássemolsašuddan goalmmát ceahki čujolaš gemináhtakonsonánttaid ja nuppi ceahki čuojohis gemináhtakonsonánttaid gaskkas. *ddj*-konsonántaguovddáš gullá jietnadeami dáfus maiddá dán jovkui, dannego dat jietnaduvvo gemináhtakonsonántan vaikko čállojuvvo konsonántačoahkkin (omd. *áddjá* Nuorta-Finmárkku suopmaniin /*ád'd'ä*/ ja Oarje-Finmárkku suopmaniin /*aa-č'čaa*/).

C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}	C _{III}	C _{II}
<i>bb</i>	<i>pp</i>	<i>zz</i>	<i>cc</i>	<i>ddj</i>	<i>dj</i>
<i>dd</i>	<i>tt</i>	<i>žž</i>	<i>čč</i>		
<i>gg</i>	<i>kk</i>				

Tabealla 4. Klusiila- ja affrikáhtagemináhtat.

Klusiila- ja affrikáhtagemináhtaid jietnadettiin gullo dábálaččat goalmát ceahkis čujolaš gemináhtakonsonánta ja nuppi ceahkis čuojohis gemináhtakonsonánta. Davvisámegiela muhtin oarjesuopmaniid hubmit spiehkkasit dán jietnadanvuogis go jietnadettiin dáhphuvvá earret eará konsonántaguovddáža sekundára C_{II}-guhkkun, C_{III}-oatnun /a·a/-vokálaguovddáža maŋis ja čč/dj-neutralisašuvdna. Suoma njárgga suopmaniid hubmiin lea c/č/dj-neutralisašuvdna. Dihto dáhphusain Deanu čázadaga suopmaniid hubmiin lea C_{III}/C_{II}-neutralisašuvdna. (Sammallahti 2006: 124, 127, 131, 139–140.)

3 Dutkanmateriála

Dutkanmateriálan leat 45 davvisámegiela eatnigiela studeantaiskosa jagiin 1995–2003. Oahppit leat čállán iskosiid studeantadutkosa oktavuodas. Studeantadutkkus čadahuvvo logahaga (joatkkaskuvlla) maŋimus jagi áigge ja dat lea bákkolaš buot ohppiide. Studeantadutkosii gullet njeallje bákkolaš iskosa, ja eatnigiela iskkus lea buohkaide bákkolaš. Eatnigiela studeantaiskosiin čielggaduvvo, mot oahppi lea olahan daid ulbmiliid, maid logahat lea ásahan ohppiide eatnigiela máhtu hárrái; man bures oahppi hálddaša čálalaš ovdanbuktima ja man bures oahppi ipmirda ja máhtta dulkot teavstta. Studeantaiskosa fáttát leat máŋggabealagat ja sáhttet laktásit ovdamearkka dihte oskkoldahkii, kultuvrii, historjái ja luonddudiehtagiidda. Studeantaiskosa giella galgá leat čielggaš ja njuovžil, ja oahppi galgá hálddašit riehtačállinnjuolggadusaid. (YTL 1991: 1–4; 1995: 1–4; 1999: 1–4.)

Dutkanmateriálan geavahan jagiid 1995–2003 eatnigiela studeantaiskosiid. Vuosttas čállošis oahppit galge atnit ávkin lassemateriála. Lassemateriálan ledje ovdamearkka dihte oasit čáppagirjjálašvuodas ja áššeteavsttain, govat dehe tabeallat. Nuppi čállošis oahppit čálle čálloša addojuvvon bajilčállaga

vuodul; oahppit sáhtte hutkat válmmasin addojuvvon fáddái maiddá iežaset bajilčállaga. Čállosa guhkkodat ii lean mearriduvvon, muhto oahppis lei guhitta diimmu áigi čállit dan ja dán áiggis oahppit čálle dábálaččat njealjisiidosaš čállosa. Oahppi oaččui geavahit čáledettiin beare liántta ja báhpira. (YTL 1991: 1, 3; 1995: 1, 3; 1999: 1, 3.)

Mun lean válljen dutkanmateriálii dan čállosa, goappás oahppi lea ožžon alit čuokkesmeari (buoret árvosáni). Ná juohke oahppis lea mielde okta čálus, ja lean váldán mielde beare dohkkehuvvon čállošiid. Oaneheamos studeantaiskosis leat 177 sáni ja guhkimusas 763 sáni. Gaskamearálaččat studeantaiskosiin leat 437 sáni. 45 studeantaiskosis leat oktiibuot 19 532 sáni. Nieiddaid studeantaiskkusčállosat leat 37 ja bártneid čállosat gávcci. 24 oahppi leat oassálastán studeantaiskosii Ohcejoga sámelogahagas, 12 oahppi Avvila logahagas, njeallje oahppi Eanodaga logahagas ja vihtta oahppi sámi ruovttugovllu¹ olggobeale logahagain.

Oahppit geat oassálastet davvisámegiela eatnigiela studeantaiskosii, leat oahppan davvisámegiela jogo eatnigiellan, nubbin giellan dehe vierrogiellan. Vai oahppi sáhtta oassálastit davvisámegiella eatnigiellan -studeantaiskosii, sus ferte leat doarvái buorre giellamáhttu. Oahppi árvvoštallá iežas gielamáhtu ovttas iežas oahpahedjiin ja soai mearrideaba, sáhttago oahppi oassálastit iskosii. Dán artihkkalis in leat kategoriseren feaillaid dan mielde mot oahppi lea oahppan davvisámegiela, muhto feaillaid iešvuodaid mielde.

Ohppiid suopmanduogážis sáhtta namuhit dan veardde ahte Ohcejoga gielddas hupmet dábálepmosit Deanu čázadaga suopmaniid, mat gullet davvisámegiela Finnmárku nuortasuopmanii (Sammallahti 1998: 16), ja danne Ohcejoga sámelogahaga oahppit hupmet dávjjimusat dáid suopmaniid. Eanodaga gielddas hupmet eanemusat davvisámegiela Finnmárku oarjesuopmaniidda gullelaš Nuorta-Eanodaga ja Guovdageainnu suopmaniid ja Durdnosa sámegiela Suoma njárgga suopmana (Sammallahti 1998: 17, 19). Danne Eanodaga logahaga oahppit hupmet dávjjimusat dáid suopmaniid. Anára gielddas hupmet davvisámegiela Oarje- ja Nuorta-Finnmárku suopmaniid (Sammallahti 1998: 11–12), ja danin Anára giela lea davvisámegiela suopmaniid dáfus heterogena guovlu. Avvila logahagas davvisámegiela

1 Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddat ja Soadegili gieldda davimus oassi (Laki saamelaiskäräjistä 1995: Laki Saamelaiskäräjistä).

eatnigiela studeantaiskosii sáhttet oassálastit dakkár oahppit, geat hupmet ovdamearkka dihte Nuorta-Eanodaga suopmana dehe Deanu čázádaga suopmaniid. Ohcejoga, Eanodaga ja Anára gielddain sáhttet hupmat maiddá iezá suopmaniid go maid lean ovdalis namuhan, ovdamearkka dihte fárrema geažil. Avvila logahagas ja sámequivllu olggobeale logahagain ledje moadde oahppi, geaid studeantaiskosiiin vuhttui čielgasit, man suopmana oahppi humai. Ovdmearkka dihte ovttá oahppis vuhttojedje Deanu čázádaga suopmaniid iešvuodát dego *ie*-redukšuvdna *gierdat*-vearbba vokálaguovddážiis, **gerdat*, ja ná dihten su Deanu čázádaga suopmaniid hubmin.

4 Feailaanalysa

Feailadutkamiin dutkojuvvo dábálepmosit vierrogielagiid giella, muhto dihto heivehallamiiguin dan sáhttá ávkkástallat maiddá eatnigiela giella dutkamis, masa dat addá buriid bargoneavvuid. Feailadutkan, nappo kontrastiiva analysa (eng. *contrastive analysis*), feailaanalysa (eng. *error analysis*) ja gaskagiela teoriját (eng. *interlanguage*), addá buriid bargoneavvuid feailaid identifiseremii, govvideapmái, kategoriseremii ja čilgemii (Sajavaara 1980: 213; 1999: 116–117). Vierrogiela oahppama dutkamis oahppi eatnigielan, gáldogiellan (eng. *language one*), jurddašuvvo dábálaččat dat giella, man oahppi lea oahppan vuosttamužžan ja jovssusgiellangis (eng. *target language*) vierrogiella, man oahppi geahččala oahppat (James 1998: 4). Mu ovttagiela materiálas oahppi eatnigiellan sáhttá jurddašit oahppi njálmmálaš davvisámegiela man oahppi oahppá vuosttažin ja jovssusgiellangis davvisámegiela girjegiela, man oahppi oahppá skuvllas.

Feailadutkama vuosttas lávkin lea feailaid identifiseren, nappo dovdat mat leat ovdamearkka dihte oahppi giellamáhtu vuodul šaddan feailat ja mat leat ovdanbuktinfeailat, nappo šaddan čáledettiin dehe humadettiin. Nubbin lávkin lea govvideapmi, man ulbmilin lea nammadit feailaid, vai buohkat dihtet mas lea sáhka. Govvideamis maiddá ráhkadit kategoriijaid, nappo ovttalágan feailat biddjojuvvojit ovttá sadjái ja feailaid mearri rehkenastojuvvo. (James 1998: 95–97.) Govvideami mañnel feailat kategoriserejuvvojit giellagovvideami sierra dásiide, ovdamearkka dihte fonologijai, morfologijai, syntáksii ja nu ain. Luohkáide juohkin ii leat

álki iige soaitte álo lihkostuvvat dievaslaččat. (Sajavaara 1980: 213; 1999: 116.) Mañimuš lávkin lea čielggadit feillaid sivaidd (Sajavaara 1999: 116). Juohke ovttaskas feilli lea váttis guorahallat čilgehusa ja feillaide sáhttet váikkuhit mánga siva oktanaga (Edge 1990: 7–8).

Álggahin dutkama nu ahte lohken buot studeantaiskosiid guktii čađa ja čoggen Microsoft Excel -tabellii buot dutkamuššii gullevaš nomeniid, main lei feilla konsonántaguovddážiis. Feillan lean atnán konsonántaguovddáža hámiid, mat leat kodifiserejuvvon norpmaid vuostá ja rihkkot daid. Kodifiserejuvvon norpmat leat giellageavaheami rávvagat, mat leat čohkkejuvvon giellaoahpaide, giellarávagirjjiide ja sátnegirjjiide (Koivusalo 1980: 25; Rintala 1992: 48). Grafemalaš dássemolsašuddanfeillain oahppi ii leat lihkostuvvan čállit konsonántaguovddáža rivttes dássái ja lea feilen konsonántaguovddáža čálalaš olggosbuktojumis omd. **oahpput*, **duoddar*, **áhččit*.

Kategoriserejin feillaid konsonántaguovddážiid mielde joavkkuide, ja dáid feillaid kategoriserejin vel giellaoahpalaš hámi mielde. Ná ožžon diehtit, galle feilla oahppit leat dahkan iešguđet konsonántaguovddášjoavkkus ja makkár giellaoahpalaš hámis feillat dalle leat. Kategoriserejin feillaid maiddá sivaidd mielde joavkkuide vai ožžon diehtit, makkár čilgehusat feillaide leat ja man ollu iešguhtege siva čilge feillaid.

5 Materiála guorahallan

Oahppit leat dahkan 126 grafemalaš dássemolsašuddanfeilla, mii gokčá 41 % buot nomeniid konsonántaguovddážiid feillain, mat leat oktiibuot 308. Tabeallas 5 oaidná, man ollu iešguđetlágan konsonántaguovddášjoavkkut leat dagahan feillaid ja makkár giellaoahpalaš hámiin feillat dalle leat.

Hámit	<i>h</i> -álgosaš kons.čoahk.	Preaspiraš. kons.čoahk.	<i>s</i> - ja <i>t</i> -álgosaš kons.čoahk.	Gemináhtat	Oktii- buot
Nominatiiva	5	12	-	7	24
Genetiiva	13	2	1	12	28
Akkusatiiva	3	5	2	11	21
Lokatiiva	13	3	-	7	23
Illatiiva	2	2	-	2	6
Komitatiiva	1	2	-	-	3
Essiiva	1	3	-	6	10
Adj.attr.	5	1	-	-	6
Adj. veard.	3	-	1	1	5
Oktiibuot	46	30	4	46	126
Pros.mearri	36.5 %	24 %	3 %	36.5 %	100 %

Tabella 5. Grafemalaš dássemolsašuddanfeailat giellaoahpalaš hámiid mielde.

Oahppit leat dahkan badjelaš goalmádasa (36.5 %) grafemalaš dássemolsašuddanfeillain *h*-álgosaš konsonántačohkiin ja klusiila- ja affrikáhtagemináhtain. Oahppit leat feilen dáin konsonántaguovddážiin 46 geardde (omd. *áhčči mielde, *sápmelažžat). Goalmádin eanemusat oahppit leat feilen preaspirašuvnnalaš konsonántačohkiin, main sii leat dahkan njealjádasa feillain (24 %) (omd. *vuoittu lea deháleamos). Tabeallas 5 oidno ahte oahppit leat dahkan grafemalaš dássemolsašuddanfeillaid eanemusat dalle go nomenat leat giellaoahpalaš sadjehámiin nominatiivvas, genetiivvas ja akkusatiivvas. Dasa lassin sii leat feilen dalle go nomen lea lokatiivvas. Oahppit leat dahkan feillaid eanemusat bárrastávvalnomeniid ovttaidloguin ja sii leat čállán konsonántaguovddážiid dávjijbut gievrras dássái.

Sihke Länsmana ja Antonsena dutkamušaid dutkanbohtosat dorjot mu dutkamuša bohtosiid. Antonsena dutkamušas čielgá ahte čállit feilejit eanemusat *h*-álgosaš konsonántačohkiin namalassii dannego sii čállet konsonántaguovddáža gievrras dássái (Antonsen 2013: 21–22). Maiddái Länsmana dutkamušas boahtá ovdan dat, ahte oahppit čállet nomena konsonántaguovddážiid dávjijbut gievrras dási go geahnohis dási. Maiddái Länsman lea čilgen dán fenomena ovttagardánahttimiin. (Länsman 2008: 144.) Antonsena dutkamušas čállit feilejit ollu maiddái *xk* : *xkk* -lágan konsonántačohkiin (omd. *lk* : *lkk*) ja *xt* : *xtt* -lágan konsonántačohkiin (omd. *st* : *stt*) (Antonsen 2013: 21–22), mat mu dutkamušas juohkásit preaspirašuvnnalaš ja *s*- ja *t*-álgosaš konsonántačohkiide. Antonsena (2013: 22) dutkamušas čállit feilejit klusiilanasálačohkiin (omd. *bm* : *pm*, *dn* : *tn*), muhto mu materiálas oahppit eai leat dahkan grafemalaš

dássemolsašuddanfeailaid dain konsonántačohkiin eaige *r*-álgosaš klusiilanasálačohkiin (omd. *rbm* : *rpm*, *rdn* : *rtn*). Dása soaitá sivvan leat dat, ahte oahppit leat hálddašan bures dáid konsonántačohkiid riektáčállima dehe dasto materiálas eai deaivan leat dákkár nomenat, main livčče lean dákkár konsonántaguovddážat.

Go lean guođđán dutkkakeahhtá dakkár nomeniid, main konsonántaguovddáš lea čállojuvvon riektá, de mu dutkanmateriála vuodul ii sáhte vástidit dasa, manne oahppit leat feilen eanet giellaoahpalaš sadjehámiin, bárrastávvalnomeniin ja ovttaidlogu hámiin. Soaitá leat nu, ahte oahppit leat feilen dain ihtagiin dannego dat ledje sidjiide riektáčállima dáfus váddáseappot dehe dan dihte go namuhuvvon ihtagat leat dábáleappot ja daid sturrit frekveansa dihte oahppit feilejit dain eanet. Hárvenet ihtagis lea gielas unnit frekveansa ja danne dan feilamearri lea unnit.

Go geahčada, makkár čilgehusat ohppiid dahkan grafemalaš dássemolsašuddanfeillaide leat, de dat leat njealjeláganat.

Čilgehus	<i>h</i> -álgos. kons.čoahk.	Preaspiraš. kons.čoahk.	<i>s</i> - ja <i>t</i> -álgos. kons.čoahk.	Gemináhtat	Oktiibuot	Pros.- mearri
Ovttageardán.	21	16	2	18	57	45 %
Boasttoanalysisa	9	3	-	22	34	27 %
Boasttoanalog.	3	7	2	6	18	14 %
Suopmaninterf.	13	4	-	-	17	13 %
Oktiibuot	46	30	4	46	126	100%

Tabella 6. Čilgehusat konsonántaguovddážiid feillaide.

Tabellás 6 oaidná, ahte ovttageardánahttin (eŋg. *overgeneralization*) čilge goase beali feillain (45 %). Eanemusat oahppit ovttageardánahte *h*-álgosaš ja preaspirašuvnnaš konsonántačohkiid ja klusiila- ja affrikáhtagemináhtaid. Antonsena (2013: 21–22) dutkamušas čállit ovttageardánahttet *xk* : *xkk* -lágan konsonántačohkiid (omd. *lk* : *lkk*) eanet gievrass dássái go mu materiálas. Boasttoanalysisa (eŋg. *misanalysis*) čilge 27 % feillain, ja eanemusat oahppit dahke boasttoanalysisaid klusiila- ja affrikáhtagemináhtain. Boasttoanalogiija (eŋg. *false analogy*) čilge 14 % feillain ja suopmaninterfereansa 13 % feillain. Boasttoanalogiija čilge eanemusat preaspirašuvnnaš konsonántačohkiid ja klusiila- ja affrikáhtagemináhtaid feillaide. Suopmaninterfereansa vuhttui erenoamážit *h*-álgosaš konsonántačohkiin.

5.1 Ovttageardánahttinfeailat

Oahppit leat ovttageardánahttan erenoamážit bárrastávvalnomeniid konsonántaguovddážiid maid sii leat čállán gievrras dássái. Ovttageardánahttimii lea dábálaš, ahte oahppi eahpesihkkaris dilis dorvvasta dovdomearkkahis hápmái (eŋg. *unmarked member*) dannego dat lea dábáleabbo ja álkit (James 1998: 182). Ná oahppi geahpida iežas gielalaš noađi (Richards 1973: 99). Go skuvllain oahpahit davvisámegiela girjegiela, de dábálaččat oahppi oahppá vuosttamušžan bárrastávvalnomena vuodđohámi mii lea gievrras dásis, ovdamearka dihte *oahppu*. Go sátni sojahuvvo ovttaidlogu genetiiva-akkusatiivii, de konsonántaguovddáš rievda geahnohis dássái, *oahpu*. Geahnohis dásis spiehkkaša dan hámis, man oahppi lea oahppan vuosttažin ja mas olles sáni sojaheapmi álggahuvvo, namalassii gievrras dásis. Danne lean atnán bárrastávvalnomeniid gievrras dási dovdomearkkahis hápmiin ja geahnohis dási dovdomearkkalaš hápmiin (eŋg. *marked member*). Dovidomearkkalaš hápmi lea hárvneabbo, mohkkát ja eanet ráddjejuvvon (James 1998: 182).

h-álgosaš konsonántačohkiin oahppit leat feilen konsonántaguovddáža riehtačállimis njealje geardde eanet, dannego sii leat čállán bárrastávvalnomena konsonántaguovddážiid gievrras dási (ovdamearkkat 1–4).

- (1) [...] *orgánisašuvnnat eai oazžon veahkehit Sovjet **Lihttu** [Lihtu] [...]* (O 4)
- (2) [...] *čoaggit Sovjet **Lihttu** [Lihtu] bázahusat [...]* (O 4)
- (3) *Dárkkilis diehtu **láhttu**id [lahtu]id mearis mii ii leat.* (A 26)
- (4) [...] *romána **bihttas** [bihtás] [...]* (E 25)

Moadde oahppi geat leat ovttageardánahttan *h*-álgosaš konsonántačohkiid, leat ovttageardánahttan maiddái preaspirášuvnnalaš konsonántačohkiid (ovdamearkkat 5–6). Klusiila- ja affrikáhtagemináhtaid oahppit leat ovttagardánahttan gievrras dássái (ovdamearkkat 7–8).

- (5) *Sii gáibidedjet iežaset **riika** [riikka], **riika** [riikka] mii gullo dušše sidjiide.* (O 4)
- (6) [...] *dange **báiki** [báikki] dat lea massan juo áigá.* (A 45)

- (7) [...] *guođđan iežaneases elektrovnnalaččaid **luoddaid*** [luottaid].
(A 32)
- (8) *Jus don doalat **loddis*** [lottis] *menno ságga gidda, de dat sáhtá jápmat.*
(I 33)

Konsonántaguovddáža ovttagardánahttima duogázis soaitá leahkit dat, ahte oahppi ii leat muitán, mot konsonántaguovddáža galgá čállit dihto oktavuodas ja lea danne dorvvastan ovttagardánahttimii. Oahppit orrot čállime bárrastávvalnomeniid dávjijibut gievrras dássái go geahnohis dássái. Dalle go oahppit leat eahpesihkkarat goappá dásis bárrastávvalnomena konsonántaguovddáža galggalii čállit, de sii válljejit álkibut dovdomearkkahis gievrras dási. Dovdomearkkahis hámi hálddašeapmi ii gáibit ohppiin nu olu návccaid, go fas dovdomearkkalaš hámi hálddašeapmái oahppit dárbašit eanet dieđu (James 1998: 182). Ná oahppit geahpidit iežaset gielalaš noadi, jos eai nagot guoradit nomena giellaoahpalaš hámi ja vihk-kedallat dainna ládje mot nomena konsonántaguovddáža galggalii čállit. Ohppiid dahkan feallat leat systemáhtalaččat: go oahppi oktii mearridii, mot nomena konsonántaguovddáža galgá čállit, de son lea čállán nomena mángii seamma ládje vaikko nomena sadjehápmi rievddai.

5.2 Boasttoanalyša

Boasttoanalyša čilge nubbin eanemusat ohppiid feallaid, nappo 27 % feallain. Boasttoanalyšas oahppis lea hypotesa dehe árvalus jovssusgiela njuolggadusain, muhto dat lea boastut. Oahppi dahkan hypotesa vuodđuduvvá jovssusgiela systemaide. (James 1998: 185.) Boasttoanalyša čilge dávjijimusat klusiila- ja affrikáhtagemináhta konsonántaguovddážiid feallaid (ovdamearkkat 9–11).

- (9) *Nuorra **sápmelažžain*** [sápmelaččain] *stuurra oassi ii huma sámegiela.*
(A 34)
- (10) *Dát 7000 **sápmelažža*** [sápmelačča] *leat juohkánan ná: leat **anarlažžat***
[anárlaččat], *nuortasámit ja duottar/davvisápmelažžat [...]* (A 34)

- (11) *Sámit orrot dábálažžat sierra suomelažžain* [suomelaččain] ja *sierra suomelaš mánáin*. (A 34)

Ovttá oahppis, gii lea feilen ollu klusiila- ja affrikáhtagemináhtaid riehtačállimis, orru leahkime hypotesa, man mielde buot *aš*-loahppasaš bárrastávvalnomenat čállojuvvojit álo čujolaš *žž*-gemináhtakonsonánttain. Oahppi ii oro diehtime ahte *aš*-loahppasaš nomeniin lea dássemolsašuddan geahnohis dási čuojohis *čč*-gemináhta ja gievrras dási čujolaš *žž*-gemináhta gaskkas, *sápmelačča*, *sápmelažžii*. Ovdamearkkas 11 vuhtto, ahte oahppi čállá maiddá *aš*-loahppasaš advearbba seammá hypotesa mielde, **dábálažžat*.

5.3 Boasttoanalogiija

Boasttoanalogiija čilge 14 % grafemalaš dássemolsašuddanfeillain. Analogiijas lea sáhka dalle go oahppi jurddaša ahte jovvusgiela njuolggadusa A sáhhtá geavahit sajis B. Dát njuolggadus ii goittotge doaimma doppe, gosa oahppi lea dan jurddašan ja boadusin lea feila. (James 1998: 185.) Boasttoanalogiija vuhtto eanemusat preaspirašuvnnalaš konsonántačohkiin ja klusiila- ja affrikáhtagemináhtain. Oahppit geat orrot geavahan boasttoanalogiija preaspirašuvnnalaš konsonántačohkiin, leat hálddašan bures *h*-álgosaš konsonántačohkiid riehtačállima eaige leat feilen dain obanassiige. Danne sii orrot generalisereme *h*-álgosaš konsonántačohkiid čállinnjuolggadusaid preaspirašuvnnalaš konsonántačohkiide. Dáin ohppiin lea báhcán jogo dovdátkeahhtá nomeniid konsonántaguovddáš dehe sii eai leat muitán ahte preaspirašuvnnalaš konsonántačohkiin leat iežálágan riehtačállinnjuolggadusat go *h*-álgosaš konsonántačohkiin (ovdamearkkat 12–13). Dáidda feillaide soaitá váikkuhit maiddá suomagiela girjegiela interfereansa, dannego nomenat čállojuvvojit suomagielas gemináhtakonsonánttaiguin: *helppo*, *voitto*.

- (12) *Vaši ja ráhkisvuoda lea healppu* [healpu] *oahpat juo unnivuođas*. (O 10)

- (13) *Mángii iežas fámut eai oro reahkkámin vuoittui* [vuitui] ja *ferte ohcat lasi fámuid*. (O 17)

Klusiila- ja affrikáhtagemináhtain leat moadde feilla, mat orro šaddan boasttoanalogiija boadusin. Dáid feillaid oahppit leat dahkan bárahisstávvalno-

meniin ja kontrakšuvdnanomenis. Bárahisstávval- ja kontrakšuvdnanomeniid konsonántaguovddážiid čállimii oahppit orrot váldán málle bárrastávvalnomeniid riehtačállinnjuolggadusain ja generaliseren dáid bárahisstávval- ja kontrakšuvdnanomeniid konsonántaguovddážiid čállimii. Sii orrot jurddašeame ahte bárahisstávvalnomenat čállojuvvojit ovttaidlogu nominatiivvas gievrras dásis (ovdamearka 14) ja genetiiva-akkusatiivvas geahnohis dásis (ovdamearka 15) dego bárrastávvalnomeniin.

(14) *Muhto vel eánet mun balan, ahte eallimis boahtá **rieggis** [riekkis] mii johtá álo [...]* (O 16)

(15) [...] *gerdat gili **šlattariid** [šláddariid] [...]* (O 30)

Ovdamearkka 14 čilgehussan sáhtálii jurddašit maiddáai ovttageardánaht-tima, dannego oahppi lea čállán konsonántaguovddážiid dovdomearkkahis gievrras dási, mii lea bárahisstávval- ja kontrakšuvdnanomeniin buot iežá sadjehámiin earret ovttaidlogu nominatiivvas ja essiivvas.

5.4 Suopmaninterfereansa

Suopmaninterfereansa čilge 13 % grafemalaš dássemolsašuddanfeailain ja vuhtto eanemusat *h*-álgosaš konsonántačohkiin. Go girjegiella lea eanet dovdomearkkalaš go oahppi njálmmálaš giella, de jovssusgielas leat eanet njuolggadusat ja ráddjehusat go gáldogielas. Jovssusgiela oahppan lea váttis oahppái go son ii sáhte sirdit gáldogiela hámiid jovssusgillii. (James 1998: 183.) Dakkár dilli lea Deanu čázádaga suopmaniid hubmiin dalle go sii čállet *h*-álgosaš konsonántačohkiid: jos oahppi guldala iežas suopmana čáledettiin, de son čállá konsonántaguovddážiid álo ovttá ládje, degomat *áhčči*- ja *áhči*-hámiid, mat jietnaduvvojit ovttá ládje sihke vokála- ja konsonántaguovddážiid ja sokki hárrái, /ä`hčii/. Oahppi ii gula dássemolsašuddanerohusa ii mange posišuvnna bakte dannego hámit jietnaduvvojit ovttá ládje. Girjegiella earuha *h*-álgosaš konsonántaguovddážiin gievrras ja geahnohis dási, go fas Deanu čázádaga suopmaniin lea *h*-álgosaš konsonántačohkiin goalmmát ja nuppi ceahki neutralisašuvdna (Sammallahti 2006: 127). Go girjegiella lea eanet dovdomearkkalaš go oahppi njálmmálaš giella, de gáldogielas šaddá jovssusgillii interfereansa ja boađusin lea feaila (James 1998: 183) dego ovdamearkkain 15–16.

(15) *Áhčči* [áhči] *mielas mu galggai boahdet sisa jo beal ovcáige, mun fas háliđi* [...] (O 3)

(16) [...] *su dáhttu* [dáhtu] *vuostá* [...] (O 21)

Suopmaninterfereanssa dagahan feillaid sáhtálii jurddašit maiddá ovttagardánahttinfeailan. Go oahppi ii gula dássemolsašuddanerohusa, de son soaitá álkibut čállit konsonántaguovddáži dovdomearkkahis hámi, mii lea sutnje oahpis sáni vuodđohámis. Soaitá maiddá leat nu ahte dát guokte ášši leat ovttas váikkuhan feilla šaddamii. Lean välljen sirret dáid feillaid suopmaninterfereanssa boadusin, dannego ohppiin vuhtto suopmaninterfereansa maiddá vokálaguovddážiin ja danne orru jáhkehahtti ahte suopmaninterfereansa sáhtta vuhttot maiddá konsonántaguovddážiin. Dása lassin dát oahppit leat čállán bárrastávvalnomena *h*-álgosaš konsonántačoahki gievrras dássái dalle go sii jietnadit vokálaguovddážiis oanehis monoftongga, mii dagaha dan ahte jietnadettiin konsonántaguovddáš orru Leahkime guhkki.

6 Čoahkkáigeassu

Oahppit leat dahkan 126 feilla grafemalaš dássemolsašuddamis, mii lea 41 % buot konsonántaguovddáža feillain (308 feilla). Dutkanmateriálan mus leat davvisámegiela eatnigiela studeantaiskkusčállosat jagiin 1995–2003 ja dat leat 45 stuhka. Grafemalaš dássemolsašuddanfeillaid oahppit leat dahkan eanemusat *h*-álgosaš konsonántačoahkiin (omd. *bihttas*), klusiila- ja affrikáhtagemináhtain (omd. **sápmelažžain*), ja preaspirašuvnnalaš konsonántačoahkiin (omd. **vuoittui*). Oahppit leat feilen eanemusat bárrastávvalnomeniid ovttaidlogus ja giellaoahpalaš sadjehámiin (kásusiin) ja lokatiivvas. Oahppit leat feilen bárrastávvalnomeniin dannego leat čállán konsonántaguovddážiid gievrras dássái vaikko livččii galgan čállit geahnohis dássái.

Ovttagardánahttin čilge goase beali grafemalaš dássemolsašuddanfeillain (45 %). Eanemusat oahppit leat ovttagardánahttan *h*-álgosaš ja preaspirašuvnnalaš konsonántačoahkiid ja klusiila- ja affrikáhtagemináhtaid. Oahppit leat čállán konsonántaguovddážiid gievrras dássái, mii lea sidjiide oahpis bárrastávvalnomena vuodđohámis (omd. **bihttas*, *dange* **báiki*,

**loddis*). Boasttoanalyisa čilge 27 % feaillain ja eanemusat oahppit leat dahkan boasttoanalyisaid klusiila- ja affrikáhtagemináhtain. Boasttoanalyisa oahppis lea hypotesa jovssusgiela njuolggadusain, muhto dat lea boastut (James 1998: 185). Ovdamearkka dihte ovttá oahppis orru leahkime hypotesa, ahte buot *aš*-loahppasaš bárrastávvalnomenat čállojuvvojit álo čujolaš žž-gemináhtakonsonánttain (omd. *sápmelazžain*). Boasttoanalogiija čilge 14 % feaillain. Analogiijas lea sáhka dalle go čáli jurddaša ahte jovssusgiela njuolggadusa A sáhtá geavahit sajis B, muhto njuolggadus ii doaimmage doppe ja boadusin lea feaila (James 1998: 185). Boasttoanalogiija vuhtto eanemusat preaspirášuvnnalaš konsonántačohkiin (omd. **healppu*) ja klusiila- ja affrikáhtagemináhtain (omd. **šlattariid*). Suopmaninterfereansa čilge 13 % feaillain ja vuhtto eanemusat *h*-álgosaš konsonántačohkiin dakkár ohppiin, geat hupmet Deanu čázádaga suopmaniid. Deanu čázádaga suopmaniin lea C_{III}/C_{II} -neutralisašuvdna (omd. **áhčči mielas*). Oarjesuopmaniid innovašuvnnat eai oro vuhttome grafemalaš dássemolsašuddanfeaillain, muhto dása sáhtá váikkuhit dat ahte dutkanmateriálas leat unnán mielde oarjesuopmaniid hubmiid čállosat.

Mánnga feailla oktavuodas riektáčállinfeailla šaddamii orrot váikkuheame mánnga ášši oktanaga ja feailla kategoriseren dušše ovttá čilgehusa vuollái lea váttis. Muhtin feaillaide lea álki vuohhtit čilgehusa, muhtin feaillaide fas váddáset. Feailla čilgehusa ozadettiin mun lean geahčadan oahppi giela oppalaččat ja atnán dan dieđu veahkkín feailla čilgehusa guorahallamis.

Ohppiide leat dagahan riektáčállinfeailaid beare dihto áššit, nappo muhtimat leat feilen *h*-álgosaš konsonántačohkiin ja nuppit fas preaspirášuvnnalaš konsonántačohkiin. Hárve dilli lea nu, ahte ohppiin leat váttisvuodát mánnga riektáčállinnjuolggadusa hálddašeamis. Feaillaide lea dábálaš dat, ahte oahppit dávjá geardduhit iežaset feaillaid, nappo čállet boasttohámi mánnga geardde. Orrunai leahkime nu ahte go oahppi oktii lea mearridan mot sátni čállojuvvo, de son doalaha dan vuogi ja ná stuorimus oassi feaillain leat systemáhtalaččat. Vuorddekeahtes boadus lea dat, ahte oahppit eai leat dahkan ollenge grafemalaš dássemolsašuddanfeailaid klusiilanasálačohkiin (omd. *bm : pm, dn : tn*) eai *r*-álgosaš klusiilanasálačohkiin (omd. *rbm : rpm, rdn : rtn*). Dása sivvan soaitá leat dat, ahte oahppit hálldašit bures dáid konsonántačohkiid riektáčállima dehe dasto materiálas eai deaivva leat dakkár nomenat, main livčče dákkár konsonántaguovddážit. Dáid konsonántaguovddážiid frekveansa lea goittotge oalle unni ja dát soaitá vuhttot feailamearis.

Mearridin guođdit eret dakkár nomeniid, main konsonántaguovddáš lea čállojuvvon riehta. Goittotge dát diehtu livččii lean ávkkálaš bohtosiid geahčadettiin vai livččii sáhttán veardidit, man ollu oahppit leat máhttán čállit nomeniid konsonántaguovddážiid riehta ja man ollu sii leat feilen. De livččii sáhttán dahkat luohtehahti jurddabohtosiid go livččii diehtán konsonántaguovddážiid frekveanssa ja rivttes ja boasttohámiid meari. Mus livččii miella dutkat, dagahitgo ovttaidlogu hámit ohppiide duođaid eanet riehtačállinfeallaid go mánggaidlogu hámit ja man bures oahppit hálddašit iešguđetlágan konsonántaguovddážiid, nappo man ollu sii čállet daid riehta ja man ollu boastut. Livččii maiddá suhtas guorahallat, leago konsonántaguovddážiid feallain erohus riikkarájiid rastá ja mot riikkaid váldogielat váikkuhit feallaid šlájaide. Obalohkáige riehtačállima livččii buorre dutkat eanet, vai bohtosiid sáhtálii atnit ávkin skuvlaoahpahusas.

Giitosat

Giittán doaimmahusgotti lahtuid ja árvoštalliid buriin ja ávkkálaš kommeanttain.

Gáldut

Materiála

A = Avvila logahaga oahppi iskkus.

E = Eanodaga logahaga oahppi iskkus.

I = Iežá logahagat: sámi ruovttuguovllu olggobeale logahaga oahppi iskkus.

O = Ohcejoga sámelogahaga oahppi iskkus.

Girjjálašvuohta

Aikio, Ante 2005: *Pohjoissaamen alkeiskurssi: versio 1.1*. Logaldatmánggus. [Oulu]: Oulu universitehta, Giellagas-instituhta.

Antonsen, Lene 2013: Čállinmeattáhusaid guorran. – *Sámi dieđalaš áigečála* 2/2013: 7–32. <<http://site.uit.no/aigecala/2013-2/>> (15.5.2015)

- Edge, Julian 1990: *Mistakes and correction. Longman keys to language teaching*. Second impression. New York: Longman Group UK Limited.
- James, Carl 1998: *Errors in language learning and use: Exploring error analysis*. Applied linguistic and language study. Essex: Addison Wesley Longman Limited.
- Juuso, Piia 2013: *Studeanttaid feaillat nomeniid konsonántaguovddážiin jagi 1995–2003 davvisámegiela eatnigiela studeantaiskosiin*. Pro gradu -dutkanuš. [Oulu]: Oulu universitehta.
 <http://www oulu fi/sites/default/files/content/Giellagas_JuusoPiia%20pro%20gradu%20aturista.pdf> (15.5.2015).
- Laki saamelaiskäräjistä 1995: *Laki Saamelaiskäräjistä*.
 <<http://www finlex fi/fi/laki/alkup/1995/19950974#Pid1906136>> (30.4.2013).
- Länsman, Outi 2008: *”Viimma giddas mus lei studeantačallošis”*. *Oahppiid feaillat davvisámegiella vierisgiellan -studeantaiskosa čállošis*. Pro gradu -dutkanuš. [Oulu]: Oulu universitehta.
- Koivusalo, Esko 1980: Kielenhuollon kohderyhmät. – Heikki Paunonen & Riitta Koivumäki (doaimm.) *Näkökulmia äidinkielenopetukseen ja kielenhuoltoon*. Folia Fennistica & Linguistica. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 2. [Tampere]: Tampereen yliopisto. 25–33.
- Nickel, Klaus Peter & Sammallahti, Pekka 2011: *Nordsamisk grammatikk*. Karasjok: Davvi Girji.
- Palismaa, Maaren 2005: *Sámimánáid giellahálddašeapmi. Kontrastiiva dutkanuš 6. luohká sámimánáid giellageavaheamis*. Pro gradu -bargu. [Oulu]: Oulu universitehta, Giellagas-instituhtta.
- Richards, Jack C. 1973: A noncontrastive approach to error analysis. – John W. Oller Jr. & Jack C. Richards (doaimm.), *Focus on the Learner: Pragmatic Perspectives for the Language Teacher*. Rowley: Newbury House Publishers Inc. 96–113.
- Rintala, Päivi 1992: Suomen kirjakielen normeista. Sykli 63. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen pientöitä. Eripainos. – *Sananjalka* 34/1992: 47–68.
- Sammallahti, Pekka 1998: *The Saami Languages. An Introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sammallahti, Pekka 2006: *Jietnadatahppa*. Logaldatmánjggus. [Oulu]: Oulu universitehta, Giellagas-instituhtta.

- Sajavaara, Kari 1980: Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. – Kari Sajavaara (doaimm.), *Soveltava kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus Ab. 202–221.
- Sajavaara, Kari 1999: Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (doaimm.), *Kielenoppimisen kysymyksiä*. [Jyväskylä]: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan Kielentutkimuksen Keskus. 103–128.
- Svonni, Mikael 1993: *Samiska skolbarns samiska: en undersökning av minoritetsspråksbehärskning i en språkbyteskontext*. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 113. Umeå: [Umeå universitet].
- YTL 1991 = Ylioppilastutkintolautakunta 1991: *Ylioppilastutkintolautakunnan ohjeita rehtoreille ja äidinkielen opettajille*.
- YTL 1995 = Ylioppilastutkintolautakunta 1995: *Äidinkielen koe, Suomi toisena kielenä. Ylioppilastutkintolautakunnan ohje rehtoreille ja äidinkielen opettajille*.
- YTL 1999 = Ylioppilastutkintolautakunta 1999: *Äidinkielen koe. Ylioppilastutkintolautakunnan ohje rehtoreille ja äidinkielen opettajille*.

Written errors in consonant centers of nouns

I have researched written errors made in consonant centers of nouns and related to grade alternation. I used error analysis to study the errors of mother tongue speakers. I examined the kinds of written errors made by students in the consonant centers of nouns, how many errors they made and why they made them. The material used in this research is part of the matriculation examination that students take in their final high school year. The mother tongue test in Northern Saami involves writing an essay on a certain subject. Students took the tests from 1995 to 2003 and the research material consists of 45 essays.

Students made 126 written errors in consonant centers related to grade alternation. Most of these were in consonant clusters starting with the letter *h* and with grade alternation between the third and second quantity (36.5%), e.g. **bihttás* (*bihtás*), in geminate consonants that have double stops and affricates (36.5%), e.g. **sápmelažžain* (*sápmelaččain*), and in consonant clusters that have preaspiration in speech but not in the written form of the noun (24%), e.g. **vuoittui* (*vuitui*). Students made the written errors mostly in nouns with even inflection which were grammatically in the singular. Overgeneralization (45%) and misanalysis (27%) caused most of the misspelling.

Keywords: error analysis, consonant center, Northern Saami, mother tongue, written errors, standard written language

PIIA SUSANNA JUUSO
pjuuso@gmail.com

Áillohačča *Ruoktu Váimmus* ja nostalgiija

HANNA MATTILA

Sámi allaskuvla

Artihkkalis suokkardan nostalgalaš temáid Nils-Aslak Valkeapää (1943–2001) diktačoakkáldagas *Ruoktu Váimmus*. Analyseren, movt son geavaha divttainis nostalgiija dekoloniála fáttáid ja etnihkalaš identitehta huksenávnnasin. Teorehtalaččat lahknonan dáid áššiid nu, ahte mus leat dulkonrápman mañjekoloniála kritihkka ja lyriikka teoriija. Guovddášdoaban lea *nostalgiija* ja erenomážit mañjekoloniála nostalgiija. Dán rádjai lea nostalgiija dutkojuvvon oalle unnán sámi čáppagirjjálašvuodas. Danin sámi girjjálašvuoda dutkamušii nostalgiija leage mángga láhkai odđa ja áigeguovdilis fáddá. Artihkkala ulbmilin lea háhkat odđa máhtu dan birra movt kritihkalaš, mañjekoloniála nostalgiija lea ávkkástallon Nils-Aslak Valkeapää diktaduojis *Ruoktu Váimmus* ja movt nostalgalaš temát, nugo vássánaiggi váillaheapmi ja ruovttuahkit, huksejit kultuvrralaš oktiigullevašvuoda vásáhusaid.

Fáddásámit: *Ruoktu Váimmus*, Nils-Aslak Valkeapää, nostalgiija, lyriikka, mañjekolonialisma

1 Láidehus

Dán artihkkalis suokkardan nostalgalaš temáid Nils-Aslak Valkeapää (1943–2001) diktačoakkáldagas *Ruoktu Váimmus* (1985). Analyseren, movt son geavaha divttainis nostalgiija dekoloniála fáttáid ja etnihkalaš identitehta huksenávnnasin. Teorehtalaččat lahknonan dáid áššiid nu, ahte mus leat dulkonrápman mañjekoloniála kritihkka ja lyriikka teoriija. Guovddášdoaban lea nostalgiija ja erenomážit mañjekoloniála nostalgiija.

Nostalgiija lea sentimentála dovdu, mii oidno dálá servodagas mángga láhkai. Ovdamearkka dihte retro-reklámat, mat boktet nostalgalaš dovdduid leat dán áigge hui bivnnuhat. Dat mii ovttahtta nostalgiija iešguđetlágan beliid – nugo gávppálaš, nationalisttalaš ja kritihkalaš nostalgiija – lea

erohusa vásáhus (Rossi & Seutu 2007: 10–11). Mañjekoloniála nostalgiija sáhtta gohčodit iežas identitehta ja ruohtasiid ohcamin dahje nugo Linda Hutcheon (2000: 193) govvida nostalgalaš dovddu ”koheránssa heahntin”. Mañjekoloniála čáppagirjjálašvuodas sihke kultuvrralaš ja persovnnalaš identitehta ohcan šaddet oktilašvuoda ja jotkkolašvuoda muitalusat. Mañjekoloniála mitalusat nostalgiijas dutket mánggii vássán- ja dálááiggi gaskavuoda, ja deattuhit árbevieruid ja tradišuvnnaid mearkkašumi. Dávjá dattetge mannet ruossalassii vássánáigái darvnanan perspektiiva ja viggamuš birget dálááiggi hástalusai guin ja gáibádusaiguin. (Feldbrügge 2010: 48.) Dat lea gealdagas, mii ovttaštahtta mañjekoloniála ja erenomážit emiálbmogiid čáppagirjjálašvuoda birra máilmmi.

Vuokko Hirvonen (1999: 29) muittuha iežas nákkosgirjjis, ahte ”mañjekolonialisma, juos dat áddejuvvo dušše kolonialismmas luovvnan álbmogiid čállin girjjálašvuoda kritihkkan, ii heive sámi girjjálašvuoda dutkamii. Sámiid ássan guovlluthan leat jahkečuđiid leamaš kolonisašuvnna čuožáhahkan, mii joatkašuvvá ainge.” Das fuolakeahtta mañjekoloniála teoriija lea olu geavahuvvon sámi girjjálašvuoda dutkamis. Hirvosa (1999: 30) áddejumi mielde mañjekoloniála doahpágiiguin heive suokkardit dan vuosttaldeami mii lea vuohttimis unnitlogu kultuvrras, dasgo mañjekoloniála kritihkka vuodđuduvvá maiddá relevánta sosiologiija, politihkalaš teoriija, ekonomii ja historjja dieđuide, ja addá ođđalágan geahččanguovllu oaidnit sámiid oassin máilmmiviidosas váldespealus. Dán artihkkalis mañjekoloniála vuolggasadji addá vejolašvuodaid geahčadit nostalgiija mearkkašumi sámi čáppagirjjálašvuoda dekolonisašuvdnaproseassas. Mu áddejumi mielde kritihkalaš, didolaš nostalgiija lea geavahuvvon olbmo identitehta huksenávnasin juo sámi girjjálašvuoda álggu rájes. Nostalgiija guovddáš rolla dekolonisašuvdnaproseassas oidno govvádusain mat gearduhuvvojit. Dain ovttaskas olmmoš vihkkehallá iežas sápmelašvuoda, go suokkarda iežas saji sámi servodagas, oktavuoda sámi eallimii ja nuppe dáfus váldokultuvrii.

Dán rádjai lea nostalgiija dutkojuvvon oalle unnán sámi čáppagirjjálašvuodas. Sámi girjjálašvuoda dutkamuššii nostalgiija lea mángga láhkai ođđa ja áigequovdilis fáddá. Artihkkala ulbmilin lea háhkat ođđa máhtu dan birra movt kritihkalaš, mañjekoloniála nostalgiija lea ávkkástallon Nils-Aslak Valkeapää diktaduojuis *Ruoktu Váimmus* ja movt nostalgalaš temát, nugo vássánáiggi áibbašeapmi ja ruovttuahkit, huksejit kultuvrralaš

oktiigullevažvuodavásáhusaid. Nostalgiija lea áddejuvvon sihke posiitiiva resursan ja losses vuoiñjalaš noadđin.

2 *Ruoktu Váimmus*

Jagi 1985 almmuhuvvon *Ruoktu Váimmus* lea trilogiija. Girjái leat čohkkejuvvon Áillohačča golbma vuosttas diktačoakkáldaga. Trilogiija vuosttas oassi, *Giđa iijat čuovgadat* (1974), lea guovddáš- ja luonddulyrihkka. Nubbi oassi, *Lávllon vizar biellocizáš* (1976), lea eambo smiehtadeaddji ja filosofalaš go ovddit. Divttat leat guhkibut, muitaleaddjit, ja etnopolitihkalaš oaivilat leat bastilat. Dat eai leat šat guovddášlyrihkka, dasgo divttaid mun-persovnna vásáhusmáilbmii lea viidánan ja oaidná iežas oassin sámi servodagas, kultuvrras ja historjjás. Mañimus oassi, *Ádjaga silbasuonat* (1981), govvida diktačáli mátkki máilmmi nuppi ravdi, Davvi-Amerihká eamiálbmogiid lusa. Divttat guorahallet eamiálbmogiid eallima, oktasaš árvvuid, čuolmmaid, vásáhusaid ja historjjá. *Ruoktu Váimmus* lea jorgaluvvon eanjalasgillii, dárogillii, ruoŋtagillii ja duiskagillii. Dáinna diktačoakkáldagain Áillohaš lei nammaduvvon sámiid evttohassan oazžut Davviriikkaid rádi girjjálašvuodabálkkašumi 1988, nu maiddá diktagirjjiin *Beaivi, áhčážan* sihke 1990 ja 1991. Son vuittii bálkkašumi 1991.

Ruoktu Váimmus lea Vuokko Hirvosa (2010: 204–205) mielas Áillohačča lyrihka váimmus; dan tematihka Áillohaš ođasmahtá ollásit mañit dáiddalaš barggustis. Girjji temát leat dattetge mihtilmasat árat sámi girjjálašvuhtii. Mánngat divttat guorahallet etnikkalaš identitehta, muhto olles duoji temán leat maiddá olbmo ja luonddu oktavuoha, olmmošvuoha ja ráhkisvuoha. *Ruoktu Váimmus* kommentere iežas áiggi ja dat dávista daid nuppástusaid, mat dáhpáhuve sámi servodagas ja politihkas. Girji lea maid hui persovnnalaš go muhtun divttat leat dego (mátke)beaivegirjenotáhtat.

Diktačoakkáldagastis *Ruoktu Váimmus* Áillohaš ii dattetge namut nostalgiija sátnedásis. Goittot mánngga divtta vuodđošuokŋa lea nostalgalaš. Nostalgalaš maitu juo láhpon eallinvuogis lea fáddá mii geardduhuvvo ja man bokte Áillohaš lahkona dávjá eksistentiála, olmmožin leahkima váttes vuodđogažaldagaid. Manahuvvon áigi vuhtto divttain seamma dávjá

áibbašuvvon idyllan go losses traumange, mii dávista dálááiggi. Amerihkálaš girjjálašvuodadutki J. A. Brown-Rose analysere dutkamušastis *Critical Nostalgia and Caribbean Migration* (2009) Amerihkkái fárren karibialaš girječálliid immigrašuvnamuitalusaid maŋŋekoloniála perspektiivvas. Guhkkin ruovttus ássi girječálliid mitalusain nostalgiijas lea guovddáš sadi. Brown-Rose (2009: 4) mielas nostalgiija mearkkaša daid karibialaš girječálliid teavsttain sihke ahkiduššama ovddeš ruovttueatnamii ja ulbmila gávdnat iežas sadi ja identitehta ođđa birrasis. Seamma láhkai nostalgiija lea Áillohačča divttain dovdu, mii dahká vejolažžan iežas identitehta guorahalama historjjá ja otnáza ektui. Seammás divttat kommenterejit ovttaskas olbmo ja kollektiivva dikotomalaš gaskavuodaid.

Brown-Rose (2009: 4–5) mielas nostalgiija rahpá kolonialisttalaš ja imperialisttalaš ráhkadusaid kritihkalaš guorahallamii. Kritihkalaš nostalgiija, mii karibialaš girječálliid mitalusain čuočá ovddežii ja ovddeš ruovttueatnamii, ii doalvvo mitalusaid persovnnaid doložii, muhto olmmoš šaddá baicce boahteáiggi ja ođđa, čavdásut identitehta guvlui. Nu sáhtá dulkot dáhpáhuvvan maid *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldagas. Vaikko čoakkáldagas vuostálas vuolggasadi sámi eallinvuogi ja moderna servodaga gaskkas lea čielggas, ii divttaid máilbmi leat čáhpes-vielgat. Moderna máilmmi bahkken sámi eallinvuohkái ii oidno divttain beare negatiivvalažžan. ”Jávkama uhki” ja das čuožžilan kultuvrralaš morráneapmi leat nuppe dáfus addán sápmelaččaide reaidduid dasa, mo várjalit diđolaččat iežaset kultuvrra ja ođasmahttit dan dálááigái heivvolažžan.

3 Nostalgiija objeavttat

Nostalgiija-sátni boahdá greikkagiela sániin *nostos* ’ruoktotmáhccan’ ja *algia* ’duski’ ja čujuha ruovttuahkitvuoda dovdui. Nostalgiija lea muitaleapmi vássán golleáiggis ja dat šaddá vásáhusain, mat sistisdollet earet eará eallinrievdatusaid. Nostalgalaš olmmoš háliida sealluhit máilmmi dakkárin, go dat lea leamaš, dahje buorebutge dakkárin, go son lea dan govahallan. Nostalgiija leage konservatiiva dovdu. Dan nubbi bealli lea *melankoliija*, dasgo nostalgiijai gullá diđolašvuhta das, ahte vássánaigi ja máilbmi leat loahpalaččat masson. Ovttaskas olbmo dásis nostalgiija gullá

kriisavásáhusaide ja rievdanáigodagaide. Kollektiiva dásis nostalgiija lea fámoaleamos dalle go lea sáhka doajáhatáiggiin ja go servodat nuppástuvvá. (Feldbrügge 2010: 31–37; Rossi & Seutu 2007: 10–12.)

Nostalgiija-doahpaga historjá ii leat nu guhkki. Vuosttas háve sátni geavahuvvui 1688, go šveicalaš medisiinna studeanta Johannes Hofer gohčodii iežas nákkosgirjjis buohcci ruovttuahkiduššama dovddu nostalgiijan. Álgoálggos nostalgiija leige dálkkasdiehtagis (medisiinnas) sihke fysalaš ja vuoinŋalaš váddu. (Rossi & Seutu 2007: 9.) Girjjálašvuoda temán nostalgiija lea goittot olu boarrásut fenomena. Ruoktotmáhccan lei guovddáš motiiva juo Homerosa Odysseus-epihkas ja Boares testameanttas. Maiddá eanjalas girjjálašvuodas William Shakespeare soneahtat (*Sonnets* 1609) ja John Miltona *Paradise Lost* (1667) govvidit olbmo nostalgalaš vásáhusaid. Romantihka áigge girjjálašvuodta ja gotihkalaš lyriikka deattuhedje ruoktotmáhccama sajis duskki (*algia*), mii bohtá oidnosii vássánaiggi máhccama govvádusain (Boym 2001: 11–13).

Nostalgiija objeavttat sámi girjjálašvuodas leat sihke konkrehtalaččat ja abstrávttat. Dihto áigái, áigodahkii dahje báikái čuohcci nostalgiija ja ahkiduššan oidnojit ovdamearkka dihte *soagŋomátketematihkas*, mii leamaš álo guovddázis luđiin. Dovdoseamos dain lea Olaus Sirma ”Guldnasaš”-luohti (gč. Schefferus 1956). Dáláš sámi čáppagirjjálašvuodas nostalgiija lea ain mihtilmas. Girjjálašvuoda dutki Kaisa Ahvenjärvi (2005: 70) oainnu mielde Rauni Magga Lukkari diktačoakkáldagas *Jienat vulget* (1980) lea garra vuostálasvuodta vássán- ja dálááiggi gaskkas. Ahvenjärvi fuomášuhttá ahte Lukkari divttain moderna áigi ii buvttu buresbirgejumi, muhto baicce headi. Maiddá Lukkari čuovvovaš diktačoakkáldat *Báze dearvan Biehtar* (1981) lea nostalgalaš ja dat deattuha árbevirolaš sámi eallinvuogi árvvu. Nugo maŋjekoloniála nostalgiijas dábálaččat, de maiddá Lukkari divttain historjjálaš muiđu addá mearkkašumi kultuvrralaš identitehtii. Lukkari divttain konkrehtalaš objeavttat, nugo árbevirolaš atnudiŋgat, tematiserejuvvojit máŋgga háve nostalgalaš dovddu. Árbevirolaš atnudiŋga, nugo gietkka mii lea massán árgabeaivválaš mearkkašumi, muittuha kultuvrralaš rievdamis ja manahuvvon tradišuvnnas.

4 Ruoktu mielladillin

We are at home in [the past] because it is our home – the past is where we come from (Lowenthal 1985: 4).

Nostos ja dárbu identifiseret báikái, man sáhttá gohčodit ruoktun leat mávssolaš oassin nostalgiijas (Feldbrügge 2010: 30). Álgoálggus nostalgiija lea áddejuvvon buohcuvuohtan, masa mearraalmát buohccájedje guhkes mearramátkkiid áigge. Ruovttuahkida geažil mearraalmát šadde fysalaččat illávejiid ja ruovttuahkit čuohcagođii maid sin mielladearvvašvuhtii. Vaikko ruovttuahkit ii adnoge šat buohcuvuohtan, lea dat fáddá mii ain geardduhuvvo girjjálašvuođas birra máilmmi. Girjjálašvuođas nostalgalaš ruovttuahkit čuohcá dávjá juogo duođalaš dahje ideála mánnávuođaruktui dahje juo masson mánnávuhtii. Álgoruovttu ja čavde servoša ahkiduššan lea earenomážit mañjekoloniála nostalgiija iešvuohta. Dán lágan ruovttuahkit áñkorastá *ruoktu*-doahpaga ideála doložii ja deattuha čanastaga tradišuvdnii.

Dálááiggi nostalgiija lea eambo áigái go eatnandiehtagii (geografijai) čadnon doaba, ja ruovttuahkit lea šaddan dorvvolašvuođa ja jotkkolašvuođa ahkiduššama metaforan. Sosiologa guovttos Malcolm Chase ja Christopher Shaw (1989: 2) fuomášahttiba ahte ruoktu, maid mii ohcalit ii leat šat eatnandieđalaš báiki muhto baicce miellaláhki. Ovdamearkka dihte lulliafrikálaš girječálli Zakes Mda (2009: 362) lea mitalan jearahallamis, mii lea dahkkon su ruovttus Ohios Davvi-Amerihkás, ná:

Lean ruovttus juohke sajis. [...] Lean lulliafrikálaš, lean riegádan doppe, lean Lulli-Afriká stáhtaborgár, finan Lulli-Afrikás dávjá, barggan lulliafrikálaččaiquin. Lean aktivista Lulli-Afrikás. Barggan lulliafrikálaš servodagaiguin servodatlaš ovdáneami ovddas. Nu ahte, dat lea ruoktu. Muhto orun maid dáppe, mu eamit lea dáppe, mu mánát leat dáppe – dáppe lea maiddái ruoktu. Manin mus galggašii leat dušše okta ruoktu? Sáhtán leat gos fal máilmmis, guottán iežan Lulli-Afriká mielddán, dat lea mu siste.¹

1 I'm at home everywhere. [...] I'm a South African, I was born there, I'm a citizen of South Africa, I go to South Africa all the time, I work with South Africans. I'm an activist in South Africa. I work with communities in South Africa for community development. So, that's home. But here's also where I live, my wife is here, my children are here – it is home as well. Why should I only have one home? I can be anywhere in the world, I carry my South Africa with me, it's inside me.

Mda sániid ja *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldaga nammadivtta ”Mu ruoktu lea mu váimmus” sullasašvuotta lea čalbmáičuohcci. Guktot govvideaba ruoktotgullevašvuotta metaforan, mii deattuha báikki sajis kultuvrralaš identitehta. *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldagas Valkeapää čállá:

Mu ruoktu lea mu váimmus
ja dat johtá mu mielde

Mu ruovttus eallá luohti
gullo mánáid illudeapmi
Biellut skállet doppe
beatnagat cillet
suohtan njurggasta
Mu ruovttus šlivggodit
láddegávtti healmmiit
sámi nieiddažiid biddojuolggit
liegga modji

Mu ruoktu lea mu váimmus
ja dat johtá mu mielde

(*Ruoktu Váimmus*, 1985 / *Lávllon vizar bielločizáš*, 1976)

Ruoktu dahje viessu lea lyriikkas dovddus persovnnalašvuotta symbola ja maiddáid dán divttas govviduvvon ruoktu vuhtto muhtunlágan metalyrikkalaš iešguorahallamin. Viessu ja dan lanjat ja iešguđetlágan dásit leat girjjálašvuodas olbmomiela metaforat mat geardduhuvvojit. Divttas govviduvvon ruovttus eai leat lanjat, muhto garggas gargii dasa laktásit odđa merrosat dego metaforalaš lanjat. Váimmu ruktui leat válljašuvvan divtta hállái dehálaš áššit, mat duddjojot das ruovttu lágana. Divtta mun ii áibbaš ruoktot dalle go son guoddá ruovttu mielde iežas váimmus. Divttas ruoktu assosiere sápmelaččaid árbevirolaš johtti eallinvuohkái, man vuodđun lea boazodoallu. Dán miellagova, konnotašuvvna, nanne divttas geavahuvvon *johtit*-vearba. Divttas ruoktu ii goittot leat šat atnubiervasiid ja loavdagiid konkrehtalaš čoakkáldat mii gárastuvvo gerresii jodedettiin ja mii ceggejuvvo álo odđasis.

Muitinsadji (lieux de memoir²) -doahpagiin čujuhuvvo báikkiide, mat ovddastit subjeavtta iežas vássánaiggi. Báikkit eai vealttakeahtta leat geográfalaččat, muhto seamma bures dat sáhttet leat muitima oasis, nugo mánnávuohka, konkrehtalaččat mielde johtti dávvirat, áiccastagat dego hájat ja smáhkát, akustihkalaš jienat dahje kultuvrralaš gálvvut nugo biktasat. Divttas ruoktu lea konkrehtalaš báikki sajis juoidá mii lea olu eanet abstrákta. Muitinsajiid láhkai Áillohačča divttas ruoktu huksejuvvo metonymalaš oasážiin, luovos visuála ja auditiiva áiccastagaiguin; beatnagiid ciellan, bielluid skálla, juoigan, sámegávttit, sámenieiddat ja liegga mojit. Dát vásáhusaid bihtát eai leat sahtedohko, muhto juohkehaččas lea oktavuohka sámi kultuvrii ja iežas servošii. Dasgo divttaid mun lea vurken kultuvrralaš entitehtaid váibmosis, de lea su ruoktu oktanaga sihke juohke sajis ja ii gostege. Dákkár vásáhusa lea váttis čilget sániiguin dahje kultuvrra olggobeale olbmuide, geaidda báikkiide čadnon muitinluottat leat oaidnemeahttumat. Čuovvovaš divttas mun dadjalastáge:

[...]

Ja vel dat jerret
gos lea du ruoktu

(*Ruoktu Váimmus*, 1985 / *Lávllu vizar biellocizáš*, 1976)

5 Máddariid viisodat

Girjjálašvuodas nostalgiija bokte dávjá govviduvvojit nuppástusaid vuosttaldeapmi ja modernisašuvdnakritihkka, ja nostalgiija lea maiddái olu adnon nátionála identitehta huksema mekanisman. Girjjálašvuodadutki Svetlana Boym (2001: 31–33) lea govvidan nostalgiija ja ovdáneami nuppiideaskka *alter egon*. Dáinna Boym čujuha dasa, ahte nostalgalaš modernisašuvnna vuosttaldeapmi riegáda álo dialogas dálááiggi sivaiguin. Dainna lágiin nostalgiija lea álo dáláža iige doloža ášši.

2 Go Pierre Nora meroštallá historjjá ja muittu erohusa, de son deattuha muitinsaji (*lieux de mémoire*) ja muitinbirrasa (*milieux de mémoire*) erohusa. Geahča eambo: Nora, Pierre 1989: Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. – *Representations* No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory. 7–24.

Ruoktu Váimmus -čoakkáldaga vássánáiggi govvidemiin loktana oidnosii dálábotu irrationalavuohhta mas lea oktavuohhta dološ sámi eallinvuogi harmoniijai olbmo ja luonddu gaskkas. Nugo Rose-Marie Huuva diktačoakkáldagainis *Ii mihkkege leat* (2006) ja Inghilda Tapio divttain *Viidát*-antologiijas (2006), de maid Áillohačča divttain mun-persovdna áibbaša máddariid eallinviisodaga.

Man gudnis anáŋge dološ Sámi
Mot sáhtášiige eallit logiduhát jagi
ahte ii livčče vuoigatvuohhta
gohčodit Sámi Sápmin
ahte ii livčče vuoigatvuohhta Sápmaí
leahkit sápmi

Mot sáhtáši eallit logiduhát jagi
luondduin soabatkeahhtá
ja geahča dánáigásaš viisáid
Duolvvidit máilmmi mirkkohit
guorbbasin borret
sohpet vel dávttiidge
Dát homo sapiens, viissis olmmoš

Goddesáhpáŋge lassána joskkos
muhto amal eanan lea skihpan dávdii
maid borasin sáhtáši gohčodit:
Olbmui'e
[...]

(*Ruoktu Váimmus*, 1985 / *Lávllon vizar bielločizáš*, 1976)

Divttas tematiserejuvvojit árbevirolaš sámi eallinvuogi ja moderna golahan-servodaga vuostebealit. Divttas ironalaččat gohčođuvvon dáláolmmoš ”Dát homo sapiens, viissis olmmoš”, albmana vássánáigái buohtastettiin áibbas nuppeláganin ja luonddus gáidan olmmožin. Čalmmehis ovdánanoskkus gillájeaddji dálááiggi olmmoš ii bastte ovdeš sohka buolvvaid láhkai hukset bastevaš oktavuoda luondduin, baicce das lea sáhka ávkkástallanoctavuoda. Dáinna lágiin dikta sihke kritisere modernisašuvnna ja lea ekokritihkalaš.

Vuosttas vearssas divtta mun muitala iežas árvvusatnit dološ sámi eallinvuogi ja sámi máttarvánhemiid. Son cealká iežas oainnu sámiid vásihan assimilerenpolitihkkii ja gulaha sámiid vuoigatvuoda iežas eatnamii ja identitehtii. Mánnggat čoakkáldaga divttat leat dán divtta láhkai čájeheamen servodatlaš beroštumi. Nugo pamflehtas *Terveisiä Lapista* (1971), Áillohaš árvvoštallá divttainis ironalaš šuoŋain váldokultuvrra oainnu iežas buorre vuodas. Su divttain sápmelašvuoda nubbivuohhta váldokultuvrra bálddas čájehuvvo mánngga láhkai.

Boym (2001: xiv) sirre nostalgiijan guokte hámi: reflekterejeaddji (*reflective*) ja seilluheadji (*restorative*). Sihke reflekterejeaddji ja seilluheadji nostalgiija leat vuostereakšuvdnan moderna máilmmi dihtolágan historjjáhisuhtii, muhto dat guokte strategiija leat goappatláganat. Seilluheadji nostalgiija deattuha *nostosa*, ruovttu, ja figgá dan seilluheapmái dahje ođđasis huksemii. Reflekterejeaddji nostalgiija bealistis lea mánnggabealat ja dan váimmus lea áibbašánvášáhus, *algia*.

Mánngga *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldaga divttas leat sihke seilluheadji ja reflekterejeaddji nostalgiija iešvuodat. Divttat mat lahkoni olmmožin leahkima eksistentiála vuodđogažaldagaid ja identitehta gažaldagaid, gusket dávjá reflekterejeaddji nostalgiija dovdui. Boym (2001: xviii) oainnu mielde seilluheadji nostalgiija ii adno iehčanas nostalgiijan baicce duohtavuohthan ja tradišuvdnan. Áillohačča divttain seilluheadji nostalgiija muitalanhámit geavahuvvojit dávjá dalle go háliida govvidit koloniála doaimmaid dagahan kultuvrralaš boatkanemiid ja ovttaskas olbmo identitehtaráđđádallamiid kolonialismma maŋŋá.

Seilluheadji nostalgiija mihtilmas sárggus lea áiggi guorahallan sadjin (Boym 2001: xv). Vássánaigi gehččojuvvo dihto báikin dahje ráhkkanussan, masa čatnasa nana muitu. Erenomážit sisafárrejeaddjiid girjjálašvuodas mihtilmassan leat govvádusat, main áibbašuvvon ruovttugávpot máhcahuvvo dávjá muitui dan arkitektuvrras. Brown-Rose (2009: 6–7) namuhage iežas dutkamušas, ahte Amerihká karibialaččaid girjjálašvuodas olbmot, geat leat sirdojuvvon eret ruovttubáikkis, guorahallet ruoktotáibbašumi nu, ahte govvidit bienasta bitnii ruovttuguovllu viesuid, smáhkaid ja hájaid. Nostalgalaš máhccama mávssolaš áigái ja báikái sáhtta gohčodit dihtolágan muitima eatnandieđan.

Maiddá *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldagas vássánaiggi muittašeapmi čatnasa čavga dihto báikkiide. Oahpes báikkit, nostalgalaš dovdduid bokti dávvirat ja identitehtii čavga laktáseaddji luondduvásáhusat láidejit divttaid munpersovna doložiidda ja oassin sohka buolvaid gierddu:

[...]
Juohke dievás leat min máddarat
dolastallan
juohke geađggi nala duolmmastan
min máddariid juolgi
dáppe eallán ja jápmán min máddarat

(*Ruoktu Váimmus*, 1985 / *Lávllo vizar bielločizáš*, 1976)

Máddariid nomáda, johtti eallin ii leat guođđán mangelágan bissovaš mearkkaid Sámeeatnamii. Dattetge jođedettiin oahpes bálgáid divtta mun fuobmá iežas miela siskkáldas luottaid, vásáhusa das, ahte dáid seamma bálgáid leat máttarvánhematge johtán. Divttas boahotá ovdan luonddu bissovašvuohta olbmo eallima rájálašvuođa ektui. *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldagas lea luonddus guovddáš mearkkašupmi sámi mielladuovdaga ja kultuvrra vuodđun. Divttas áigi hápmašuvvá sadjin mii govviduvvo kollektiiva vásáhussan. Dikta geavaha sániid *min máddarat*. Divttas leat olu dovddut ja muittut dihto báikkis mat eai mearrašuva beare dieđu olis, muhto buorebutge dovdduid ja árvvuid vuodul, oaidnima ja vásiheami vuodul.

6 Nostalgiija ja ironiija

Hirvonen (1991: 59) fuomášahtta iežas magisttarbarggus, ahte sámi dajahusain ironiija lea hui čalbmáičuohcci iešvuohta. Bilkoluodit dahje ironalaš luodit leamaš dehálaččat Davvi-Sámi guovllus (Edström 1978: 112) ja danne Hirvosa (1991: 59) mielas ironiija sáhtta atnit sámi árbevirolaš lyriikkii mihtilmas diktafiguvran.

Go veardida dološ luohthemálla Áillohačča divttaide, de fuobmá ahte ironiija čuohcá mihtilmasat váldokultuvrra vuostá, muhto muhtun divttain maiddá

sámi servodagas oaidnit ironalaš iešvuodaid (Hirvonen 1991: 61). Veli-Pekka Lehtola (1999: 242) lea fuomášuhtán, ahte sámi kultuvrra nanosmuvadettiin girječállit álge dárkut sápmelašvuoda čiekŋalabbos go beare vuostálas-vuohtan olggobeale olbmuide. Guorahallan sirdašuvai sápmelašvuoda siskkáldas rádjageavvamii. Ovdáneapmi lea mearkkašan duostilvuoda loktet oidnosii sámi servodaga siskkáldas čuolmmaid.

Áddjá-riehpu
gal mun ipmirdan go don dajat
duot ii gullo sámiid kultuvrii
Anán gudnis du dáhtu ja agi
ja maiddái du

Muhto gosa don ieš leat
dahkan sisttehiid
ja gosa lea láhpon
du fiehtarbáddi

(Ruoktu Váimmus, 1985 / Gida ijat čuovgadat, 1974)

Dikta govvida dialoga guovtte sohkaoluolva sápmelačča, divtta mun ja don gaskkas. Divtta don lea gohčoduvvon áddjá-riehpun, mii deattuha miellagova sohkaoluolvaid erohusain. Hirvosa (1991: 61) mielas divtta ironiija čuočcá sámi servodahkii, mas olbmuid sánit ja dagut mannet dávjá ruossut. Nu leage, ahte divtta hálli ja ádjá gaskavuoda bokte dikta lahkona analyhtalaččat kultuvrra ja dan olgguldas mearkkaid gaskavuoda. Divtta nuppi oasis ironiija boahťa čielgasit ovdan, muhto Áillohačča divttain iežas servoša ironalaš govvádusaid vuodđoiešvuohtan lea litna áddejupmi, mii guoská ovttaskas olbmuide geat fágáddallet iežaset sápmelašvuodain. Dikta guorahallá sámi servodaga siskkáldas váttisvuoda dovdat sápmelašvuoda hámi dálá máilmmis. Dulkojumi dásis dikta muitala olgguldas dovdomearkkaid rašesvuodas ja sekundára árvvus dalle go háliidit čájehit kultuvrralaš identitehta. Nuppi divttas mun-persovdna gávnnaha:

Gal mun dovddan du
vaikko livččet earáid siste
don leat mun viellja
don leat mu oabbá

Gal mun dovddan du
vaikko dus livčče dáčča biktasat
[...]

(*Ruoktu Váimmus*, 1985 / *Lávllu vizar biellocizáš*, 1976)

Ruoktu Váimmus -čoakkáldagas lyrihkki mihtilmas mun-persovvna guovdilvuohta ja dat ahte divttat sulastahttet hállama, leat erenoamážit oidnosit. Eanaš oassi dáin divttain leat mun-persovvna hállamat, main guldaleaddjit molsašuvvet. Retoralaš čovdosat dahket divttain mánggajienagiid. Duhkoraddan iešgudetlágan hálliid rollaiguin ja guldaleaddjiiguin rahpá divttain vejolašvuođa suokkardit muhtumin rašes fáttáid ja govvidit sámi servodaga traumáhtalaš vásáhusaid ja muittuid. Hállama áiccadan- ja doaladupmevugiid nuppástusaid dihte čoakkáldaga nostalgiija lea muhtumin seavdnjat ja melankolalaš, muhtumin fas geahpas ja muhtumin beanta ironalaš. *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldaga divttain nostalgiija ja ironiija johtet vurrolagaid dalle go govvida doložiid ja erenoamážit go lea sáhka traumas, mii lea boadusin das, go maiddái sápmelaččat leat oamastan oarjemáilmmi kultuvrra árvvuid.

7 Čoahkkáigeassu

Dán artihkkalis lean atnán ávkin *nostalgiija*-doahpaga, go lean guorahallan Áillohačča *Ruoktu Váimmus* -diktačoakkáldaga. Lean analyseren, mot nostalgiija dovdu boahdá ovdan čoakkáldaga divttain, mat giedahallet sápmelašvuođa tematihka. Teorehtalaččat lean lahkona dáid áššiid nu, ahte dulkonrápman lea mañjekoloniála kritihkka ja lyrihka teoriija.

Nostalgiija boahdá *Ruoktu Váimmus* -čoakkáldagas temáhtalaččat oidnosii mángga láhkai. Dávjá dat lea nannen divttaid kritihkalaš jiena ja dainna lágiin čatnasa nannosit sámi politihkalaš retorihkkii. Nuppe dáfus divttaid nostalgalaš vássánaiggi govvádušat veahkehit hukset oktavuoda tradišuvvna ja dáláaiggi gaskii. Divttaid nostalgiija lea sihke melankolalaš ja ironalaš ja dan sáhtá gohčodit mángii mañjekoloniálan. *Ruoktu Váimmus* lahkona assimilerema dagahan kollektiiva traumaid dávjá ovttaskas olbmo vásáhusaid ja eallinmuitalusaid bokte. Molsašuddi hállisajiguin divttat

leat máhggajienat ollisvuodát, main deaivvadit iešgudetlágan vássánaiggi govat. Dát čálus čájeha, ahte nostalgiija lea Áillohačča divttain mihtilmas motiiva, mii geardduhuvvo.

Gáldut

- Ahvenjärvi, Kaisa 2005: Mistä päin olen poissa: saamelaisen identiteetin kysymyksiä Rauni Magga Lukkarin lyriikassa. – *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti AVAIN* 2/2005. 66–77.
- Boym, Svetlana 2001: *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books.
- Brown-Rose, Josie A. 2009: *Critical Nostalgia and Caribbean Migration*. Caribbean Studies: v. 23. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Chase, Malcolm & Shaw, Christopher 1989: *The Imagined Past. History and Nostalgia*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Edström, Karl-Olof 1978: *Dem samiska musikkulturen. En källkritisk översikt*. Doktoravhandling. [Göteborg]: Göteborg Universitet, Humanistiska fakulteten.
- Feldbrügge, Astrid 2010: *Nostalgia, Home and Be-longing in Contemporary Postapartheid Fiction by Zakes Mda and Ivan Vladislavić*. [Bayreuth]: Universität Bayreuth. Department of English and American Studies. Intercultural Anglophone Studies.
- Hirvonen, Vuokko 2010: Saamenmaan kellolintu – Nils-Aslak Valkeapää. – Sinikka Carlsson & Liisi Huhtala & Sanna Karkulehto & Ilmari Leppihalme & Jaana Märsynaho (doaimm.), *Pohjois-Suomen kirjallisuushistoria*. Helsinki: SKS. 204–208.
- Hirvonen, Vuokko 1999: *Sámeeatnama jienat. Sápmelaš nissona bálggis girječállin*. Guovdageaidnu: DAT.
- Hirvonen, Vuokko 1991: *Gumppe luodis Áillohažžii. Luodi šládjateorehtalaš guorahallan ja Valkeapää divttat njálmmálaš tradišuvnna joatkin*. Pro gradu -bargu. [Oulu]: Oulu universiteahtta, Suoma- ja sámegiela instituhtta.
- Hutcheon, Linda 2000: Irony, Nostalgia, and the Postmodern. – *Methods for the Study of Literature as Cultural Memory*. Studies in Comparative Literature 30. 189–207.

- Lehtola, Veli-Pekka 1999: Saamelaisten muuttuvat identiteetit ja kirjallisuus. – Pertti Lassila (doaimm.), *Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin*. Helsinki: SKS. 236–243.
- Lowenthal, David 1989: Nostalgia tells it like it wasn't. – Malcom Chase and Christopher Shawn (doaimm.), *The imagined past*. Manchester: Manchester UP. 18–32.
- Mda, Zakes 2009: Interview by Astrid Feldbrügge. Leipzig. April 24.
- Feldbrügge, Astrid 2010: *Nostalgia, Home and Be-longing in Contemporary Postapartheid Fiction by Zakes Mda and Ivan Vladislavić*. [Bayreuth]: Universität Bayreuth. Department of English and American Studies. Intercultural Anglophone Studies.
- Rossi, Riikka & Seutu, Katja 2007: Nostalgian lukijalle. – Riikka Rossi & Katja Seutu (doaimm.), *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*. Helsinki: SKS. 7–12.
- Schefferus, Johan 1956: *Lappland*. Jorgalan Henrik Sundin. Acta Lapponica VIII. [Uppsala]: Nordiska Museet.
- Valkeapää, Nils-Aslak 1986: *Ruoktu Váimmus*. Guovdageaidnu: DAT.

Nils-Aslak Valkeapää's *Ruoktu Váimmus* and nostalgia

This article examines nostalgic themes in Nils-Aslak Valkeapää's (1943-2001) poetry trilogy *Ruoktu Váimmus* (1985). The theoretical framework is derived from postcolonial critics and poetry studies. The analysis focuses on how Valkeapää in his poems uses nostalgia as a decolonial resource and in the construction of ethnic identity. The key concept of this article is nostalgia, especially postcolonial nostalgia.

Critical, self-conscious and occasionally ironic nostalgia has been a central feature of Sámi literature since oral narratives and traditional yoiks. In the process of (re)building ethnic identity, in defining the relation between past and present and in finding one's place in contemporary society nostalgic forms of narration have been essential in Sámi literature. However, until now nostalgia in Sámi literature has aroused very little research interest. The main objective of this article is to produce new knowledge about critical nostalgic themes, such as longing for the past and homesickness, in *Ruoktu Váimmus*.

Keywords: *Ruoktu Váimmus*, Nils-Aslak Valkeapää, nostalgia, poetry, post colonialism

HANNA MATTILA
Sámi University College
hanna.mattila@samiskhs.no

Kásusgehčosat dielkodávddas? Fuomášumit sámegiela (-)naga álgovuodu ja degrammatikalisašuvvna birra

JUSSI YLIKOSKI

UiT Norgga árkálaš universitehta

Artihkal guorahallá davvisámegiela morfema (-)naga historjjá. Morfema geavahuvvo dábbalaččat suffiksán adjektiiavvuđot depiktiiva hámiin (ovdamearkka dihte *varasnaga*) ja substantiiavvuđot suorggáđusain (ovdamearkka dihte *varranaga*), muhto maiddá iehčanas sátnin. Dát artihkal fállá geahčastaga dasa, mo morfema (-)naga álgovuodu lea dán ráđjai čilgejuvvon ja maid dasa sáhtá vel lasihit earenoamážit funkšionála ja veardádalli geahččanguovllus, earret eará mari- ja anárašgiela sullasaš hámiid čuovggas.

Suffiksa -naga lea morfologiija dáfus iehčanas sáni stuoru, ja dan lagashistorjá ja otná geavaheapmi čájehit, ahte seammás go -naga ain doaibmá suffiksán, de dat lea maid luovvnan iehčanas sátnin. Suffivssa mánggabealat funkšuvnnat leat dagahan, ahte iehčanas naga doaibmá sihke advearban ('juhkaluvvan'), muhto maiddá postposišuvdnan (ovdamearkka dihte gažaldagas *man naga?*). Muhtun suopmaniin naga lea maid degrammatikalisašuvvan ođđa substantiiivan mearkkašumiin 'dielku, bázahus' (ovdamearkka dihte *gáffenagat* 'gáffedielkkut').

Fáddásánit: davvisámegiella, degrammatikalisašuvdna, essiiva, sátneráhkadeapmi, suorggideapmi

1 Álggahus

Dán artihkkalis guorahalan davvisámegiela morfema (-)naga historjjá sihke dan seadaš álgovuodu ja varraseamos sátnehistorjjá geahččanguovllus. Morfemain -naga oaivvildan čadnon suffivssa earret eará adjektiiavvuđot sátnehámiin dego *varasnaga* ja *njuoskkasnaga*. Earenoamáš dábbalaš dat lea substantiiavvuđot suorggáđusain dego *varranaga*, *ostonaga* ja *guomonaga*, ja maiddá produktiiva dalle go sáhka lea ođđasut áiggi buktagiin dego mat

hámis *betonganaga*. Dákkár hámiid ja daid historjjálaš duogáža govvidan dárkileappot nuppi kapihttalis, muhto dán čállosa váldofáddán leat cealkagat main morfema *naga* doaibmá iehčanas sátnehápmín. Goalmmát kapihtal govvida sáni – dahje máŋgga synonymalaš sáni – *naga* geavahusa ja gárg-giideami advearban (3.1), muhtunlágan marginála postposišuvdnan (3.2) ja earenoamážit substantiivan mearkkašumiin 'dielku' (3.3), mii lea muhtun guovlluin šaddan iehčanas sátnin nu gohčoduvvon degrammatikalisašuvnna bokte. Degrammatikalisašuvdna lea giellatypologalaš perspektiivvas viehka hárvenáš giellarievdanproseassa, mii dahká sáme giela *naga* luonddu miellagiddevažžan maiddái dábálaš gielladiehtaga perspektiivvas (4. kapihtal).

Dálá giela fenomenaid olis artihkal lea empiralaš guorahallan, man duogážis leamaš dadjat juo buot artihkalčálili áican sáme giela geavahanvuogit iešguđetlágan konteavsttain – eandaliige čállojuvvon teavsttain. Dutkanmateriálan leat leamaš maŋimus moattilogi jagi teavsttat. Earenoamáš namuhanveara ođđaáigásaš dutkanmateriála leamaš UiT Norgga árkálaš universitehta SIKOR-korpus, man davvisámegiellat teavsttain leat badjelaš 20 miljovnna sáni iešguđetlágan teakstašlájain. Náge stuorra korpus ii goittotge atte ollislaš gova sáme giela máŋggabealatvuodas ja ođđaseamos innovašuvnnain. Dán dutkamuša lahkonanvuohki lea kvalitatiiva iige kvantitatiiva, ja dan dihte máŋggat ovdamearkkat bohtet maid iešguđetlágan eará teavsttain, mat leat sáme giellii čállojuvvon dahje jorgaluvvon. Nuppiid sániiguin dán guorahallama vuodđun lea teakstamateriála, mii lea mángalogi miljovnna sáni stuoru. Liikká dán dutkamuša sáhtá atnit dušše álgogeahčastahkan fenomenaide, mat eai leat dán rádjai olusge guorahallon. Empiralaš materiála lassin lean guorahallan iežan fáttá maiddái iešguđetlágan ságastallamiin sihke sáme giela eatnigiellat hálliiguin ja singuin geat leat oahppan sáme giela maŋnelis.

2 Morfema (-)naga ja dan álgovuodđu

2.1 Morfema (-)naga ja dasa guoskevaš dutkan

Davvisámegiela morfema (-)naga geavahuvvo eanáš suorggidansuffiksan, mas leat guokte váldodoaimma: Dat vuhtto sihke adjektiiavvuđot, nu gohčoduvvon depiktiiva suorggádusain dego *njuoskkasnaga* ja earenoamáš

produktiivan substantiivavuđot «kontaminatiiva» suorggádusain dego *betonjanaga*. Dasa lassin dutkit leat juo guhká dovdan ovttaskas sániid dego mat *dahtanaga*, *dallánaga* ja *oktanaga*, maid lea giellaoahpa geahččanguovllus govvidan earenoamážit Sammallahti (2005: 120, 232–241), gii gohčoda daid identifikatiiva prosubstantiivan ja proadvearban.

Adjektiivavuđot *-naga*-hámiid syntávssa ja semantihka lean aiddo bále govvidan ovttas marigiela sullasaš hámiiguin (Ylikoski 2014á), ja nuppi artihkkalis lean vudjon earenoamážit substantiivavuđot hámiide (Ylikoski 2014a). Dáin artihkkaliin lean maid dárkilit dokumenteren *-naga*-hámiid dutkanhistorjjá man ii leat dán oktavuodas dárbu ollásit geardduhit. Dámmanaga artihkkala váldofáttá dutkanhistorjjá baicce lea vejolaš govvidit ollislaččat čuovvovaš njuolggositáhtuiguin guovtti stuorimus sátnegirjjis:

naga, *-naga* ~ *-na* [...] **2.** [...] som selvstendig ord: det minste spor (av), aldri så lite, bitte lite grand (oftest med nektelse eller tvil) || *ii leat (ii) nagage* det fins ikke det minste; *ii leat aiddo naga* de er bare såvidt det er spor av det; *leago nagage?* er det spor av det?; (P) *nagage gal lea* ja, litt er det da (bare i svar). (Nielsen 1932–1962 s.v. *nâgâ*, *-nâgâ* ~ *-nâ*)¹

naga *adv* **1** (nur) dem Namen nach, pro forma, (nur) eine Spur von (+*dat*); **2** angetrunken *adj*, beschwipst *adj* (Sammallahti & Nickel 2006 s.v.)

Nielsen dieđuid mielde *naga* geavahuvvo iehčanas sátnin konteavsttain, main lea dábálaččat sáhka biehttaleami dahje eahpideami birra. Son ii muital makkár sániid jovkui *naga* gullá, muhto ođđaseamos sátnegirjjit karakteriserejit dan advearban ja buktet ovdan maiddái mearkkašumi '(veaháš) juhkaluvvan'. Dađi eanet ii iehčanas *naga* oro goassege guorahallon.

2.2 Morfema (-)naga álgovuodu birra

Ovdal go máhccat *naga*-sátnái ja dán morfema ođđasut geavahanvugiide (3. kapihtal), lea dárbu giddet fuomášumi dasa, maid sáhttit diehtit morfema

1 Buot ovddit dutkamušaid ovdamearkkat leat moderniserejuvvon dálá gielaide čállinvugiide ja giellamateriála lea kursiverejuvvon. Muđui ovdamearkkat leat originála hámis iešguđetlágan čállinmeattáhusaiguin, maid in leat divvon.

(-)*naga* álgovuodu birra. Morfema historjjálaš duogáš ii leat beare čielggas, muhto sihke adjektiivva- ja substantiivavuđot *-naga*-ráhkadusaid hápmi ja funkšuvnnat čujuhit dasa, ahte álgooassi *-na*- lea historjjálaččat urálalaš vuodđogiela lokatiiva **-na* mii muđui lea sámegielain seilon essiivva kásusgeažusin. Essiivvain *-naga*-morfema lea ovttastahtán juo Nielsen (1926: 353; 1932–1962 s.v.), ja Beronka (1940: 172) čuoččuha dárkileappot, muhto mangelágan duođastusaid haga, ahte essiivahámiide *varran* ja *muohtan* sáhttá lasihit nu gohčoduvvon adverbiala suffivssa *-ga* (*-gá*), man bokte de šaddet hámit *varranaga* ja *muohtanaga*. Aiddo dákkár suffivssa birra eai goittotge gávdno dieđut eará dutkamušain.

Nubbi ja eanet dieđalaš evttohus dán suffivssa čilgehussan lea Sammallahti (1998: 93, 236, 258) árbevirolaš fennougristihkkii mihtilmas etymologiija, man mielde ainjuo substantiivavuđot *muohtanaga*-lágan hámiid ja sániid *dalánaga* ja *oktanaga* duogášis lea ovdalis namuhuvvon **-na*-lokatiiva, masa leat laktásan guokte nu gohčoduvvon latiivva dahjege dološ bohtinkásusa, **-k* ja **-n*: Vuodđourálalaš suffivssain **-na* + **-k*- + (*-i*-) **-n* lea su mielde šaddan vuodđosámegiela **-neġen* ja loahpas dasto davvisámegiela *-naga*. Dutkit leat juo guhká muitalan, ahte gávdnojit maiddái oanehut *-na*-hámit (*varrana*, *muohtana*) seamma funkšuvnnas, ja dát orrot adnojuvvon guhkit hámi otnon variántan; dan in dán artihkkalis olusge guorahala, daningo dat orru gullamin dušše dihto suopmaniidda ja dušše hui hárvve čállingillii (Ylikoski 2014a).

Iežan varas artihkkalis (Ylikoski 2014á) lean goittotge eahpidan Sammallahti čuoččuhan agglutinašuvnna funktionála motivašuvnna, muhto earáge jáhkehahti čilgehusat eai leat dán rádjai hutkojuvvon. Sámegiela adjektiivavuđot *-naga*-hámiide orrot liikká gávdnomiin sihke hámi ja funkšuvnna dáfus gelddolaš vástagat moadde duháha kilomehtera máttásnuorttas, marigielas, mas seamma láhkai gávdnojit moaddelogi earenoamáš adjektiivavuđot hámi, maid vuodđun leat semantihka ja maiddái etymologiija dáfus seamma adjektiivvat go sámegiela *-naga*-hámiin: Marigiela suffiksa *-nek* laktása ovdamearkka dihte adjektiivii *nočko* 'njuoskkas' (→ *nočkânek* 'njuoskkas-naga') ja partisihppii *ilšše* 'ealli' (→ *ilššânek* 'eallinaga').

Vaikko davvisámegiela adjektiivavuđot *-naga*-hámit ja marigiela sullasaš *-nek*-hámit leat hui ovttaláganat, de ii leat buorre diehtit gulletgo dat duođaid historjjálaččat oktii ja mii daid álgoálgoasaš hápmi soaitá leamaš. Earenoamáš

čuolbma lea dat, ahte davvisámegiela *-naga*-hámiide illá gávdnojit ollege vástagat eará sámegielain. Dása ja eará Ylikoski (2014á) fuomášumiide sáhttá lasihit, ahte funkšuvnna dáfus hui seammasullasaš muhto hámi beales vuorddekahtes sánit gávdnojit maiddái anárašgielas:

- (1) *Määrfti lii pyeri liegâškân puurrâđ.* (ILW s.v. *liegas*)
'Márffi lea buorre liekkasnaga borrat.'
- (2) *kuolijđ voorâškân vuoššâđ* (ILW s.v. *vorra*)
'guliid varasnaga vuoššat'

Ovdamearkkaid (1–2) *liegâškân*- ja *voorâškân*-hámiid lassin anárašgiela sátnegirji dovdá maid sániid *paahâškân* 'báhkasnaga', *koolmâškân* 'galm-masnaga' ja *uudâškân* 'ođasnaga'; dálá gielas dákkár sánit eai goit leat aktiiva anus (SIKOR). Vel gelddolabbon dáid *-kân*-hámiid dahká dat, ahte máilmmi buot vuosttamuš davvisámegiela giellaoahpas – ja dušše das – orrot gávdnomin oalle ovttalágan ovdamearkkat. Eanodaga báhppa Henrik Ganander (1743) govvidii iežas giellaoahpas lagamustá durdnossámegiela, ja muhtun gaskkas son namuha hámiid *waraskon* ja *lieggaskon* aiddo dán seamma mearkkašumis:

Sunt & Sequentia voca-
bula calus descriptivi: Waraffen, medan then
är färsk, tuorehelda, lieggaffen, dum adhuc ca-
let medan then är ännu warm, lämpymältää.

'Gávdnojit maid čuovvovaš deskriptiiva kásushámit: *varaskon* 'medan den är färsk; tuoreeltaan', *liekkaskon* 'go (lea) vel liekkasin; medan den är ännu varm; lämpimältään'.' (Ganander 1743: 22)

Dát diedut eai dattetge atte čielga vástádusaid dasa, gos, goas ja mo davvisámegiela *-naga*-, anárašgiela *-kân*- ja Ganander áigge *-kon*-suffivssat leat

šaddan.² Ovddabeale ovdamearkkat eai mital dange, makkár historjjálaš gaskavuohtha lea adjektiiva- ja substantiivavuđot hámiid dego *varasnaga* ja *varranaga* gaskkas, dasgo dán guovtti tiippas leat viehka stuorra syntávssalaš ja semantihkalaš erohusat. Oktasaš semantihkalaš iešvuohtha dáid tiippaid gaskkas lea goit dat, ahte dat lávejit govvidit mo dihto entitehta lea gaskaboddosaččat dihto dilis: *varasnaga* lea sullii 'dan dilis ahte lea ain varas' ja *varranaga* 'dan dilis ahte lea (gávdno, oidno) ain varra'. Čielga oktavuohtha lea maid dat, ahte goappáge tiippa sáhtta atnit essiivva vuollešládjan, dasgo eanáš *-naga*-hámiid sáhtta teknihkalaččat buhttet essiivvain (*varasnaga* ~ *varasin*; *varranaga* ~ *varran*). Dát lea áinnas oalle roaves generaliseren goappáge joavkku ektui: ovdamearkka dihte substantiivavuđot *-naga*-hámit doibmet dávjá attribuhttan mii essiivii ii leat vejolaš (ovdamearkka dihte *Niibi lea varranaga* ~ *varran*, muhto *varranaga* ~ **varran niibi*; dárkileappot Ylikoski 2014a, 2014á).

Vaikko lea jáhkehahtti ahte adjektiiva- ja substantiivavuđot *-naga*-hámiin lea oktasaš materiálalaš álgovuodđu, de dálá sámegeielas daid semantihkas, syntávssas ja morfologalaš produktiivavuodas leat nu stuorra erohusat, ahte daid ferte govvidit guoktin sierra joavkun. Adjektiivavuđot *-naga*-hámiid joavku lea oalle unni, vuollet guoktelogi attesterejuvvon hámi (2014á). Daid mearkkašumit leat eanet abstrávttat go substantiivavuđot *-naga*-hámiin, mat leat maiddáid produktiivvat: Orru viehka váttis ráhkadit odđa hámiid dego mat *?!/*kreatiivanaga* 'dan botta go lea vel kreatiiva' dahje *?!/*100-grádasašnaga* 'go lea vel 100-grádasaš', muhto *varranaga*-lágan hámiid málle mielde sáhttit dárbbu mielde seamma bures mitalit, ahte olbmot ja diŋggat leat ovdamearkka dihte *betonaganaga* dahje *banánajogurtanaga*. Dákkár adjektiivvalágan hámiid prototiippalaš mearkkašumiide gullá dat, ahte entitehta masa *-naga*-hápmi predikatiivan dahje attribuhttan čujuha

2 Árbevirolaš fennougrištalaš paradigma mielde *-kân-* ja *-kon-*suffivvssaid sáhtášii goit čilget seamma láhkai go earáge elemeantaid mat leat adnon iešgudetlágan latiivvaid ja eará kásusiid kombinašuvdnan. Sáme-, suoma- ja mordvagielaide translatiivasuffivvssa **-ksi* duohkái leat mángii navdon nu gohčoduvvon **-k-* ja **-s-*latiivvat, mat nuppe dáfus leat dulkojuvvon álgovuodđun marigiela *-ške-*illatiivii, muhto nuppi ortnegis: vuos **-s* (> *-š-*) ja dasto **-k*. Dákkár geahčanguovllus ii livčče vuordemeahtun jurdda, ahte ovdamearkka dihte anárašgiela *voorâškân*-hámi duohken livččii vuodđosámegeiela **veres* masa lea vuos laktásan **-k-*latiiva ja dasa dasto juogo **-n-*latiiva dahje dán dáhpáhusas kánske milloseappot essiivalokatiivva geažus **-na*. (Dárkileappot gč. Aikio & Ylikoski 2007: 57–59; Ylikoski 2011: 261–263.)

lea durdon mainna nu sávakeahtes ávdnasiin dan láhkai, ahte das ain vuhttojít dielkkut dahje eará bázahusat duon amas ávdnasis (Ylikoski 2014a). Aiddo dát viehka konkrehta mearkkašupmi orru fállan vuodu geavahit substantiivavuđot *-naga*-hámiid ráhkadusain, maid giellageavaheaddjit leat maŋnelis sáhttán reanalyseret dahjege dulkot guovtti láhkai. Dát bealistis lea addán vejolašvuoda geavahit morfema *(-)**naga* konteavsttain, main dat doaibmá goallossániid vuodđooassin man lea lunddolaš dulkot daninassii iehčanas substantiivan. Čuovvovaš kapihttala fáddán leat earret eará dákkár ođđasitdulkokjumiid bohtosat.

3 Substantiivavuđot *-naga*-elemeantta ođđa eallin

3.1 Advearbbat *naga* ja *nagage*

Nu mo namuhuvvon, de morfema *-naga* lea luovvnanan iehčanas sátnin, dahjege nuppiid sániiguin *naga*-sáni álgovuodđun lea suffiksála morfema *-naga*. Dákkár gárggiideami birra ii gávdno čielga, konkrehta historjjálaš dokumentašuvdna, muhto ášši ferte baicce guorahallat dan evidianssa vuodul maid sámegeiela synkronalaš deskripšuvdna ja lagashistorjá fáallet. Ovdamearkkat (3–4) čájehit ii-suffiksála *naga*-elemeantta dábáleamos funkšuvnnaid aiddo dan mearkkašumis, man ovddit leksikográfat leat juo Nielsen rájes namuhan:

- (3) *Ii boalus goit leat **naga ge** noaidefápmu, fápmu vuolgá dus alddát.* (SIKOR)
- (4) *Ealáhusas ii báze **nagage** badjebáza, danne go midjiide báhcá unna oasáš maid beassat njuovvat jahkásaččat, [...]* (SIKOR)

Čállojuvvon dutkanmateriálas dákkár *nagage*-hámiid konteaksta lea álo biehttalancealkka, muhto dálá spontána gillii orrot ain gullamin maiddái gažaldatcealkagat nugo mat Nielsen sátnegirjji *leago nagage?* Nielsen namuhan biehttalancealkgiidda gullá maid *ii leat aiddo naga*, muhto

dákkár cealkagat váilot iežan dutkanmateriálas. Ovdamearkkat (3–4) ja buot sullasaš cealkagat, maid lean oaidnán ja gullan, sisttisdollet álo nu gohčoduvvon laktapartihkkala *-ge* mii gal orru dán oktavuodas laktáseamen iežas fonologalaš oaivesátnái dan mađe čavgadit ahte dan ferte njulgestaga dulkot dán sáni bákkolaš oassin: dadjanvuogit dego mat **ii leat naga noaidefápmu* dahje **ii báze naga badjebáza* eai oro leamen giellaoahpalaččat. Sátnehámi *nagage* sáhttáge dulkot seammalágan advearban go sániid mat virggálaččat čállojuvvojit hámiin *eisege*, *ollege* ja *ollenge*, muhto eahpevirggálaččat maid muhtun suopmaniid mielde *eisige* ja *eisenge* dahje *ollige* ja *ollinge*. Muhtumin oidnojit maid čállinhámit dego *eise ge* ja *ollen ge*, muhto eanáš giellageavaheaddjit eai láve sirret *ge*-elemeantta sierra ortográfalaš sátnin kánske danin go álgoosait *eise-* ja *olle(n)-* eai oba leatge iehčanas sánit. Seamma láhkai sáhttá jurddašit ahte *nagage* galggašii prinsihpas álo čállojuvvot oktan sátnin.³

Ovdamearkkaid (5–6) *naga* ges lea morfologijja, syntávssa ja semantihka dáfus áibbas nubbi sátni go *nagage*:

(5) *Áimmus háksostii viidnahája, albmáguovttos leigga gusto naga.* (Vest 1997: 214)

(6) *Sire lea oahppan oaidnit goas Máhtte lea naga, dat láhtte álo seammaláhkai, almmástallá ja skeaikkiha ain njálgát iežas ságaide.* (Vest 1997: 216)

Dákkáriid ii leat Nielsen namuhan, muhto ođđaseamos sátnegirjjit (ovdamearkka dihte Sammallahti & Nickel 2006) čujuhit dänge mearkkašupmái, vaikko eai attege cealkkaovdamearkkaid. Dán dadjanvuogi oaidnit ja gullat eandaliige nuortasuopmaniin, ja dábálaččat áššeteavsttaid olggobealde dego čáppagirjjálašvuodas. Nuppe láhkai go *(ii) nagage*, de ovdamearkkaid (5–6) *naga* ii heive makkár beare cealkagiidda muhto baicce doaibmá predikatiivan. Dákkár *naga* mearkkašupmi lea sullii seamma go sánis *oaiivvesnaga*, ja

3 Logalaš čoavddus livččii iešalddes dat ahte čállingiela *ollenge* čállojuvvošii fonologijja dáfus vuorddehahti hámis *ollenge*, man gal muhtumat dahketge. Čállinhámiide *eise ge*, *olle ge* ja *naga ge* laktása maiddái dat, ahte muhtumiidda orru váttis earuhit *leat*-vearbba gohččunhámi *leage* indikatiivahámis *lea* laktapartihkkaliin *(-)ge*, ja sii soitet čállit *Lea ge buorre!* seamma láhkai go *Muhtumin lea ge váttis čállit riehta*.

seammasullasaš mearkašupmi lea muhtumin maid hámis *viidnanaga* mii sáhtta gal mitalit viinnain durdon *viidnanaga gohpu* birra, muhto maiddái *viidnanaga olbmuid* birra.

Iehčanas *naga* lea goittotge nuppelágan sátni go *oaivvesnaga* ja *viidnanaga*, maid lea lunddoleamos karakteriseret lagamustá adjektiivvan, dasgo dat geavahuvvojit sihke attribuhttan ja predikatiivan ja obalohká dakkár syntávssalaš posišuvnnain mat gullet adjektiivvaide: *Máhtte gii lea oaivvesnaga/viidnanaga* lea *oaivvesnaga/viidnanaga Máhtte*, muhto *Máhtte gii lea naga* ii leat **naga Máhtte*. Ovdamearkkaid (5–6) *naga*-sániid sáhtta danin bures gohčodit advearban.

3.2 Postpositionála *naga*

Badjelaččas *nagage*-hámiid olis čujuhin dasa, ahte leksemaid guovddáš gráfalaš dovdomearkan lea dat, ahte morfologalaččat iehčanas sátni ja daid sojahanhámit čállojuvvojit sierra sátnin, muhto čadnon affivssat ja eará elemeanttat nugo mat *eise* ja *ge* sánis *eisege* eai čállojuvvo sierra. Laktapartihkkaliid dego *(-)ge*, *(-)go* ja *(-)han* buohta sámegeielas lea lohpi varieret, muhto dasa lassin vuhttojit «čállin feaillat», mat muhtumin orrot čuohcamin maiddái *-naga*-sániide:

- (7) *Galggašin gal buorástahttit, muhto dalle duolvvidan du suorbmaí, moddjá son ja čájeha gieđa mii lea **mála naga**. (SIKOR)*
- (8) *Leat menddo čábbát dáid vuorkkás vurkodit, lohká dáiddakonserváhtor Snarby ja hervvoša Ivvára dáidu dáidaga hábmet **betonga naga fielluiguin**. (SIKOR)*
- (9) *Sádde árkkaid **luovos naga**, ale geavat stiftaid dahje bindersa. (NAV 19-01.05⁴)*

Eará sajis (Ylikoski 2014a) lean buktán ovdan, ahte vaikko *-naga* lea funkšuvnna dáfus eanet suorggis go sátni, de morfologiija dáfus dákkár sátnehámit leat goallossániid láganat. Eanáš sámegeiela suffivssat leat

4 Norgga bargo- ja buresbirgenhálddaha skovvi NAV 19-01.05.

eanemustá ovttá stávvala guhku, muhto morfema *-naga* lea seamma stuoris go normála guovttestávval sánit – ovdamearkka dihte substantiiva *fága* dahje postposišuvdna (*n*)*ala*. Elemeanta laktása nominatiivahápmái, ja jus fal vejolaš, earenoamážit allegrohámiide (ovdamearkka dihte *jáffonaga* ja *sámelnaga*). Dát soaitá dasto oktan sивvan sierra čállojuvvon ráhkadusaide *mála naga* ja *betonaga naga*; ovdamearkka dihte sániid *málahis* ja *betonggahis* ii várra oktage dihtomiellalaččat čále sierra (**mála his*, **betonnga his*).

Nubbin sивvan čállinhámiide *mála naga* ja *betonaga naga* lea jáhku mielde dat, ahte vaikko dihtora sátnedárkkistanprográmma Divvun dovdá ja dohkkeha hámi *jáffonaga*, dat ii soaitte vel dovdat *málanaga* ja *betonganaga* ja danin evttoha sierračállima, dasgo sániid *mála*, *betonaga* ja *naga* dat gal dovdá. Seamma láhkai čállet measta buohkat *luovos naga* (9) lágan adjektiivavuđot *-naga*-hámiid oktan sátnin (ovdamearkka dihte *luovosnaga*, *varasnaga*), muhto maiddá dien lea Divvun dán rádjai dohkkehan dušše fal guoktin oassin.⁵ Substantiivavuđot *-naga*-ráhkadusat leat muhtumin vel váddáseappot:

(10) *Mun durddidin daid iežaset ássankievkkana go vihken dakko čađa ja ledjen vilges dáige naga.* (Jávrrí Juhán Niillas 1998: 106)

(11) *Moddjá njálgát go smiehtasta maid luomemáihlli naga suorbmát mearkašit sutnje.* (Ávvir 4.7.2013 s. 11)

Ovdamearkka (10) gihppu *vilges dáige naga* orru mángga láhkai vuorde-meahtun, ja dan lean dárkileappot guorahallan nuppe sajis (Ylikoski 2014a). Dás lea nohkka geahčat dáid sániid dan perspektiivvas, galggašiigo *naga* dulkojuvvot muhtunlágan postposišuvdnan, vaikko dan «komplemeanta» *dáige* ii leatge genitiiva-akkusatiivvas nu mo eará postposišuvnnaiguin. Adjektiivu *vilges* oainnat orru doaibmamin mearusin substantiivii *dáigi*, mii fas bealistis lea abstrákta semantihkalaš oktavuodas morfemain *naga* (vrd. ovdamearkka dihte $[[\text{vilges dáiggi}]_{\text{NP}} \text{haga}]_{\text{PP}}$).⁶ Ovdamearkka

5 Oddáseamos sátnegirjijt ja Divvun dovdet adjektiivavuđot *-naga*-hámiid *báhkasnaga*, *čielggosnaga*, *eallinaga*, *galmmasnaga*, *guorosnaga*, *liekkasnaga*, *njuoskkasnaga*, *obbanaga*, *odasnaga* ja *varasnaga*, muhto sámegillii gullet maiddá *álásnaga*, *čielggasnaga*, *goikkesnaga*, *lávttasnaga*, *loikkasnaga*, *luovosnaga* ja *ollisnaga* (Ylikoski 2014á).

6 Postposišuvdnan sáhtta gohčodit goit sáni *dassái*, man komplemeanta lea nominatiivvas (ovdamearkka dihte *jahki dassái*, vaikko *jagi manjá*).

(11) *luomemáihlli naga* ges orošii aiddo dákkár postposišunghppu (vrd. *luomemáihlli haga*), muhto dáikko lea vejolaš ahte čállis leamaš váttisvuodát čállit konsonántaguovddáža riehta, nugo vuhtto maid *suorbmat*-hámis man ulbmilin čielgasit leamaš *suorpmat*. Čállinvuogi *luomemáihlli naga* čuovggas ges sáhtášii baicce geahččat odđasit ovddabeale *mála naga* (7) ja jerrat, sáhtášiiigo *mála* maid dattetge dulkot genitiiva-akkusatiivan ja postposišuvnna komplemeantan.

Ovddabeale vihkkedallamat soitet kánske orrut viehka spekulatiivvat, jus eai gávdnoše moadde marginála muhto daninassii čielga ovdamearkka das, ahte *naga* duodaid geavahuvvo postposišuvdnan mii gáibida ahte komplemeanta lea genitiiva-akkusatiivvas. Go Seija Guttorm girjjistis *Oahpa giela* čilge sámegiela essiivva mánggaid geavahanvugiid, son loahpaha čilgehusa čuovvovaš sániide:

(12) *essiiva: man nu naga/na:*
varran = varranaga/varrana
muohtan = muohtanaga/muohtana
dolgin = dolgenaga/dolgena
 (Guttorm 1985: 79)

Dát fuomášupmi lea seilon anus gitta varrasamos skuvlagirjjiide: Pope ja Sára (2013: 112) namuheaba earret eará cealkaga [...] ja *láhtti lei buot guolgan* ovdamearkan das, mo essiivakásusiin «sáhtta govvidit ahte *juoga lea man nu naga*» (sudno kursiveren). Vaikko *varranaga* ja *varrana* eai leat áibbas seamma go essiiva *varran* (Ylikoski 2014a ja boahtimin), dál lea dehálut fuobmát čilgehusaid sániid, maid mielde essiivva oktan funkšuvdnan lea muitalit, ahte mii nu dahje gii nu lea *man nu naga*. Nuppiid sániiguin *varran* dahje *varranaga* eai muital ahte juoga lea **mii nu naga* muhto baicce *man nu naga* (vrd. postposišunghppui *man nu haga*). Seamma minstara mielde ráhkadit maid jearaldaga *man naga?* (ovdamearkka dihte *Maid lohket, man naga diet lei?*).

3.3 Substantiiva *naga*

Badjelis lean guorahallan *naga*-sániid maid sáhtta gohčodit advearban (kapihtal 3.1) ja postposišuvdnan (kapihtal 3.2), ja manjimuš fáddán leat

cealkagat, maid *-naga*-morfemaidd fertte dulkot muhtunlágan substantiivvan. Ádden dihte dákkár ráhkadusaid gárggiideami lea dávjá dárbu váldit vuhtii viidát konteavstta mas dihto cealkka geavahuvvo. Geahččat vuos čuovvovaš dialoga *Vulle Vuoljaš*-bláđi muiltalusas «TV suohtastallan». Vulle Vuoljaš searvá gilvohallanprográmmii, muhto dasgo sus leat iežas mielas mendo ollu gilvaleaddjit, de son mearrida balddihit earáid geidnoseaset dainna koansttain, ahte tevdne iežas ámadadjui ruoná dielkkuid mat sulastahttet amas golgodávdda:

(13) Vulle Vuoljaš (málanaga ámadajuin): «*Allet bala! Gal suige doaktárat gávdnet dása ráđi...*»

Báhtareaddji gilvaleaddjit: «*Luitet mu olggos!*» «*Munnje ii galgga dávda njoammut!*»

Vulle Vuoljaš: «*Jo, jo! Go juo málanagas ballájit, mannoset dalle!*»
(*Vulle Vuoljaš* 28/1988 s. 7)

Govat 1a ja 1á. Málanaga Vulle Vuoljaš (*Vulle Vuoljaš* 28/1988 s. 7; *Donald Duck & Co* 28/1988 s. 8).

Nugo badjelis lea namuhuvvon, substantiivavuđot *-naga*-hámit dego *málanaga* doibmet dábálaččat predikatiivvan ja attribuhttan, ja dien láhkai sulastahttet prototiippalaš adjektiivvaid, vaikko eai sojahuvvo mánggaidlogus, komparatiivvas eaige superlatiivvas. Ovdamearkkas (13) *málanaga* liikká orru sojahuvvon lokatiivahápmái, ja adjektiivvalágan *-naga*-hámiid perspektiivvas sáhtá jurddašit, ahte sáhka lea ellipttalaš, sojahuvvon adjektiivvas seamma láhkai go ovdamearkka dihte adjektiivva *ruoná* sáhtá sojahit cealkagii *Go juo ruonás* ('ruoná ivnnis') *ballájit, mannoset dalle*. Nubbi molssaeaktu lea goittotge dat, ahte *málanagas* ii leat adjektiivva *málanaga* 'málain durdon' lokatiivahápmi, muhto baicce substantiiva *málanaga* 'máladielku, máladielkkut' man vearba *ballát* gáibida lokatiivahápmis. Dása

čujuhit maiddá seamma vahkus almmustahtton dárogiel bládi sánit (*lar seg skremme av*) *noen klatter med farget salve* (Govat 1a ja 1á).

Ovdamearkkas (13) substantiivadulkojupmi orru goit leamen dušše okta guovtti molssaeavttus, ja mángasiid gielladovddu mielde dákkár molssaeaktu ii oba gávdnoge. Čuovvovaš ovdamearkkat dattetge sisttisdoallet kásusis sojahuvvon *-naga-sániid*, maid ii sáhte dulkot earán go substantiivan:

(14) *Dan bottas govvii maiddá **baikanagaid**, ja eatnis háviid mat leat njuoskaoáččis.* (Ávvir 24.4.2013 s. 4)

(15) *Go deallu, de várrogasat jiehkui neaska **vuoiddas ja ostto nagaid** (= vuoiddas- ja ostonagaid) eret. Ved finskraping av bellingene, skraper man forsiktig med jiehkku. Man skraper bort **rester av smøring og seljebark**, som er brukt til behandling av skinnet.* (<http://gahkkorcorustudentbhg.blogspot.no/> 13.9.2011)

(16) *Buohkat stallejede borranláhkái. Fulle sákkii borranreaidun ja doide **gáfenagaid** eret guvssiin.* (Sara 2013: 60)

Ovdamearkkaid (14–16) *baikanagaid*, *gáfenagaid* ja *vuoiddas- ja ostonagaid* leat hámi beales mánggaidlogu genitiiva-akkusatiivvas ja čielgasit objeaktan transitiivavearbbaide *govvet*, *neaskit* ja *doidit*. Dákkár objeavttat eai sáhte dulkojuvvot eai advearban eaige adjektiivvan, muhto dat doibmet goallos-substantiivan, maid loahppaoasi mearkkašupmi orru leamen sullii 'dielku; bázahus'. Dán oaidnit maid das, ahte guovttegielat bloggaveavstta *vuoiddas- ja ostonagaid* lea dárogillii *rester av smøring og seljebark*. Earenoamáš bures dát oidno maiddá ovttaidlogu *-naga*-substantiivvas *gáffenaga* (17), man lea nu váttis sihkkut eret ahte diet *dielku* oidno ain:

(17) *Vikkai sihkkut eret **gáffenaga**, muhto vilges báidi lei beare ráinnas ja vielgat, ja **dielku** oidnui vaikko man ollu son sihku ja basai.* (Sara 2014: 12)

Ovdamearka (18) čájeha vel ovtta čielga substantiivva, mii dán vuoru lea mánggaidlogu nominatiivvas ja doaibmá cealkaga subjeaktan oktan *rumbbut*-substantiivvain:

- (18) *Go stálpi láddá (rohkkáha) ealu guohtonsajis vuomis, suhkkes vuomis lea gait (visot) fasti geahččat aiddu mielde. Guolgan lea juohke oaksegeahči, gokko aidu manná. Mállegolggahasat (varranagat) oidnojit ja rumbbut nu duokkot dáikko.* (Sara 2003: 34 < Anta Pirak)

Ovdamearkka (18) davvisámegieli teaksta lea heivehus Anta Pirak julevsámegieli teavsttas, man Sara (2003: 3) lea «bidjan davvisámegiela čállinvuohká ja veahá heivehan dan mielde, muhto doalahan dajaldathámi». Heiveheaddji lasiha vel: «Muhtun sániide, maid soaitá váttis davvisámegiela ipmirdit, lean bidjan vástideaddji davvisámegiela sániid ruođuide.» Sáni *mállegolggahasat* – dahje buorebut áddehahtti davvisámegilli *varranagat* – lea heivehus sánis *mállegálgádisá*.⁷ Sátnegirijit muđui dovdet *gálgádis*-sáni mearkkašumis 'goaikkanas' ('droppe'; Korhonen 2007 s.v.) dahje 'golggahus' ('utgjutning'; Grundström 1946–1954 s.v. *kál'kátis*), muhto sáni *mállegálgádis* lea Grundström, gii maid doaimmahii Pirak girji ruođagilli, jorgalan sániin *blodfläck*. Aiddo dán mearkkašupmái orru maid *varranagat* čujuheamen.

Ovddabeale guđa ovdamearkka (13–18) lágan *-naga*-hámit eai oro ovdal guorahallojuvvon gostege, eai sátnegirijiin eaige eará dutkamušain. Dát leatge áidna spontána čállojuvvon *-naga*-substantiivvat maid dovddan. Dain leat vihtta sierra čáli, muhto lea earenoamáš fuomášanevara, ahte measta buohkaid idioleavttat orrot gullamin Guovdageidnu. Dán áiccadeaddji dutkamuša olis ii leat leamaš vejolaš systemáhtalaččat dutkat dan, man viidát eará suopmaniid hállit dovdet, áddejit ja dohkkehit dákkár cealkagiid. Preliminára guorahallamiid mielde dákkár sánit orrot goit duođaid geavahuvvomin dán áigge earenoamážit Guovdageainnus, muhto mu preliminára guorahallamiid mielde eará suopmaniid hállit atnet daid ártegeabbon. Morfema *-naga* birra ságastaladettiin lean maid gullan ovttá sámegiela – guovdageaidnulačča – čilgemin muhtun ášši cealkagiin

7 Ovdamearkka (18) julevsámegieli originála lea dálá čállinvuogi mielde čuoovvovaš hámis:

- (i) *Gá stálppe ládá álov guohtomsajen vuomen, suohkkis vuomen la gájt vasste gáhttjat ájdo milte. Guolggan la juohkke oaksegihttje, gággu ájdo manná. Mállegálgádisá vuojnnuji ja rumbo náv duonne danne.* (Pirak 1993: 76)

Maiddá ovdamearkka (17) *gáffenaga* lea ovdalaš bottus leamaš *goaikkanas* (Sara 2014: 12): *Váiban giehta nisttihii ruškes goaikkanas vilges biktasa ala.*

Jus doppe leat makkár nu nagat, de [...] ja mañjelis substantiivva naga geavahusa ovdamearkkain Mat diet leat nagaid?, ja cealkka *Dus lea ain diet rukses naga báiddis* lea gul maid vejolaš. Dákkár cealkagiin morfema *naga* lea gusto lávken mañjimuš lávkki iehčanasvuhtii, dasgo dalle dat ii leat šat goallossáni vuodđooassi muhto ollásit luovvnan substantiiva.⁸

4 Digaštallan

Badjelis lean guorahallan oanehaččat dan, maid sáhttit árvalit davvisámegiela suffivssa *-naga* etymologalaš duogáža birra, ja guhkibut dan, mo historjjálaččat seamma morfema *naga* geavahuvvo otná gielas maiddái iehčanas sátnin. Vaikko dán muttus eat oro sáhttimin diehtit, mo ja manin urálalaš vuodđogiela lokatiivagehčosii dahjege mañit vuodđosámegiela essiivagehčosii leat laktásan eará gehčosat dego latiivvat **-k* ja **-n* dahje makkár nu eará elemeanta mii lea stuorrudan álgoálgosaš gehčosa *-naga-hápmái*, de davvisámegiela fuolkegielaid vuodul sáhttit álkit jáhkkit, ahte *-naga-hámi* váldofunkšuvnnaid duohken lea dološ essiiva. Aiddo essiiva lea ain vejolaš uhcit eanet sullasaš mearkkašumis ii dušše davvisámegielas, muhto maiddái oarjin ja nuortan, ovdamearkka dihte julevsámegielas ja anárašgielas:

- (19) a. *Nijbbe l varran ja niejdda bárrå lájbev lieggasin.*
 á. *Niibi lea varran (~ varranaga) ja nieida borrar láibbi liekkasin (~ liekkasnaga).*
 b. *Nijbe lii vorrån já nieidå porå leeibi liegâsin (~ liegâskân).*

Morfema *naga* geavahuvvo luovos, ii-suffiksála morfeman moatti iešguđetlágan funkšuvnnas: vuostažettiin advearban, man mearkkašupmi

8 Dákkár morfologalaš iehčanasvuhtii čujuha maid nu gohčoduvvon konjunkšunredukšuvdna hámis *vuiddas- ja ostonagaid*, muhto dát fenomena vuhtto maiddái adjektiiivalágan *-naga-hámiid* oktavuodas (ovdamearkka dihte Ylikoski 2014a namuhan [...] *lei nu varra- ja guomonaga*) ja rievtti mielde maiddái mángga eará morfema buohta; vrd. earret eará Ylikoski (2009: 118–128) guorahallan ráhkadusaid *bissui- ja sáittiiguin, áhče- ja eatneheapme, bora- ja jugakeahtá, hála- ja čáledettiin* ja eará sullasaš ovdamearkkaid.

lea 'oaivvesnaga' (5–6), ja muhtunlágan postposišuvdnan dajaldagain *man* (*nu*) *naga* (12) mat leat rievtti mielde komplementára distribušuvnnas substantiivavuđot *-naga*-suorggádusaiguin, mat vástidit aiddo gažaldahkii *man naga?* (*varranaga fal, na banánajogurtanaga*). Muhtumin orru eahpečielggas, galgetgo maiddái ovdamearkka dihte sánit *vilges dáige naga* (10) ja *luomemáihlli naga* (11) dulkojuvvot postposišuvdnagihppun vai kánske čállinfeailan nugo *betonga naga* (8) ja *luovos naga* (9), main illá lea sáhka iehčanas *naga*-sánis, vaikko čállinhápmi dasa čujuhage. Nielsen (1932–1962) rájes govviduvvon advearba *nagage* maiddái dieđus historjjálaččat gullá seamma morfema oktavuhtii, muhto dasa orru laktásan laktapartihkal *-ge* seamma čavgadit go sániin *eisege* ja *ollege*, nu ahte rievtti mielde sáhka ii leat šat *naga*-sáni birra.

Substantiivavuđot *-naga* geavahuvvo – ja sojahuvvo – muhtun muddui maiddái goallossubstantiivan. Vaikko iehčanas, goalloskeahces *naga*-substantiivvat eai oro báljo gullomin, ovdamearkkaid (14–18) *baikanagaid*, *vuoiddas-* ja *ostonagaid*, *gáf(f)enagaid* ja *varranagaid* ii sáhte dulkot eará láhkai go goallossátnin maid vuodđooassin lea substantiiva *naga*. Eará sullasaš substantiivvat leat ovdamearkka dihte *(-)sássa* ja *(-)rohkki*, mat oalle hárve, ja muhtun suopmaniin illá goassege, geavahuvvojit goallossániid dego mat *vuonesássa* ja *áhččerohkki* olggobealde iehčanas sátnin (ovdamearkka dihte *Ožžon dán vuonesásas ~ (?)sásas ~ áhččerohkis ~ (??)rohkis*). Mii *-naga*-goallossubstantiivvaid semantihkkii guoská, dat ii leat iešalddes beare guhkkii *nagage*-advearbbas, man Nielsen (1932–1962) lea govvidan sániiguin 'det minste spor (av)' nugo jearaldagas *leago nagage?* 'er det spor av det?' – varra-, baika- ja gáffenagat ja eará dielkkut dahje bázahusat leat áinnas muhtunlágan *spor* dárogillii. Lea maid viehka jáhkehahti, ahte advearba *naga* (5–6) lea eufemisttalaš oanádus sániin *oaivvesnaga* dahje *viidnanaga* seamma láhkai go dárogiel dajaldagat *full* («dievva») ja *påvirket* («váikkuhuvvon») dahje suomagiela *ottanut* («váldán» dahjege 'válddestan') ja *maistanut* 'máistán' guđđet dávjá almmutkeahttá makkár ávdnasa birra leige sáhka.

Loahpas lea miellagiddevaš geahčastit davvisámegiela *-naga*-morfema historjjá dábálaš gielladiehtaga perspektiivvas, daningo sámegiella orru njulgestaga fállamin vuosteovdamearkka muhtun garraseamos čuoččuhusaide mat gielahistorjjá prinsihpaid birra leat bukten ovdan, ja dábálaš gielladieđa dieđus bealistis fállá buot gielaid dutkiide neavvuid ja doahpágiid maiguin sáhttit buorebut áddet ovttaskas gielaid ovttaskas detáljaid. Juo 1800-logu rájes leat

gielladutkit bures dovdan fenomena man leat mañjimuš moattilogi jagi áigge dávjjit ah' dávjjit gohčodan namahusain *grammatikalisašuvdna*, nappo «giellaoahppaluvvan» (dár. *grammatikalisering*, su. *kieliopillistuminen*). Sammal-lahti (2007 s.v. *grammatikalisašuvdna*) sániiguin dat mearkkaša proseassaid, main «morfema mearkkašupmi šaddá abstrávttabun ovdamearkka dihte nu ahte substantiivva sojahanhámis šaddá postposišuvdna (ovdamearkka dihte *rádjai* ol.ill. > *rádjai* postposišuvdna) dahje go sátni *guoibmi* lea dolin šaddan mánggaidlogu komitatiivva kásusgeažusin». Morfologijja geahčanguovllus grammatikalisašuvdnii gullá dávjá dat, ahte iehčanas morfemat suddet oktii eará sániiguin ja šaddet eahpeiehčanas affixan dego mat mánggaidlogu komitatiivva geažusin *-(i)guin* mii lea ovdal leamaš postposišuvdna.

Grammatikalisašuvdna lea eahpitkeahhtá okta dábáleamos ja lunddoleamos historjjálaš morfologijja proseassain⁹, muhto dasa lassin gávdno maiddái fenomena man sáhtášii hui oanehaččat karakteriseret grammatikalisašuvnna vuostegeahčín, ja dan namma leage *degrammatikalisašuvdna*. Dán oktavuodas ii leat vejolaš čilget degrammatikalisašuvnna iešvuodaid – ja dán doahpaga mánggaid dulkojumiid (maid birra ovdamearkka dihte Heine 2003) – duodi dárkileappot, muhto čujuhan dás earenoamážit Norde (2009) viiddes monografijai ja su oppalaš meroštallamii:

Degrammaticalization is a composite change whereby a gram in a specific context gains in autonomy or substance on more than one linguistic level (semantics, morphology, syntax, or phonology). (Norde 2009: 120)

'Degrammatikalisašuvdna lea mánggaoasat rievdan gokko gramma [= mii beare giellaoahpalaš morfemaid; gč. Norde 2009: 6] oažžu dihto birrasis eanet autonomijja dahje substánsa eanet go dušše ovtta dásis (semantihkas, morfologijjas, syntávssas dahje fonologijjas).'

Okta dovdoseamos ovdamearka mainna Norde ja eará degrammatikalisašuvnna dutkit leat iežaset teoriijaid huksen leamaš aiddo davvisámegiela *haga*, mii lea gárggiidan nuppe guvlui go kásusaffivssat ja adposišuvnnat dábálaččeat. Dološ

9 Grammatikalisašuvnna dutkan lea njulgestaga šaddan dan made motasuorgin dahje -paradigman, ahte muhtumat leat gáddán dan čilget measta buot morfologalaš rievdamiid mat giellaide gullet (Joseph 2004).

sámi abessiivva kásusgeažus lea luovvnan iehčanas sátnin, postposišuvdnan ja nuoramus buolvva gielas muhtumin maid preposišuvdnan (*báiddihaga* > *báiddi haga* > *haga báiddi*). Cealkka (20) lea autenttalaš ovdamearka guđajhkásaš máná gielas, mas *haga* lea geavahuvvon preposišuvdnan.

(20) [N.N.] *ii leat eambo go njeallje jagi ja son máhtta haga stottejuvlaid sykkelastit.* (Johanna Johansen Ijása dutkanmateriála mánáid giellaoččodeamis [persovnnalaš gulahallan], Guovdageaidnu, 2008)

Dákkár geavahanvugiide leat maddái giellagáhttejeaddjit reageren:

Pre– ja postposišuvnnat:

Sámi mánát ja nuorat lea riepman hupmat boastut! Duos dás en gullo omd: “Gohppu lea nalde girjji” dehe “Mun čikčen spáppa haga skuovaid”! Riekta diedusge livččii: “Gohppu lea girjji nalde” ja “Mun čikčen spáppa skuovaid haga”. (Giellasáгат 1/2007)

Morfema (-)haga historjjá ja teorehtalaš mearkkašumi leat easkabáliid guorahallan earret earáid Joseph (2003: 485), Haspelmath (2004: 29) ja Norde (2009: 207–209). Dál sáhttit lasihit, ahte earenoamážit substantiiva (-)naga ’dielku; bázahus’ lea šaddan seammasullasaš hilljánis degrammatikalisašuvnna bokte. Earenoamáš buorre ovdamearka degrammatikalisašuvnnas lea cealkaga (13) *málanagas* mii orru leamen advearbbaid, adjektiiivvaid ja substantiiivvaid rájá alde muttus mas -naga sojahuvvo substantiiivvaid láhkai kásushámis, muhto ii leat buorre diehtit leago *Vulle Vuojaza* jorgaleaddji oaivvildan dalle *málanaga*-adjektiiivva (’málain durdon’) vai *málanaga*-substantiiivva (’máladielku’) lokatiivahámi. Lea fuomášahtti, ahte ovdamearka (13) jagis 1988 lea čielgasit boarrásut go ovdamearkkaid (14–18) čielga substantiiivvat mat vuhttojit easka 2000-logu beale teavsttain.¹⁰

10 Advearba *naga* ’oaivvesnaga’ ii oro šaddan degrammatikalisašuvnna bokte muhto baicce orru leamen dábálaš leksikalisašuvdna, boađus fáhkka luovvaneamis seamma láhkai go ovdamearkka dihte latiinnagiela mánggaidlogu datiiivva geažus sánis *omnibus* ’buohkaide’ lea šaddan álbmogiidgaskasaš sátnin *bus* → *busse* (*buss*, *bussi*), ja ovdamearkka dihte *sosialisma* ja *kommunisma* vuodul sáhttit gohčodit iešguđetlágan ideologijaid *isman* (ovdamearkka dihte Norde 2009: 112–114).

5 Loahpahus

Dán artihkkalis lean guorahallan sihke davvisámegiela *-naga*-hámiid dološ álgovuodu gažaldagaid ja dan gieskadaš degrammatikalisašuvnna ja eará luovvanemiid. In leat olus veardidan davvisámegiela eará gielaide, dasgo *-naga*-hámiin obalohkái eai leat čielga vástagat eará davvieuropalaš gielain eaige eará sámezielainge. Dasa lassin makkár beare suffivssaid luovvaneamit iehčanas sátnin leat oalle hárvenaččat, ja danin lea miellagiddevaš oaidnit, ahte beakkán *haga*-adposišuvnna lassin sámegiella sáhtá fállat boahttevaš teoriijahuksema atnui maiddá sáni *naga*, mas eai leksikála substantiivan leat šat dange veardde giellaoahpalaš funkšuvnnat go adposišuvnnas *haga*.

Dán guorahallama váldobohtosat leat vuordemeahttun ođđasat olles giel-lagotti historjjá dutkamii, jus oktanaga doallat gitta árbevirolaš uralistihka miel etymologiijas man mielde elemeantta *-naga* duohken leat okta vuodđourálalaš lokatiiva ja guokte latiivva, ja dasto nuppe dáfus jáhkkit iežamet čalmmiid go oaidnit ahte suffiksa lea ollisnaga reanalyserejuvnon substantiivan mearkkašumiin 'dielku; bázahus'. Go dasto seammás vel muitit dán seammá árbevieru fundameanttaide gullevaš oainnu man mielde sámezielaid mánggaidlogu akkusatiivva duohken leat dološ mánggaidlogu genitiiva **-j* ja (ovttaidlogu) partitiiva dahjege ablatiiva **-ta* (gč. ovda-mearkka dihte Sammallahti 1998: 68), de loahpaloahpas ovdamearkka dihte sátnehámi *varranagaid* urálalaš materiálalaš álgovuodđun fertešii prinsihpas rekonstrueret suffiksaráiddu *[varra-LOK-LAT1-LAT2-PL.GEN-ABL], mas *nagaid* – dahjege *[LOK-LAT1-LAT2-PL.GEN-ABL] – lea šaddan mearkkašit 'dielkkuid; bázahusaid' objeavtta kásusis.

Dán empiralaš guorahallama ulbmilin ii leat leamaš gávdnat (*-*)*naga*-morfema iešguđetlágan funkšuvnnaid geográfalaš dahjege semantihkalaš rájaid nu dárkilít go boahttevaš dutkan sáhtá ovdamearkka dihte systemáhtalaš jearahallamiid bokte ohealit. Boahtteáigi čájeha earret eará dan, man bures dahje funet substantiiva *naga* 'dielku; bázahus' sajáiduvvá gillii ja váldojuvvo atnui eará guovlluin go Guovdageainnus, mii orru leamen dán nuorra substantiivva riegádanbáiki. Dán dutkamuša olis deháleamos diehtu *naga*-substantiivva birra lea dat, ahte dat gávdno. Guovdageaidnu daninassii lea áinnas davvisámegiela dálá váldobáiki, ja aiddo dákkár servodaga guovddážat lávejit leat maid giellarievdama episentrumat, main ođđa innovašuvnnat levvet

periferiijaide mihá álkibut go nuppe gežiid. Aiddo Guovdageainnus leat sámegeilat jorgaleaddjit, mediabargit, mánáidgárdebargit, nuorra girječállit ja dutkit – nugo mat cealkagiid (13–18) čállit – olu eanet go mángga eará báikkis, ja sin nana beaivválaš sámegeiella gullo ja oidno maiddá almmolaččat. Boahteveaš dutkit sáhtášedje seammás guorahallat maiddá eará sániid leavvama, dego mat vearbba *áŋgirdit* 'áŋgiruššat', dasa laktáseaddji substantiivva *áŋgirdeaddji* ja adjektiivvaid *mielas* ja *ilus*¹¹, mat maiddá váilot sátnegirjiin, muhto orrot geavahuvvomin eanáš Sis-Finnmárkkus ja dakko bokte vuhttomin medias miehtá Sámi.

Máŋgii gullo, ahte sámegeilat rivdet danin go báinnahallet eanetlogugieaide, muhto morfema *-naga* historjá čájeha, ahte sámegeilat ellet viidáset ja daid hállit váldet dađistaga iešheanalaččat atnui ođđa dadjanvugiid maid sisdoaluid dahje mekanismmaid eai sáhte ovddalgihtii árvidit eai giel-lakontávttaid eaige giellahistorjjá oppalaš prinsihpaid dutkit.

Giitosat

Giittán mánggaid bargoguimmiid mávssolaš ságastallamiid ovddas. Earenoamážit Biret Anne Bals Baal, Laura Janda, Kjell Kemi, Laila Susanne Oskarsson ja Mai Britt Utsi leat fállan munnje mánga ođđa geahččanguovllu ja ovdamearkka, go lean ráhkadan dán artihkkala.

11 Eanáš guovlluin *mielas* ja *ilus* orrot leamen dušše substantiivvaid *miella* ja *illu* lokatiivahámit, mat leat leksikálaluvvan maiddá advearban. Muhtumiid gielas ges dákkár hámit leat analyserejuvnon ođđasit adjektiivvan, mat sojahuvvojit adjektiivvaid láhkai ja leat de vuoddun ođđa advearbbaide (*Mun lean mielas/ilus dasa* → *Moai letne miellasat/illosat dasa, ja bohte miellasit*).

Gáldut

Materiála

- Jávrii Juhán Niillas 1998: *Boaldimis báhtui. Suoma beale sámiid eváhkkomátki 1944–45:s ja sin Norgga beale ránnjaid vásihusat dáid áiggiid.* Kárášjohka: Davvi Girji.
- Pirak, Anta 1993 (1937): *Jáhtte sáme viessom.* Kristiansund: Th. Blaasvær.
- Sara, Máret Anne 2013: *Ilmmiid gaskkas.* Guovdageaidnu: DAT.
- Sara, Máret Anne 2014: *Doaresbealde doali.* Guovdageaidnu: DAT.
- Sara, Mikkel Nils 2003: *Gumpe, sápmelaš ja boazu. Boazosámi čilgehusat ja muitalusat gumppe ja guodoheami birra.* Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- SIKOR. UiT Norgga árktalaš universitehta ja Norgga Sámedikki sámi teakstačoakkáldat. <<http://gtweb.uit.no/korp/>> (veršuvdna 17.11.2014).
- Vest, Jovvna-Ánde 1997: *Árbbolaččat. Romána. Vuosttas oassi.* Kárášjohka: Davvi Girji.

Girjjálašvuohta

- Aikio, Ante & Ylikoski, Jussi 2007: Suopmelaš giellaid l-kásusiid álgovuodđu sáme- ja eará fuolkegiellaid čuovggas. – Jussi Ylikoski & Ante Aikio (doaimm.), *Sámit, sánit, sátnehámit. Riepmočála Pekka Sammallahtii miessemánu 21. beaivve 2007.* Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 11–71. <http://www.sgr.fi/sust/sust253/sust253_aikiojaylikoski.pdf> (22.4.2015).
- Beronka, Johan 1940: *Lappische Kasusstudien. II. Zur geschichte des Nominativs, des Akkusativs, der allgemeinen und äusseren Lokalkasus.* Oslo: Brøgers.
- Ganander, Henrik (Henricus) 1743: *Grammatica Lapponica.* Holmia: Laurentus Salvius.
- Giellasáгат 1/2007 = Gielladikšun. – *Giellasáгат 1/2007.* [Sámi giella-lávdegotti almmuhan láđáš.] <<http://www.giella.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=3465&FilId=1499>> (13.2.2015).
- Grundström, Harald 1946–1954: *Lulelapsk ordbok. Lulelappisches Wörterbuch. I–IV.* Uppsala: A.-B. Lundequistska Bokhandeln.

- Guttorm, Seija 1985: *Oahpa giela. Oahpaheaddji girji*. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- Haspelmath, Martin 2004: On directionality in language change with particular reference to grammaticalization. – Olga Fischer & Muriel Norde & Harry Perridon (doaimm.), *Up and down the cline: The nature of grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins. 17–44.
- Heine, Bernd 2003: On degrammaticalization. – Barry J. Blake & Kate Burridge (doaimm.), *Historical linguistics 2001*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. 163–179.
- ILW = *Inarilappisches Wörterbuch*. Herausgegeben von Erkki Itkonen unter Mitarbeit von Raija Bartens und Lea Laitinen. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 1986–1991.
- Joseph, Brian D. 2003: Morphologization from syntax. – Brian D. Joseph & Richard D. Janda (doaimm.), *Handbook of historical linguistics*. Oxford: Blackwell Publishers. 472–492.
- Joseph, Brian D. 2004: Rescuing traditional (historical) linguistics from grammaticalization theory. – Olga Fischer & Muriel Norde & Harry Perridon (doaimm.), *Up and down the cline – the nature of grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins. 45–71.
- Korhonen, Olavi 2007: *Báhkogirjje. Julevusámes dárrui, dáros julevusábmái*. Jokkmokk: Sámi áhpadusguovdásj.
- Nielsen, Konrad 1926: *Lærebok i lappisk. I. Grammatikk*. Oslo: A.W. Brøgger.
- Nielsen, Konrad 1932–1962: *Lappisk ordbok. Grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino*. Oslo: H. Aschehoug & co.
- Norde, Muriel 2009: *Degrammaticalization*. Oxford: Oxford University Press.
- Pope, Kirsten & Sára, Máret 2013: *Eatnigiella. Giellaoahpu váldogirji*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sammallahti, Pekka 1998: *The Saami Languages. An Introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sammallahti, Pekka 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sammallahti, Pekka 2007: *Gielladutkama terminologiija*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Sammallahti, Pekka & Nickel, Klaus Peter 2006: *Sámi-duiskka sátnegirji. Saamisch-deutsches Wörterbuch*. Karasjok: Davvi Girji.
- Ylikoski, Jussi 2009: *Non-finites in North Saami*. Helsinki: Finno-Ugrian Society.

- Ylikoski, Jussi 2011: A survey of the origins of directional case suffixes in European Uralic. – Seppo Kittilä & Katja Västi & Jussi Ylikoski (doaimm.), *Case, Animacy and Semantic Roles*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. 235–280.
- Ylikoski, Jussi 2014a: Davvisámegiela substantiivavuđot *-naga*-hámit giel-laoahpa ja sátnevuorkká rájá alde. – *Sámi diedđalaš áigečála* 1/2014: 27–47.
- Ylikoski, Jussi 2014á: Kieliopin arvoituksia marissa ja pohjoissaamessa: depiktiiviset suffiksit *-nek* ja *-naga*. – Nobufumi Inaba & Jorma Luutonen & Arja Hamari & Elina Ahola (doaimm.), *Juuret marin murteissa, latvus yltää Uraliin. Juhlakirja Sirkka Saarisen 60-vuotispäiväksi 21.12.2014*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 415–432.
- Ylikoski, Jussi (boahtimin): Essive in North Saami. [Giehtačáalus.]

Remarks on the origin and degrammaticalization of North Saami *(-)naga*

This article discusses the prehistoric origins and the more recent development of the North Saami morpheme *(-)naga*. The morpheme occurs most often as a suffix in forms like the deadjectival depictive *varasnaga* ‘while still fresh’ and the denominal adjective *varranaga* ‘stained with blood’, but also as independent lexemes. This article discusses the previous etymological explanations of the morpheme – most probably originating from the Proto-Uralic locative-essive **-na* augmented with more enigmatic elements manifested in the present day element *-(a)ga* – in light of functional and comparative evidence from analogous expressions in closely related languages such as Aanaar Saami as well as the more remotely related Mari.

Morphologically, the suffix *-naga* is reminiscent of independent words, and both the recent history and the contemporary usage of the morpheme show that while maintaining the suffixal use, the morpheme *naga* has also acquired functions in which it is used as independent words functionally as variegated as an adverb meaning ‘tipsy; in a tipsy state’ and a postposition used in phrases like *man naga?* [what.GEN stained.with] ‘stained with what’. Furthermore, in some dialects *naga* has been degrammaticalized into a noun meaning ‘stain; trace’ as in the clause *doide gáfenagaid eret guvssiin* [rinse.PST.3PL coffee.stain.PL.ACC off cup.PL.LOC] ‘they rinsed the coffee stains off the cups’.

Keywords: degrammaticalization, derivation, essive, North Saami, word-formation

JUSSI YLIKOSKI

UiT The Arctic University of Norway

jussi.ylikoski@uit.no